BIBLIOTHECA BUDDHICA. X.

॥ सद्धर्मपुण्डरीकसूत्रम् ॥

SADDHARMAPUṆḌARĪKA.

EDITED BY

Prof. **H. Kern** and Prof. **Bunyiu Nanjio.**

1.

ST.-PÉTERSBOURG, 1908.

Commissionnaires de l'Académie Impériale des Sciences:

J. Glasounof et **C. Ricker** à St.-Pétersbourg,
N. Ogobline à St.-Pétersbourg et Kief,
N. Karbasnikof à St.-Pétersbourg, Moscou, Varsovie et Vilna,
N. Kymmel à Riga,
Luzac & Cie. à Londres,
Voss' Sortiment (G. W. Sorgenfrey) à Leipsic.

Prix: 1 Rbl.; 2 Mrk. 50 Pf.

Imprimé par ordre de l'Académie Impériale des Sciences.
Octobre, 1908. S. d'Oldenbourg, Secrétaire Perpétue

Imprimerie de l'Académie Impériale des sciences.
Vass.-Ostr., 9 ligne, № 12.

Preliminary Notice.

The text of the Saddharmapuṇḍarīka, now published for the first time, is based upon the following MSS.:

A.: MS. of the Royal Asiatic Society, London.

B.: MS. of the British Museum, London.

Ca.: Add. MS. 1682 of University Library, Cambridge.

Cb.: Add. MS. 1683 of University Library, Cambridge.

K.: MS. in the possession of Mr. Ekai Kawaguchi, acquired in Nepāl.

W.: MS. in the possession of Mr. Watters, formerly British Consul in Formosa.

O.: Indicates readings found in sundry fragments of MSS., all from Kashgar, now in possession of Mr. N. F. Petrovskij, and deposed by him in the Asiatic Museum of the Imperial Academy of Sciences in St. Petersburg.

The fragments, though belonging to different MSS., show all of them the same peculiarities and evidently belong to the same family of texts.

P.: The lithographic text in Nāgarī published by Ph. Ed. Foucaux in his work *Parabole de l'Enfant égaré* (Paris, 1854).

A more detailed account will be given in the Preface after the completion of the whole work.

The Editors.

॥ सद्धर्मपुण्डरीकसूत्रम् ॥

I.

ओं[1] नमः [2]सर्वबुद्धबोधिसत्त्वेभ्यः। नमः सर्वतथागतप्रत्येकबुद्धार्यश्रावकेभ्यो ऽतीतानागतप्रत्युत्पन्नेभ्यश्च बोधिसत्त्वेभ्यः[3]॥

वैपुल्यसूत्र[4]राजं परमार्थनयावतार[5]निर्देशम्।
सद्धर्मपुण्डरीकं सत्त्वाय महापथं वक्ष्ये[6]॥

एवं मया श्रुतम्। एकस्मिन्समये भगवान्राजगृहे विहरति स्म गृध्रकूटे पर्वते महता भिक्षुसंघेन सार्धं द्वादशभिर्भिक्षुशतैः सर्वैरर्हद्भिः क्षीणास्रवैर्निःक्लेशैर्वशीभूतैः सुविमुक्तचित्तैः सुविमुक्तप्रज्ञैराजानेयैर्महानागैः कृतकृत्यैः कृतकरणीयैरपहृतभारैरनुप्राप्तस्वकार्थैः परिक्षीणभवसंयोजनैः सम्यगाज्ञा[7]सुविमुक्तचित्तैः सर्वचेतोवशितापरमपारमिताप्राप्तैरभिज्ञानाभिज्ञा[8]तैर्महाश्रावकैः। तद्यथा। आयुष्मता चाज्ञातकौण्डिन्येन १ आयुष्मता चाश्वजिता २ आयुष्मता च बाष्पेण ३ आयुष्मता च महानाम्ना ४ आयुष्मता च भद्रिकेण ५

---

1) ओं left out in B.
2) श्री added in W.
3) In B. only.
4) ल्यं K.
5) रं K. W.
6) The whole verse in left out in B.
7) ज्ञाना K.
8) ज्ञाभिज्ञातै A. Ca. Cb. ज्ञाताभिज्ञातै B. O. ज्ञानाभिज्ञानै K. ज्ञानाभिज्ञातै W.

आयुष्मता च महाकाश्यपेन ६ आयुष्मता चोरुबिल्वाकाश्यपेन ७ आयुष्मता च नदीकाश्यपेन[1] ८ आयुष्मता च गयाकाश्यपेन ९ आयुष्मता च शारिपुत्रेण १० आयुष्मता च महामौद्गल्यायनेन ११ आयुष्मता च महाकात्यायनेन १२ आयुष्मता चानिरुद्धेन १३ आयुष्मता च रेवतेन १४ आमुष्मता च क[2]प्फि[3]नेन १५ आयुष्मता च गवांपतिना १६ आयुष्मता च पिलिन्दवत्सेन १७ आयुष्मता च ब[4]क्कुलेन १८ आयुष्मता च महाकौष्ठिलेन १९ आयुष्मता च भरद्वाजेन २० आयुष्मता च [5]महानन्देन २१ आयुष्मता चोपनन्देन २२ आयुष्मता च सु[6]न्दरनन्देन २३ आयुष्मता च [7]पूर्णमैत्रायणीपुत्रेण २४ आयुष्मता च सुभूतिना २५ आयुष्मता च राहुलेन २६ । एभिश्चान्यैश्च महाश्रावकैः । आयुष्मता चानन्देन २७ शैक्षेण । अन्याभ्यां च [8]द्वाभ्यां भिक्षुसहस्राभ्यां शैक्षाशैक्षाभ्याम् । महाप्रजापती[9]प्रमुखैश्च षड्भि[10]र्भिक्षुणीसहस्रैः । यशोधरया च भिक्षुण्या राहुलमात्रा सपरिवारया । अशीत्या च बोधिसत्त्वसहस्रैः सार्धं सर्वैरविवर्तिकैरेकजातिप्रतिबद्धै[11]र्यदुतानुत्तरा[12]यां सम्यक्संबोधौ[12] धारणीप्रतिलब्धैर्महाप्रतिभानप्रतिष्ठितैरविवर्त्य[13]धर्मचक्र[14]प्रवर्तकैर्बहुबुद्धशतसहस्र[15]पर्युपासितैर्बहुबु-

1) Left out in A. B. Cb. K. W.
2) कप्पि and कंपि O. कपि the others.
3) ह्ने A. ने Ca. O. ण्डे K. Cp. Burnouf Introd. 132, note 7.
4) कु K.
5) महा left out in B. O.
6) न्दर left out in K.
7) पूर्णन A. K. पौण B.
8) च द्वाभ्यां left out in A. K.
9) पति A. K. पतीगौतमी Cb.
10) र्भि in B. only.
11) ति left out in K.
12) याः धेर B. K.
13) र्त्ति W.
14) क्रं K.
15) स्र K.

द्धशतसहस्रावरोपितकुशलमूलैर्बहुबुद्धशत[1]सहस्रसंस्तुतैर्मैत्रीपरिभावितकायचित्तैस्तथागतज्ञानावतारणकुशलैर्महाप्रज्ञैः प्रज्ञापारमितागतिंगतैर्बहुलोकधातुशतसहस्रविश्रुतैर्बहुप्राणिकोटी[2]नयुतशतसहस्र[3]संतारकैः । तद्यथा । मञ्जुश्रिया १ च कुमारभूतेन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेनावलोकितेश्वरेण २ च[4] महास्थाम[5]प्राप्तेन ३ च सर्वार्थनाम्ना ४ च नित्योद्युक्तेन ५ चानिक्षिप्तधुरेण ६ च रत्नपाणिना ७ च भैषज्यराजेन ८ च भैषज्यसमुद्गतेन ९ च व्यूहराजेन १० च प्रदानशूरेण[6] ११ च रत्नचन्द्रेण १२ च रत्नप्रभेण[7] १३ च पूर्णचन्द्रेण १४ च महाविक्रा[8]मिणा १५ चानन्तविक्रा[9]मिणा १६ च त्रैलोक्यविक्रा[10]मिणा १७ च महाप्रतिभानेन १८ च सततसमिताभियुक्तेन १९ च धरणों[11]धरेण[12] २० चाक्षयमतिना २१ च पद्मश्रिया २२ च नक्षत्रराजेन २३ च मैत्रेयेण २४ च बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन सिंहेन २५ च बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन । भद्रपालपूर्वंगमैश्च षोडशभिः सत्पुरुषैः सार्धम् । तद्यथा । भद्रपालेन १ च रत्नाकरेण २ च सुसार्थवाहेन ३ च नरदत्तेन[13] ४ च गुह्यगुप्तेन ५ च वरुणदत्तेन ६ चेन्द्रदत्तेन ७ चोत्तरमतिना ८ च विशेषमतिना ९ च वर्धमानमतिना १० चामोघदर्शिना ११ च सुसं[14]प्र-

1) तै K.
2) टि K. O.
3) स्रै K.
4) B. adds बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन.
5) न B.
6) सूर्येण B.
7) Left out in A. K. W.
8) क्र K. क्रमतिना A. क्रमेण O.
9) क्र K. क्रमेण O.
10) क्र K.
11) णि B. णीं Cb. O.
12) Left out in K.
13) O. नाल°.
14) प्र left out in Ca. प्रति K. W.

स्थितेन १२ च सुविक्रा[1]न्तविक्रामिणा १३ चानुपममतिना १४ च सूर्यगर्भेण १५ च धरणीं[2]धरेण १६ च। एवंप्रमुखैरशीत्या च बोधिसत्त्वसहस्रैः सार्धम्। शक्रेण च देवानामिन्द्रेण सार्धं विंशतिदेवपुत्रसहस्रपरिवारेण। तद्यथा। चन्द्रेण १ च देवपुत्रेण सूर्येण २ च देवपुत्रेण समन्तगन्धेन ३ च देवपुत्रेण रत्नप्रभेण ४ च देवपुत्रेणावभासप्रभेण ५ च देवपुत्रेण। एवंप्रमुखैर्विंशत्या च देवपुत्रसहस्रैः। चतुर्भिश्च महाराजैः सार्धं त्रिंशद्देवपुत्रसहस्रपरिवारैः। तद्यथा[3]। विरूढकेन १ च महाराजेन विरूपाक्षेण २ च महाराजेन धृतराष्ट्रेण ३ च महाराजेन वैश्र[4]वणेन ४ च महाराजेन। ईश्वरेण १ च देवपुत्रेण महेश्वरेण २ च देवपुत्रेण त्रिंशद्देवपुत्रसहस्र[5]परिवाराभ्याम्। ब्रह्मणा च सहांपतिना सार्धं द्वादशब्रह्मकायिकदेवपुत्रसहस्रपरिवारेण। तद्यथा। शिखिना १ च ब्रह्मणा ज्योतिष्प्रभेण २ च ब्रह्मणा। एवंप्रमुखैर्द्वादशभिश्च ब्रह्मकायिकदेवपुत्रसहस्रैः। अष्टाभिश्च नागराजैः सार्धं बहुनागकोटीशतसहस्रपरिवारैः। तद्यथा। नन्देन १ च नागराजेनोपनन्देन २ च नागराजेन सागरेण ३ च वासुकिना ४ च तक्षकेण ५ च मनस्वि[6]ना ६ चानव[7]तप्तेन[8] ७ चोत्पलकेन ८ च नागराजेन। चतुर्भिश्च किंनरराजैः सार्धं बहुकिंनरकोटी[9]शतसहस्रपरिवारैः। तद्यथा। द्रुमेण १ च किंनरराजेन महाधर्मेण २ च किंनरराजेन सुधर्मेण ३ च किंनरराजेन धर्मधरेण[10] ४ च किंनरराजेन[10]। चतुर्भिश्च गन्धर्वकायिक[11]देवपुत्रैः सार्धं बहुगन्धर्वशतसह[12]स्रपरिवारैः।

---

1) क्र K. °क्रान्तमतिना B. °क्रान्तविक्रमेण O.
2) णि B. णिं Ca. K. णीश्वरराजेन O.
3) Left out in K. in which धृतराष्ट्र is given first, so too in O.
4) O. वैश्रम°.
5) सहस्र left out in K.
6) स्थि Cb.
7) व left out in K.
8) Cb. adds नागराजेन.
9) Cb. adds नियुत, O. नयुत, the latter omitting कोटी.
10) Left out in B. W.
11) कैः K. A. B. Ca. Cb. K.
12) स्त्रैः A.

तद्यथा। मनोज्ञेन १ च गन्धर्वेण मनोज्ञस्वरेण २ च मधुरेण ३ च मधुरस्वरेण ४ च गन्धर्वेण। चतुर्भिश्चासुरेन्द्रैः सार्धं बह्वसुरकोटी[1]शतसहस्रपरिवारैः। तद्यथा। बलिना १ चासुरेन्द्रेण [2]खरस्कन्धेन २ चासुरेन्द्रेण वेमचि[3]त्रिणा ३ चासुरेन्द्रेण राहुणा ४ चासुरेन्द्रेण[4]। चतुर्भिश्च गरुडेन्द्रैः सार्धं बहुगरुडकोटी[5]शतसहस्रपरिवारैः। तद्यथा। महातेजसा १ च गरुडेन्द्रेण महाकायेन २ च महापूर्णेन[6] ३ च महर्द्धिप्राप्तेन ४ च गरुडेन्द्रेण। राज्ञा चाजातशत्रुणा मागधेन वैदेहीपुत्रेण सार्धम्॥

तेन खलु पुनः समयेन भगवांश्चतसृभिः पर्षद्भिः[7] परिवृतः पुरस्कृतः सत्कृतो[8] गुरुकृतो मानितः पूजितोऽर्चितोऽपचायितो[9] महानिर्देशं नाम धर्मपर्यायं सूत्रान्तं महावैपुल्यं बोधिसत्त्वाववादं सर्वबुद्धपरिग्रहं भाषित्वा तस्मिन्नेव महाधर्मासने पर्यङ्कमाभुज्या[10]नन्तनिर्देशप्रतिष्ठानं नाम समाधिं समापन्नोऽभूद[11]निञ्जमानेन कायेन स्थितोऽनिञ्ज[11]प्राप्तेन च चित्तेन[12]। समनन्तरसमापन्नस्य खलु पुनर्भगवतो [13]मान्दारवमहा[13]मान्दारवाणां मञ्जूषकमहामञ्जूषकाणां दिव्यानां पुष्पाणां [14]महत्पुष्पवर्षमभिप्रावर्षत्[15] भगवन्तं ताश्च[16] चतस्रः पर्षदो

1) Cb. adds नियुत. O. नयुत.

2) सु A. K. W.

3) त्रेण A. K. W.

4) K. adds च.

5) A. adds नियुत, O. नयुत.

6) Left out in K.

7) O. चतुर्णां परिषदां.

8) संस्कृ K.

9) ऽपचितो A. Cb. O.

10) O. °ङ्कं बद्ध्वा.

11) निञ्ज्य O. Grammatically correct would be स्थितश्चानिञ्ज्यप्राप्तेन. = Pali *aneñjapattena*.

12) O. adds अस्पन्दमानेन चेतसा.

13) मन्दा A. K.

14) महत्तं Cb. Prākṛtic; महत् A. K.

15) तेन for तं in Ca. Cb. W., left out in K. A., added by us.

16) च left out in K.

ऽभ्यवाकिरत्सर्वावच्च[1] बुद्धक्षेत्रं षड्विकारं प्रकम्पितमभूच्चलितं संप्रचलितं वेधितं संप्रवेधितं क्षुभितं संप्रक्षुभितम् ॥ तेन खलु पुनः समयेन तस्यां पर्षदि भिक्षुभिक्षुण्युपासकोपासिकादेवनागयक्षगन्धर्वासुरगरुडकिंनरमहोरगमनुष्यामनुष्याः संनिपतिता अभूवन्संनिषण्णा राजानश्च मण्डलिनो बलचक्रवर्तिनश्चतुर्द्वीपकचक्रवर्तिनश्च ते सर्वे सपरिवारा भगवन्तं व्यवलोकयन्ति स्माश्चर्यप्राप्ता अद्भुतप्राप्ता[2] औ[3]द्बिल्यप्राप्ताः[4] ॥

अथ खलु तस्यां वेलायां भगवतो भ्रूविवरान्तरादूर्णाकोशा[5]देका रश्मिर्निश्चरिता । सा पूर्वस्यां दिश्यष्टादशबुद्धक्षेत्रसहस्राणि प्रसृता । तानि च सर्वाणि बुद्धक्षेत्राणि तस्या रश्मेः[6] प्रभया सुपरिस्फुटानि[7] संदृश्यन्ते[8] स्म यावदवीचिर्महानिरयो यावच्च भवाग्रम् । ये च तेषु बुद्धक्षेत्रेषु षट्सु गतिषु सत्त्वाः संविद्यन्ते स्म[9] ते सर्वे ऽशेषेण संदृश्यन्ते स्म । ये च तेषु बुद्धक्षेत्रेषु बुद्धा भगवन्तस्तिष्ठन्ति ध्रियन्ते यापयन्ति च[9] ते ऽपि सर्वे संदृश्यन्ते स्म । यं च ते बुद्धा भगवन्तो धर्मं देशयन्ति[10] स च सर्वो[11] निखिलेन श्रूयते स्म । ये च तेषु बुद्धक्षेत्रेषु भिक्षुभिक्षुण्युपासकोपासिका योगिनो योगाचाराः[12] प्राप्तफलाश्चाप्राप्तफलाश्च[13] ते ऽपि सर्वे संदृश्यन्ते स्म । ये च तेषु बुद्धक्षेत्रेषु बोधिसत्त्वा महासत्त्वा अनेकविविधश्रवणारम्बणा[14]धिमु-

1) सर्वावन्त Cb. O.; Prākṛtic.

2) In B. Cb. only.

3) उ K. W. O.

4) All but O. °चित्ताः.

5) कोशा K.

6) तस्य रश्म्यि A. तस्या रश्मेः B. तस्य रस्मयो K. W. तस्या रश्म्याः Cb.

7) सु in Cb. only.

8) संदृश्यन्ति K.

9) In Cb. only.

10) भाषन्ते B. K. W.

11) धर्मा B. सर्वान्य K. W.

12) रसंपन्नाः Cb.

13) अप्राप्तफलाश्च left out in K. W.

14) आरम्बणा left out in B. Cb.

क्तिहेतुकारणैरुपायकौशल्यैर्बोधिसत्त्व[1]चर्यां चरन्ति ते ऽपि सर्वे संदृश्यन्ते स्म। ये च तेषु बुद्धक्षेत्रेषु बुद्धा भगवन्तः परिनिर्वृता[2]स्ते ऽपि सर्वे संदृश्यन्ते स्म। ये च तेषु बुद्धक्षेत्रेषु परिनिर्वृतानां बुद्धानां भगवतां धातुस्तूपा रत्नमयास्ते ऽपि सर्वे संदृश्यन्ते स्म॥

अथ खलु मैत्रेयस्य बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य[3]ैतदभूत्[4]। महानिमित्तं[5] प्रातिहार्यं बतेदं तथागतेन कृतम्। को न्वत्र हेतुर्[6]भविष्यति किंकारणं यद्भगवतेदमेवंरूपं महानिमित्तं [7]प्रातिहार्यं कृतम्। भगवांश्च समाधिं समापन्नः। इमानि चैवंरूपाणि महाश्चर्याद्भुताचिन्त्यानि महर्द्धिप्रातिहार्याणि संदृश्यन्ते स्म। किं नु खल्वहमेतमर्थं[8] परिप्रष्टव्यं परिपृच्छेयम्। को न्वत्र समर्थः स्यादेतमर्थं विसर्जयितुम्। तस्यैतदभूत्। अयं मञ्जुश्रीः कुमारभूतः पूर्वजिनकृताधिकारो ऽवरोपितकुशलमूलो[9] बहुबुद्धपर्युपासितः। दृष्ट[10]पूर्वाणि चानेन मञ्जुश्रिया कुमारभूतेन पूर्वकाणां तथागतानामर्हतां सम्यक्संबुद्धानामेवंरूपाणि निमित्तानि भविष्यन्ति। अनुभूतपूर्वाणि च[11] महाधर्मसांकथ्यानि। यन्न्वहं मञ्जुश्रियं कुमारभूतमेतमर्थं परिपृच्छेयं॥

तासां चतसृणां पर्षदां भिक्षुभिक्षुण्युपासकोपासिकानां[13] बहूनां च देवनागयक्षगन्धर्वासुरगरुडकिंनरमहोरगमनुष्यामनुष्याणामिममेवंरूपं भगवतो महानिमित्तं[14] प्रातिहा-

---

1) सत्त्व left out in K. W.
2) All but Cb. परिनिर्वान्ति.
3) महासत्त्वस्य left out in A. K. W.
4) अभवत् A. Cb.
5) त्त A. K.
6) K. W. O. add कः प्रत्ययः.
7) प्रा cp. Pāli.
8) द् A. K. W.
9) left out in Cb.
10) दृष्टः K. W.
11) MSS. °भूतानि पू°.
12) B. O. add मञ्जुश्रिया कुमारभूतेन.
13) A. K. add च.
14) Read महर्द्धिप्रा°.

र्यावभासं दृष्ट्वाश्चर्यप्राप्तानामद्भुतप्राप्तानां कौतूहलप्राप्तानामेतदभवत्। किं नु खलु वयमिममेवंरूपं भगवतो महर्द्धिप्रातिहार्यावभासं (1)कृतं परिपृच्छेम॥

अथ खलु मैत्रेयो बोधिसत्त्वो महासत्त्वस्तस्मिन्नेव क्षणलवमुहूर्तेन तासां चतसृणां पर्षदां चेतसैव चेतःपरिवितर्कमाज्ञायात्मना च धर्मसंश(2)यप्राप्तस्तस्यां वेलायां मञ्जुश्रियं कुमारभूतमेतदवोचत्। को न्वत्र मञ्जु(3)श्रीः हेतुः कः प्रत्ययो यदयमेवंरूप आश्चर्याद्भुतो भगवत(4)श्चावभासः (5)कृत इमानि चाष्टादशबुद्धक्षेत्रसहस्राणि विचित्राणि दर्शनीयानि (6)परमदर्शनीयानि (7तथागतपूर्वंगमानि तथागतपरिणायकानि संदृश्यन्ते7)॥

अथ खलु मैत्रेयो बोधिसत्त्वो महासत्त्वो मञ्जुश्रियं कुमारभूतमाभिर्गाथाभिरध्यभाषत॥

किंकारणं मञ्जुशिरो (9)इयं हि रश्मिः प्रमुक्ता नरनायकेन।
प्रभासय(10)न्ती भ्रमुकान्तरा(11)तु ऊर्णाय कोशादियमेकरश्मिः॥१॥
मान्दारवाणां च मह(12)न्तवर्ष पुष्पाणि मुञ्चन्ति सुराः सुहृ(13)ष्टाः।
मञ्जूषकांश्चन्दनचूर्णमिश्रान्दि(14)व्यान्सुगन्धांश्च मनोरमांश्च॥२॥

---

1) संस्कृतं K.

2) All but C. संश्रय°.

3) श्री A. Ca. Cb. K. W. श्रीः B. O.

4) Left out in K. W.

5) ता स्तद्या A. ता स्त K. तो स्त W.

6) सः कृत A. सः कृतः K. सं कृतं W.

7) Left out in A. K.

8) All but O. add स्म.

9) शिरि O.; the others श्री.

10) यन्ती Ca. यन्ता O. यान्ति Cb. The others यन्ते.

11) All have a nonsensical भ्रमुखा° or भ्रमखा°; cp. भ्रमु Mahāvastu II, 44, and Pāli *bhamuka*. — All but O. °रात.

12) MSS. महान्त°.

13) प्रहृष्टाः O.

14) र्णा दिव्यां in all MSS., except O., where °र्णमिव दि°.

येही[1] मही शोभतियं समन्तात्पर्षाश्च[2] चत्वार[3] सुलब्धहर्षाः ।
सर्वं च क्षेत्रं इमु[4] संप्रकम्पितं षड्भिर्विकारेहि सुभीष्मरूपम् ॥ ३ ॥
सा चैव रश्मी पुरिमादिशाय अष्टादशक्षेत्रसहस्रपूर्णाः ।
अवभासयी एकक्षणेन सर्वे सुवर्णवर्णा इव भोन्ति[5] क्षेत्राः ॥ ४ ॥
यावानवीचो परमं भवाग्रं क्षेत्रेषु यावन्ति च तेषु सत्त्वाः ।
षट्सू गतीषू तहि[6] विद्यमानाः[7] च्यवन्ति ये चाप्युपपद्य तत्र ॥ ५ ॥
कर्माणि चित्रा[8] विविधानि तेषां गतीषु दृश्यन्ति सुखा दुखा[9] च ।
हीना[10] प्रणीता तथ मध्यमा च इह स्थितो अद्दशि[11] सर्वमेतत् ॥ ६ ॥
बुद्धांश्च पश्यामि नरेन्द्रसिंहान्प्रकाशयन्तो विवरन्ति[12] धर्मम्[13] ।
प्रशासमानान्[14]बहुसत्त्वकोटीः उदाहरन्तो मधुरस्वरां गिरम् ॥ ७ ॥
गम्भीरनिर्घोषमुदारमद्भुतं मुञ्चन्ति क्षेत्रेषु स्वकस्वकेषु ।
दृष्टान्तहेतूनयुतान कोटिभिः प्रकाशयन्तानिमु[15] बुद्धधर्मम्[16] ॥ ८ ॥

---

1) हि K.
2) पर्षदांश्च A. पर्षाश्च B. K. W. पर्षश्च Ca. Cb. परिषाश्च O.
3) रिं Ca. रि Cb. K.
4) इमु A. Ca. Cb. K. W. इयु B. इदं O.
5) वर्णानि भवन्ति A. K. भान्ति O.
6) All but O. तर्हि.
7) च्यु A. K. च्य B. Ca. W.
8) MSS. चित्राणि.
9) शुभाशुभासु O. सुखादुःखाश्च the others.
10) O. हीनाश्च, the rest हीना.
11) O. पश्यामि तत्र सर्वे; the rest अद्दर्शि.
12) MSS. विचरन्ति.
13) धर्मान् A. K. धर्मतां B. Ca. धर्मं Cb. W.
14) प्रकाश B. Ca. Cb. A. W. प्रशास.
15) म A. C. Ca. Cb. K. मु W.
16) धर्मां A. K. धर्मान् Ca. Cb. धर्मं B. W.

दुःखेन संपीडित ये च सत्त्वा ज्ञातीजराखिन्नमना अज्ञानकाः[1] ।
तेषां प्रकाशेन्ति[2] प्रशान्तनिर्वृतिं दुःखस्य अन्तो अयु भिक्षवेति ॥ ९ ॥
उदारस्थामाभिगताश्च[3] ये नराः पुण्यैरुपेतास्तथ बुद्धदर्शनैः ।
प्रत्येकयानं च वदन्ति तेषां संवर्णयन्तो[4] इम[5] धर्मनेत्रीम् ॥ १० ॥
ये चापि अन्ये सुगतस्य पुत्रा अनुत्तरां ज्ञान गवेषमाणाः ।
विविधां क्रियां कुर्विषु सर्वकालं तेषां पि बोधीय[6] वदन्ति वर्णम् ॥ ११ ॥
शृणोमि पश्यामि च मञ्जुघोष इह स्थितो ईदृशकानि तत्र ।
अन्ये[7] विशेषेण[8] सहस्रकोट्यः प्रदेशमात्रं तु हि वर्णयिष्ये ॥ १२ ॥
पश्यामि क्षेत्रेषु बहूषु चापि ये बोधिसत्त्वा यथ गङ्गवालिकाः ।
कोटीसहस्राणि अनल्पकानि विविधेन वीर्येण जनेन्ति बोधिम् ॥ १३ ॥
ददन्ति दानानि तथैव केचिद्धनं हिरण्यं रजतं सुवर्णम्[9] ।
मुक्तामणिं[10] शङ्खशिलाप्रवाडं[11] दासांश्च दासीरथ अश्व एडकान् ॥ १४ ॥
शिविकास्तथा[12] रत्नविभूषिताश्च ददन्ति दानानि प्रहृष्टमानसाः[13] ।
परिणामयन्तो इह अग्रबोधौ वयं हि यानस्य भवेम लाभिनः ॥ १५ ॥

---

1) This presupposes an original Prākṛtic अजानका; O. has अज्ञानकाः.
2) MSS. but O. °काशन्ति.
3) धिग O.
4) वर्ण O. Ca. Cb. K. W. पूर्ण A. B.
5) वर Ca. Cb. Probable to r. यन्ति इमि, as O. has it.
6) All बोधाय.
7) K. W. add पि.
8) विशेषे A. विशेषण K. W. विशेषाण Ca. Cb. विशेषत अन्ये (r. अन्य) O.
9) B. reads सुवर्ण रजतं हिरण्यं.
10) णि A. K. णी B. Ca. णीं Cb. णिं W.
11) डां A. K. लां W.
12) MSS. शिविकांस्त° and °पितांश्च.
13) परितुष्ट K.

त्रैधातुके श्रेष्ठविशिष्टयानं यद्बुद्धयानं सुगतेहि वर्णितम् ।
अहं पि[1] तस्यो भवि क्षिप्र लाभी ददन्ति दानानि इमीदृशानि ॥ १६ ॥
चतुर्हयैर्युक्तरथांश्च केचित्सवेदिकान्[2] पुष्पध्वजैरलङ्कृतान्[3] ।
सवैजयन्तान्[4] रतनामयानि[5] ददन्ति दानानि तथैव केचित् ॥ १७ ॥
ददन्ति पुत्रांश्च तथैव पुत्रीः[6] प्रियाणि मांसानि ददन्ति केचित् ।
हस्तांश्च पादांश्च ददन्ति याचिताः पर्येषमाणा इममग्रबोधिम् ॥ १८ ॥
शिरांसि केचिन्नयनानि केचिद्ददन्ति केचित्प्रवरात्मभावान्[7] ।
दत्त्वा च दानानि प्रसन्नचित्ताः प्रार्थेन्ति ज्ञानं हि तथागतानाम् ॥ १९ ॥
पश्याम्यहं मञ्जुशिरी[8] कहिंचित्स्फीतानि राज्यानि विसर्जयित्वा ।
अन्तःपुरान्द्वीप तथैव सर्वानमात्यज्ञातींश्च विहाय[9] सर्वान् ॥ २० ॥
उपसंक्रमी लोकविनायकेषु[10] पृच्छन्ति धर्मं प्रवरं शिवाय ।
काषायवस्त्राणि च प्रावरन्ति केशांश्च श्मश्रूण्यवतारयन्ति ॥ २१ ॥
कांश्चिच्च पश्याम्यहु बोधिसत्त्वान्भिक्षू समानाः पवने वसन्ति[11] ।
शून्यान्यरण्यानि निषेवमाणानुद्देशस्वाध्यायरतांश्च कांश्चित् ॥ २२ ॥

---

1) अहमपि W.

2) कं A. K. W. का B. कां Ca. Cb.

3) ता K.

4) All but O. °यन्ता.

5) रत्न A. K. रत्ना W. रतना B. Ca. Cb.

6) पुत्रास्तथ भार्यदुहितरा A. K. पुत्रान्ददन्ति तथ भार्या केचित् O.

7) वां A. Ca. वं B. K. W. वान् Cb.

8) पश्यामि मञ्जुश्रीरहं A. K.

9) प्रणामयित्वा O, having given them their leave. Pali *paṇāmeti* occurs in the same meaning.

10) केन्द्र Cb.

11) समानाः पवने वसन्ति O.; the rest समानापवने वसन्तान्; पवन = Pali *pavana*.

कांश्चिच्च पश्याम्यहु बोधिसत्त्वान्गिरिकन्दरेषु प्रविशन्ति धीराः ।
विभावयन्तो[1] इमु बुद्धज्ञानं[2] परिचिन्तयन्तो ह्युपलक्षयन्ति ॥ २३ ॥
उत्सृज्य कामांश्च अशेषतोऽन्ये परिभावितात्मान विशुद्धगोचराः ।
अभिज्ञपञ्चेह च स्पर्शयित्वा वसन्त्यरण्ये सुगतस्य पुत्राः ॥ २४ ॥
पादैः समैः स्थितिह केचि धीराः कृताञ्जली अभिसंमुख[3] नायकानाम् ।
अभिष्टवन्तीह हर्षं जनित्वा[4] गाथासहस्रेहि जिनेन्द्रराजम् ॥ २५ ॥
स्मृतिमन्त दान्ताश्च विशारदाश्च सूक्ष्मां[5] चरिं केचि प्रजानमानाः ।
पृच्छन्ति धर्मं द्विपदोत्तमानां श्रुत्वा च ते धर्मधरा भवन्ति ॥ २६ ॥
परिभावितात्मान जिनेन्द्रपुत्रान्कांश्चिच्च पश्याम्यहु तत्र तत्र ।
धर्मं वदन्तो बहुप्राणकोटिनां[6] दृष्टान्तहेतूनयुतैरनेकैः ॥ २७ ॥
प्रामोद्यजाताः प्रवदन्ति धर्मं समादपेन्तो[7] बहुबोधिसत्त्वान् ।
निहत्य मारं सबलं सवाहनं पराहनन्ति[8] इमु धर्मदुन्दुभिम् ॥ २८ ॥
पश्यामि कांश्चित्सुगतस्य शासने संपूजितान्नरमरुयक्षराक्षसैः[9] ।
सुविस्मयन्तान्सुगतस्य पुत्राननुन्नताञ्शान्तप्रशान्तचारीन् ॥ २९ ॥
वनषण्ड निश्राय तथान्यरूपा अवभासु कायातु[10] प्रमुञ्चमानाः ।
अभ्युद्धरन्तो नरकेषु सत्त्वांस्तांश्चैव बोधाय समादपेन्ति[11] ॥ ३० ॥

---

1) ष Cb. 2) यानं O.

3) संमु O; the rest अभिमु.

4) By reading जनित्व हर्षं the verse would be metrically correct. O. has °स्तवी हर्ष जनित्व अग्रां.

5) सूक्ष्मां K. सूक्ष्मा O.; the rest सूक्ष्मं.

6) टी A. K.

7) दपेन्ति O.; the others दयन्तो.

8) All but O. नन्ता, but there is a pause after it.

9) नरमरु A. Cb. K. नरक B. नरवरु Ca. नमेनु W.

10) All but O. कायात्तु.

11) All but O. दयन्ति.

वीर्ये स्थिताः केचि जिनस्य पुत्रा मिद्धं जहित्वा च अशेषतो ऽन्ये।
चङ्क्रम्ययुक्ताः पवने[1] वसन्ति वीर्येण ते प्रस्थित अग्रबोधिम्॥ ३१॥
ये चात्र रक्षन्ति सदा विशुद्धं शीलं अखण्डं मणिरत्नसादृशम्।
परिपूर्णचारी च भवन्ति तत्र शीलेन ते प्रस्थित अग्रबोधिम्॥ ३२॥
क्षान्ती[2]बला केचि जिनस्य पुत्रा अधिमानप्राप्तान क्षमन्ति भिक्षुणाम्।
आक्रोश[3]परिभाष तथैव तर्जनां क्षान्त्या हि ते प्रस्थित अग्रबोधिम्॥ ३३॥
कांश्चिच्च पश्याम्यहु बोधिसत्त्वान्क्रीडारतिं सर्व विवर्ज[4]यित्वा।
बालान्[5]सहायान् परिवर्जयित्वा आर्येषु संसर्ग[6]रतान्[7]समाहितान्॥ ३४॥
विक्षेपचित्तं च विवर्जयन्तानेकाग्रचित्तान्वनकन्दरेषु।
ध्यायन्त वर्षाण सहस्रकोट्यो[8] ध्यानेन ते प्रस्थित अग्रबोधिम्॥ ३५॥
ददन्ति दानानि तथैव केचित्सशिष्यसंघेषु जिनेषु संमुखम्।
खाद्यं च भोज्यं च तथान्नपानं गिलानभैषज्य बहू अनल्पकान्॥ ३६॥
वस्त्राण कोटीशत ते ददन्ति सहस्रकोटीशतमूल्य केचित्।
अनर्घमूल्यांश्च ददन्ति वस्त्रान्सशिष्यसंघान जिनान संमुखम्॥ ३७॥
विहारकोटीशत कारयित्वा रत्नामयांश्चो तथ चन्दनमयान्[9]।
प्रभूतशय्यासनमण्डितांश्च निर्यातयन्तो सुगतान संमुखम्॥ ३८॥
आराम चोक्षांश्च मनोरमांश्च फलैरुपेतान्कुसुमैश्च चित्रैः।
दिवाविहारार्थ ददन्ति केचित्सश्रावकाणां पुरुषर्षभाणाम्॥ ३९॥

---

1) All but O. द्विवने. 2) तिम् B.
3) K. adds मान.
4) विमुच्य A.
5) All but O. बालास°.
6) गतां A. W. रता B. रतां Ca. K. W.
7) तां A. B. Ca. K. W. ता Cb.
8) ट्याः K. W. The original r. probably °ट्यो, sanskritized to °टीट्या° in O.
9) या A. B. K. यां Ca. य W. यान् Cb. K. R. चन्दनामयान् or with O. चन्दनस्य.

ददन्ति दानानिमनेकरूपा[1] विविधानि चित्राणि च हर्षजाता[2]ः ।
दत्वा च बोधाय जनेन्ति वीर्यं दानेन ते प्रस्थित अग्रबोधिम् ॥ ४० ॥
धर्मं च केचित्प्रवदन्ति शान्तं दृष्टान्तहेतूनयुतैरनेकैः ।
देशेन्ति ते[3] प्रा[4]णसहस्रको[5]टिनां ज्ञानेन ते प्रस्थित अग्रबोधिम् ॥ ४१ ॥
निरीहका[6] धर्म प्रजानमाना[7] द्वयं प्रवृत्ता[8]ः खगतुल्यसादृशा[9]ः ।
अनोपलिप्ता[10]ः सुगतस्य पुत्रा[11]ः प्रज्ञाय ते प्रस्थित अग्रबोधिम् ॥ ४२ ॥
भूयश्च पश्याम्यहु मञ्जुघोष परिनिर्वृतानां सुगतान शासने ।
उत्पन्नधीरा[12] बहुबोधिसत्त्वाः कुर्वन्ति सत्कार[13] जिनान[14] धातुषु ॥ ४३ ॥
स्तूपान पश्यामि सहस्रकोट्यो[15] अनल्पका यथरिव[16] गङ्गवालिकाः ।
येभिः सदा मण्डित क्षेत्रकोटियो[17] ये कारिता तेहि जिनात्मजेहि ॥ ४४ ॥
रत्नान सप्तान विशिष्ट उच्छ्रिताः सहस्र पञ्चो परिपूर्णयोजना[18] ।
द्वे चो सहस्रे परिणाहवन्त[19]ः छत्रध्वजास्तेषु सहस्रकोट्यः ॥ ४५ ॥

1) पां A. B. Ca. K. पाः Cb. पा W.
2) तां A. ताः Cb. K. W. सताः B.
3) Left out in K. W.
4) णि K. W.
5) टी K. W.
6) का O. A. Ca. W. कां B. Cb. K.
7) नां in all MSS. but O.
8) त्तां A. B. Ca. Cb. त्ता K. त्तास W. Perhaps to r. वियं(Skr. वियत्) प्र.
9) शां A. B. Ca. Cb. शाः A. W. O.
10) प्तां A. Cb. W. प्ताः B. K. प्ता Ca.
11) त्रां W.
12) वीरा A. K. O.
13) र O. B. Ca W.
14) नाय A. नान B. नान K.
15) ट्यो A. Ca. K. W. ट्य Cb. ट्या B.
16) कां यथ A. W. का यथवि B. Ca. Cb. कानि यथ K. O.
17) योः Cb.
18) नां A. K. W. ना Ca. Cb. नाः B.
19) तः च्छत्र A. B. W. तः छत्र K. तश्छ C, a. C, b.

सर्वत्रछत्राः सद शोभमाना घण्टासमूहै रणमान नित्यम्।
पुष्पैश्च गन्धैश्च तथैव वाद्यैः संपूजिता नरमरु[1]यक्षराक्षसैः ॥ ४६ ॥

कारापयन्ति सुगतस्य पुत्रा जि[2]नान धातुष्विह पूजमीदृशीम्।
येभिर्दिशायो दश शोभितायः सुपुष्पितैर्वा यथ पारिजातैः ॥ ४७ ॥

अहं चिमाश्च[3] बहुप्राणकोट्य इह स्थिताः[4] पश्यिषु[5] सर्वमेतत्।
प्रपुष्पितं लोकमिमं सदेवकं जिनेन मुक्ता इयमेकरश्मिः ॥ ४८ ॥

अहो प्रभावः[6] पुरुषर्षभस्य अहो ऽस्य ज्ञानं विपुलं अनास्रवम्।
यस्यैकरश्मिः प्रसृताद्य लोके दर्शेति क्षेत्राण बहू[7]न्सहस्रान्[8] ॥ ४९ ॥

आश्चर्यप्राप्ता स्म निमित्त दृष्ट्वा इममीदृशं चाद्भुतमप्रमेयम्।
वदस्व मञ्जुस्वर एतम[9]र्थं कौतूहलं ह्यपनय[10] बुद्धपुत्र ॥ ५० ॥

चत्वारिमा पर्ष[11] उदग्रचित्ताः[12] त्वां चाभिवीक्षन्ति इमं च वीर।
जनेहि हर्षं व्यपनेहि काङ्क्षां त्वं व्याकरोहि[13] सुगतस्य पुत्र ॥ ५१ ॥

किमर्थमेषः सुगतेन अद्य प्रभास एतादृशको विमुक्तः।
अहो प्रभावः[14] पुरुषर्षभस्य अहो ऽस्य ज्ञानं विपुलं विशुद्धम् ॥ ५२ ॥

---

1) मनु B. नृमरु K.
2) All but O. त्ता.
3) अहं इमे च O. चिमांश्चो A. B. चिमाश्चो Ca. चिश्चा Cb. चिमाश्चो K. विमोचो W.
4) All but O. स्थितो; O. स्थिता.
5) पश्यति A. K.
6) वं K. W.
7) हूं K.
8) स्रां Ca. K.
9) द A. K. W.
10) A. W. add मम K. reads कुरुप्रात मम.
11) O. मे परिस उ° the rest मा परिषद्.
12) त्ताः A. B. Cb. K. W. त्ता Ca. त्ताम् O.
13) All but O. °रोही.
14) वं A. K.

यस्यैकरश्मी प्रसृताद्य लोके दर्शेति क्षेत्राण बहून्[1]सहस्रान् ।
एतादृशो अर्थ अयं भविष्य[2]ति येनैष[3] रश्मी विपुला प्रमुक्ता ॥ ५३ ॥
ये अग्रधर्मा सुगतेन स्पृष्टास्तद्[4] बोधिमण्डे पुरुषोत्तमेन ।
किं तेह[5] निर्दिशयति लोकनाथो अथ व्याकरिष्यत्ययु बोधिसत्त्वान् ॥ ५४ ॥
अनल्पकं कारणेव[6] भेष्यति[7] यद्दर्शिताः[8] क्षेत्रसहस्रनेके ।
सुचित्रचित्रा रतनोपशोभिता[9] बुद्धाश्च दृश्यन्ति[10] अनन्तचक्षुषः ॥ ५५ ॥
पृच्छेति[11] मैत्रेय जिनस्य पुत्र स्पृहेन्ति ते नरम[11]रुयक्षराक्षसाः ।
चत्वारिमा पर्ष उदीक्षमाणा[12] मञ्जुस्वरः किं न्विह व्याकरिष्यति[13] ॥ ५६ ॥

अथ खलु[14] मञ्जुश्रीः कुमारभूतो मैत्रेयं बोधिसत्त्वं महासत्त्वं तं[15] च सर्वावन्तं बोधिसत्त्वगणमामन्त्रयते स्म । महाधर्मश्रवणसांकथ्यमिदं कुलपुत्रास्तथागतस्य कर्तुमभिप्रायो महाधर्मवृष्ट्यभिप्रवर्षणं च महाधर्मदुन्दुभिसंप्रवादनं च महाधर्मध्वजसमुच्छ्रयणं च महाधर्मोल्कासंप्रज्वालनं च महाधर्मशङ्खाभिप्रपूरणं च महाधर्मभेरीपराहणनं[16] च । महाधर्म-

1) ह्रन् A. ह्रं K.
2) ती A. B.
3) मेनेह A. K. W.
4) All but O. तद्य.
5) Thus O; the others त्वेह.
6) I. e. कारणमिह; O. °णमेत, the rest °णे व.
7) भविष्यती K. W.
8) MSS. °ता and तं.
9) रत्नो K. W.
10) पश्य Ca. Cb. W.
11) पृच्छन्ति O.
12) नृमरु A. K. W.
13) O. च परिष उ°, the rest मा पर्षदु°.
14) All व्यतीति.
15) Left out in K. W.
16) पराहनञ्च A. K. W. प्रहरणं Ca. Cb. Comp. Mahāvastu I, 42.

निर्देशं चास्य कुलपुत्रास्तथागतस्य कर्तुमभिप्रायः। यथा मम कुलपुत्राः प्रतिभाति यथा च मया पूर्वकाणां तथागतानामर्हतां सम्यक्संबुद्धानामिदमेवंरूपं [1]पूर्वनिमित्तं दृष्टमभूत्। तेषामपि पूर्वकाणां तथागतानामर्हतां सम्यक्संबुद्धानामेवं रश्मिप्रमो[2]चनावभासो ऽभूत्। तेनैवं प्रजानामि महाधर्मश्रवणसांकथ्यं तथागतः कर्तुकामो महाधर्मश्रव[3]णं श्रावयितुकामो[4] यथेदमेवंरूपं पूर्वनिमित्तं प्रादुष्कृतवान्। तत्कस्य हेतोः। सर्वलोकविप्रत्यनीय[5]कधर्मपर्यायं श्रावयितुकामस्तथागतो ऽर्हन्सम्यक्संबुद्धो [6]यथेदमेवंरूपं महाप्रातिहार्यं रश्मिप्रमोचनावभासं च पूर्वनिमित्तमुपदर्शयति[7]॥

अनुस्मराम्यहं कुलपुत्रा अतीते ऽध्वन्यसंख्येयैः कल्पैरसंख्येयतरैर्विपुलैरप्रमेयैरचिन्त्यैर्[8]अपरिमितैरप्रमाणैस्ततः परेण परतरं यदासीत्तेन कालेन तेन समयेन चन्द्रसूर्यप्रदीपो नाम तथागतो ऽर्हन्सम्यक्संबुद्धो लोक उदपादि विद्याचरणसंपन्नः सुगतो लोकविदनुत्तरः पुरुषदम्यसारथिः शास्ता देवानां च मनुष्याणां च बुद्धो भगवान्। स [9]धर्मं देशयति स्मादौ कल्याणं मध्ये कल्याणं पर्यवसाने कल्याणं स्वर्थं सुव्यञ्जनं केवलं परिपूर्णं परिशुद्धं पर्यवदातं ब्रह्मचर्यं संप्रकाशयति स्म। यदुत श्रावकाणां चतुरार्यसत्यसंप्रयुक्तं प्रतीत्यसमुत्पादप्रवृत्तं धर्मं देशयति स्म जातिजराव्याधिमरणशोकपरिदेवदुःखदौर्मनस्योपायासानां समतिक्रमाय[10] निर्वाणपर्यवसानं[11]। बोधिसत्त्वानां च[12] महासत्त्वानां च[13] षट्पारमि-

1) बुध K. W.
2) मुञ्च A. K. W. O.
3) णा Cb. णा A. णां K. W.
4) मः A. Ca. K. W.
5) Cp. Pāli *vipaccanikā* and Sacred Books of the East, Vol. XX, p. 17, foot-note 2; and Mahāvastu III, 314.
6) म Cb.
7) A. Ca. K. W. add स्म.
8) अचिन्त्य left out in K. W.
9) सद्धर्म A. Ca. K. W. स धर्म B. Cb.
10) B. adds परि.
11) B. Cb. K. W. add धर्मं देशयति स्म.
12) Ca. Cb. leave out च.
13) A. Ca. W. add च.

ताप्रतिसंयुक्त[1]मनुत्तरां सम्यक्संबोधिमारभ्य सर्वज्ञज्ञानपर्यवसानं धर्मं देशयति स्म ॥

तस्य खलु पुनः कुलपुत्राश्चन्द्रसूर्यप्रदीपस्य तथागतस्यार्हतः सम्यक्संबुद्धस्य परेण परतरं चन्द्रसूर्यप्रदीप एव[2] नाम्ना तथागतो ऽर्हन्सम्यक्संबुद्धो लोक उदपादि[3]। इति ह्यजितैतेन परंपरोदाहारेण चन्द्रसूर्यप्रदीपनामकानां तथागतानामर्हतां सम्यक्संबुद्धानामेकनामधेयानामेककुलगोत्राणां यदिदं[4] भरद्वाजसगोत्राणां[4] विंशति[5]तथागत[6]सहस्राण्यभूवन्। तत्राजित तेषां विंशति[7]तथागतसहस्राणां पूर्वकं तथागतमुपादाय यावत्पश्चिमकस्तथागतः सो ऽपि चन्द्रसूर्यप्रदीपनामधेय एव[8] तथागतो ऽभूदर्हन्सम्यक्संबुद्धो विद्याचरणसंपन्नः सुगतो लोकविदनुत्तरः पुरुषदम्यसारथिः शास्ता देवानां च मनुष्याणां च बुद्धो भगवान्[9]। सो ऽपि धर्मं देशितवानादौ कल्याणं मध्ये कल्याणं पर्यवसाने कल्याणं स्वर्थं सुव्यञ्जनं केवलं परिपूर्णं परिशुद्धं पर्यवदातं ब्रह्मचर्यं संप्रकाशितवान्[10]। यदुत श्रावकाणां चतुरार्यसत्यसंयुक्तं प्रतीत्यसमुत्पादप्रवृत्तं धर्मं देशितवाञ्जातिजराव्याधिमरणशोकपरिदेवदुःखदौर्मनस्योपायासानां समतिक्रमाय निर्वाणपर्यवसानं[11]। बोधिसत्त्वानां च[12] महासत्त्वानां (च) षट्पारमिताप्रतिसंयुक्त[13]मनुत्तरां सम्यक्संबोधिमारभ्य सर्वज्ञज्ञानपर्यवसानं धर्मं देशितवान् ॥

---

1) ज्ञानाम A. B. ज्ञा K.

2) एवं K. W.

3) A. adds विद्याचरण° till मनुष्याणां च: K. विद्याचरणसम्पन्न.

4) Left out in A. भार B.

5) तिस्तथा B. K.

6) तानां B. K. W.

7) तिस्तथा K. W. तोनां B.

8) यं एवं A.

9) From सो ऽपि till भगवान् in A. W. O. only.

10) संप्रकाशयति स्म A. Ca.

11) B. adds धर्मं देशयति स्म K. W. देशितवान्.

12) K. W. add च.

13) ज्ञानाम A. B. K.

तस्य खलु पुनरजित भगवतश्चन्द्रसूर्यप्रदीपस्य तथागतस्यार्हतः सम्यक्संबुद्धस्य पूर्वं[1] कुमारभूतस्यानभिनिष्क्रान्तगृहावासस्याष्टौ पुत्रा [2]अभूवन् । तद्यथा । १ मतिश्च नाम राजकुमारो[3] ऽभूत् । २ सुमतिश्च नाम राजकुमारो[4] ऽभूत्[4] । ३ अनन्तमतिश्च नाम[5] ४ रत्नमतिश्च नाम ५ विशेषमतिश्च नाम ६ विमतिसमुद्घाटी च नाम ७ घोषमतिश्च नाम ८ धर्ममतिश्च नाम राजकुमारो ऽभूत् । तेषां खलु पुनरजिताष्टानां राजकुमाराणां तस्य भगवतश्चन्द्रसूर्यप्रदीपस्य तथागतस्य पुत्राणां विपुलर्द्धिरभूत् । एकैकस्य चत्वारो महाद्वीपाः परिभोगो [6]ऽभूत् । तेष्वेव च राज्यं कारयामासुः । ते तं भगवन्तमभिनिष्क्रान्तगृहावासं विदित्वानुत्तरां च सम्यक्संबोधिमभिसंबुद्धं श्रुत्वा सर्वराज्यपरिभोगानुत्सृज्य तं भगवन्तमनुप्रव्रजिताः । सर्वे चानुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंप्रस्थिता धर्मभाणकाश्चाभूवन् । सदा च ब्रह्मचारिणो बहुबुद्धशतसहस्रावरोपितकुशलमूलाश्च ते राजकुमारा अभूवन् ॥

तेन खलु पुनरजित समयेन [7]स भगवांश्चन्द्रसूर्यप्रदीपस्तथागतो ऽर्हन्सम्यक्संबुद्धो महानिर्देशं नाम [8]धर्मपर्यायं [9]सूत्रान्तं [10]महावैपुल्यं बोधिसत्त्वाववादं सर्वबुद्धपरिग्रहं भाषित्वा तस्मिन्नेव क्षणलवमुहूर्ते तस्मिन्नेव पर्षत्संनिपाते तस्मिन्नेव [11]महाधर्मासने पर्यङ्कमाभुज्यानन्तनिर्देशप्रतिष्ठानं नाम समाधिं समापन्नो ऽभूदनिञ्जमानेन कायेन स्थिते[12]नानिञ्जमानेन[13]

1) पूर्वं O. B. K. पूर्वे A. Ca. Cb. W.
2) त्राश्चा A. Ca.
3) राजपुत्रो A.
4) Left out in A.
5) A. adds राजकुमारो ऽभूत्.
6) भूवन् K. W.
7) Left out in Cb. K. W.
8) Cb. adds महा.
9) K. W. add महा.
10) महा left out in K. W.
11) महा in Cb. only.
12) All but O. स्थितो ऽनि°.
13) All °निञ्जप्राप्तेन.

चित्तेन। समनन्तरसमापन्नस्य खलु पुनस्तस्य भगवतो मान्दारवमहामान्दारवाणां[1] मञ्जूषकमहामञ्जूषकाणां च दिव्यानां पुष्पाणां महत्[2]पुष्पवर्षमभिप्रावर्षत्। तं भगवन्तं सपर्षदमभ्यवकिरत्सर्वावच्च[3] तद्बुद्धक्षेत्रं षड्विकारं प्रकम्पितमभूच्चलितं संप्रचलितं वेधितं संप्रवेधितं क्षुभितं संप्रक्षुभितम्॥ तेन खलु पुनरजित समयेन तेन[4] कालेन[4] ये[4] तस्यां पर्षदि भिक्षुभिक्षुण्युपासकोपासिका[5]देवनागयक्षगन्धर्वासुरगरुडकिंनरमहोरगमनुष्यामनुष्याः संनिपतिता अभूवन्संनिषण्णा राजानश्च मण्डलिनो बलचक्रवर्तिनश्चतुर्द्वीपकचक्रवर्तिनश्च ते सर्वे सपरिवारास्तं भगवन्तं व्यवलोकयन्ति स्माश्चर्यप्राप्ता अद्भुतप्राप्ता औद्बिल्यप्राप्ताः॥ अथ खलु तस्यां वेलायां तस्य भगवतश्चन्द्रसूर्यप्रदीपस्य तथागतस्य भ्रूविवरान्तरादूर्णाकोशादेका रश्मिर्निश्चरिता। सा पूर्वस्यां दिश्यष्टादश बुद्धक्षेत्रसहस्राणि प्रसृता। तानि च बुद्धक्षेत्राणि सर्वाणि तस्या[6] रश्मेः प्रभया सुपरिस्फुटानि संदृश्यन्ते स्म। तद्यथापि नामाजितैतर्ह्येतानि बुद्धक्षेत्राणि संदृश्यन्ते[7]॥

तेन खलु पुनरजित समयेन तस्य भगवतो विंशतिबोधिसत्त्वकोट्यः[8] समनुबद्धा अभूवन्। ये तस्यां पर्षदि धर्मश्रवणिकास्त आश्चर्यप्राप्ता अभूवन्नद्भुतप्राप्ता औद्बिल्यप्राप्ताः[9] कौतूहलसमुत्पन्ना एतेन[10] महारश्म्यवभासेनावभासितं लोकं दृष्ट्वा॥

तेन खलु पुनरजित समयेन तस्य भगवतः शासने वरप्रभो नाम बोधिसत्त्वोऽभूत्। तस्याष्टौ शतान्यन्तेवासिनामभूवन्। स च भगवांस्ततः समाधेर्व्युत्थाय तं वरप्रभं बोधि-

---

1) Ca. Cb. K. W. add पुष्पाणां.
2) महांतं B. Cb.
3) सर्वावंतं Cb. सर्वाश्च A.
4) In K. W. only.
5) काः K. W.
6) तस्य K. W.
7) All but A. O. add स्म.
8) तिर्बो K.
9) In B. Cb. only.
10) तेन A. K. W.

सत्त्वमारभ्य सद्धर्मपुण्डरीकं नाम धर्मपर्यायं संप्रकाशयामास । यावत्[1] परिपूर्णान्यष्टान्तरकल्पान्भाषितवानेकासने निषण्णो ऽसंप्रवेधमानेन कायेनाविचलमानेन चित्तेन । सा च सर्वावती पर्षदेकासने निषण्णा तान्यष्टान्तरकल्पांस्तस्य भगवतो ऽन्तिकाद्[2] धर्मं शृणोति स्म । न च तस्यां पर्षद्येकसत्त्वस्यापि कायक्लमथो ऽभून्न च चित्तक्लमथः ॥

अथ स[3] भगवांश्चन्द्रसूर्यप्रदीपस्तथागतो ऽर्हन्सम्यक्संबुद्धः षष्ट्यन्तरकल्पानामत्ययात्[4] तं सद्धर्मपुण्डरीकं धर्मपर्यायं सूत्रान्तं महावैपुल्यं बोधिसत्त्वाववादं सर्वबुद्धपरिग्रहं निर्दिश्य तस्मिन्नेव क्षणलवमुहूर्ते परिनिर्वाणमारोचितवान्सदेवकस्य लोकस्य समारकस्य सब्रह्मकस्य सश्रमणब्राह्मणिकायाः प्रजायाः सदेवमानुषासुरायाः पुरस्तात् । अद्य भिक्षवो ऽस्यामेव रात्र्यां मध्यमे यामे तथागतो ऽनुपधिशेषे निर्वाणधातौ परिनिर्वास्यतीति ॥

अथ खल्वजित स भगवांश्चन्द्रसूर्यप्रदीपस्तथागतो ऽर्हन्सम्यक्संबुद्धः श्रीगर्भं नाम बोधिसत्त्वं महासत्त्वमनुत्तरायां सम्यक्संबोधौ[5] व्याकृत्य तां सर्वावतीं पर्षदमामन्त्रयते स्म । अयं भिक्षवः श्रीगर्भो बोधिसत्त्वो ममानन्तरमनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंभोत्स्यते विमलनेत्रो नाम तथागतो ऽर्हन्सम्यक्संबुद्धो भविष्यति ॥

अथ खल्वजित स भगवांश्चन्द्रसूर्यप्रदीपस्तथागतो ऽर्हन्सम्यक्संबुद्धस्तस्यामेव रात्र्यां मध्यमे यामे ऽनुपधिशेषे निर्वाणधातौ परिनिर्वृतः । तं च सद्धर्मपुण्डरीकं धर्मपर्यायं स वरप्रभो बोधिसत्त्वो महासत्त्वो धारितवानशीतिं चान्तरकल्पांस्तस्य भगवतः परिनिर्वृतस्य शासनं स वरप्रभो बोधिसत्त्वो महासत्त्वो धारित[6]वान्संप्रकाशितवान् । तत्राजित ये तस्य भगवतो ऽष्टौ पुत्रा अभूवन्मतिप्रमुखास्ते तस्यैव वरप्रभस्य बोधिसत्त्वस्यान्तेवासि-

1) यावत् left out in B. Cb. O.

2) ऽन्तिकाद् in A. only.

3) Left out in B.

4) षष्टीनाम् A.

5) A. adds व्याकार्षीत्.

6) धारयित B.

[1] नाऽभूवन्। ते तेनैव परिपाचिता अभूवन्ननुत्तरायां सम्यक्संबोधौ तैश्च ततः पश्चाद्बहूनि बुद्धकोटी[2]नयुतशतसहस्राणि दृष्टानि सत्कृतानि च। सर्वे च ते ऽनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुद्धाः पश्चिमकश्च तेषां दीपंकरो ऽभूत्तथागतो ऽर्हन्सम्यक्संबुद्धः॥

तेषां चाष्टानामन्तेवासि[3]शतानामेको बोधिसत्त्वो ऽधिमात्रं लाभगुरुको ऽभूत्सत्कारगुरुको [4]ज्ञातगुरुको यशस्कामस्तस्योद्दिष्टोद्दिष्टानि पदव्यञ्जनान्यन्तर्धीयन्ते न संतिष्ठन्ते स्म। तस्य यशस्काम इत्येव संज्ञाभूत्। तेनापि तेन कुशलमूलेन [5]बहूनि बुद्धकोटी[6]नयुतशतसहस्राण्य[7]आरागितान्यभूवन्। [8]आरागयित्वा च सत्कृतानि गुरुकृतानि मानितानि पूजितान्यर्चितान्यपचायितानि। स्यात्खलु पुनस्ते ऽजित काङ्क्षा वा विमतिर्वा विचिकित्सा वा। अन्यः स तेन कालेन तेन समयेन वरप्रभो नाम बोधिसत्त्वो महासत्त्वो ऽभूद्धर्मभाणकः। न खलु पुनरेवं द्रष्टव्यं। तत्कस्य हेतोः। अहं स तेन कालेन तेन समयेन वरप्रभो नाम बोधिसत्त्वो महासत्त्वो ऽभूद्धर्मभाणकः। यश्चासौ यशस्कामो नाम बोधिसत्त्वो ऽभूत्कौसीद्यप्राप्तः। त्वमेवाजित [9] स तेन कालेन तेन समयेन यशस्कामो नाम बोधिसत्त्वो ऽभूत्कौसीद्यप्राप्तः॥

इति ह्यजिताहमनेन पर्यायेणेदं भगवतः पूर्वनिमित्तं दृष्ट्वेवंरूपां रश्मिमुत्सृष्टामेव परिमीमांसे यथा भगवानपि [10]तं सद्धर्मपुण्डरीकं धर्मपर्यायं सूत्रान्तं महावैपुल्यं बोधिसत्त्वाववादं [11]सर्वबुद्धपरिग्रहं[11] भाषितुकामः॥

---

1) का अभूवन् A. B.

2) न O. Ca. K. W. नि A. B.

3) शत left out in B. Cb.

4) त्र A. त B. ति Cb. K. W. The whole word left out in O., but cp. st. 90.

5) बहु K. W.

6) All but O. नियुत.

7) आराधिता° O.

8) आराग्य Cb. K. W. आराध्य O.

9) Left out in Ca. K.

10) इदं B.

11) Left out in Ca. K. W. सत्त्वोत्पादं O.

अथ खलु मञ्जुश्रीः कुमारभूत एतमेवार्थं भूयस्या मात्रया प्रदर्शयमानस्तस्यां वेलायामिमा गाथा अभाषत ॥

अतीतमध्वानमनुस्मरामि अचिन्तिये[1] अपरिमितस्मि[2] कल्पे ।
यदा जिनो आसि[3] प्रजान उत्तमश्चन्द्रस्य सूर्यस्य प्रदीप नाम ॥ ५७ ॥
सद्धर्म देशेति प्रजान नायको विनेति सत्त्वान अनन्तकोट्यः ।
समादपेति[4] बहुबोधिसत्त्वानचिन्तियानुत्तमि[1] बुद्धज्ञाने ॥ ५८ ॥
ये चाष्ट पुत्रास्तद तस्य आसन्कुमारभूतस्य विनायकस्य ।
दृष्ट्वा च तं प्रव्रजितं महामुनिं जहित्व कामांल्लघु[5] सर्वि प्राव्रजन् ॥ ५९ ॥
धर्मं च सो भाषति लोकनाथो अनन्तनिर्देशवरं ति सूत्रम् ।
नामेन वैपुल्यमिदं प्रवुच्यति[6] प्रकाशयी प्राणिसहस्रकोटिनाम्[7] ॥ ६० ॥
समनन्तरं भाषिय सो विनायकः पर्यङ्क बन्धित्व क्षणास्मिं[8] तस्मिन् ।
अनन्तनिर्देशवरं समाधिं धर्मासनस्थो मुनिश्रेष्ठ ध्यायी ॥ ६१ ॥
दिव्यं च मान्दारववर्षमासीदघट्टिता दुन्दुभयश्च नेदुः ।
देवाश्च यक्षाश्च स्थितान्तरीक्षे कुर्वन्ति पूजां द्विपदोत्तमस्य ॥ ६२ ॥
सर्वं च क्षेत्रं[9] प्रचचाल तत्क्षणमाश्चर्यमभ्यद्भुतमासि तत्र ।
रश्मिं च एकां प्रमुमोच नायको भ्रुवान्तरात्तामतिदर्शनीयां ॥ ६३ ॥

---

1) अचिन्तिके O. अचिन्तिये the rest.
2) तस्मिं Ca.
3) आसीत् A.
4) All पेती.
5) कामां लघु A. K. W. काम B.
6) MSS. प्रवुच्यति and प्रवुच्यते.
7) कोट्यः B.
8) स्मिं A. Cb.
9) सर्वं च क्षेत्रा B. Ca. K. W.

पूर्वा च गत्वा दिश सा हि रश्मिरष्टादशक्षेत्रसहस्रपूर्णाः ।
प्रभासयं[1] भ्राजति सर्वलोकं दर्शेति सत्त्वान च्युतोपपादं ॥ ६४ ॥
रत्नामया क्षेत्र तथात्र केचिद्वैडूर्यनिर्भास तथैव केचित् ।
दृश्यन्ति चित्रा अतिदर्शनीया रश्मिप्रभासेन[2] विनायकस्य ॥ ६५ ॥
देवा मनुष्यास्तथ नागयक्षा गन्धर्व तत्राप्सरकिंनराश्च ।
ये चाभियुक्ताः सुगतस्य पूजया दृश्यन्ति पूजेन्ति च लोकधातुषु ॥ ६६ ॥
बुद्धाश्च दृश्यन्ति स्वयं स्वयंभुवः सुवर्णयूपा इव दर्शनीयाः ।
वैडूर्यमध्ये व[3] सुवर्णबिम्बं पर्षाय मध्ये प्रवदन्ति धर्मम् ॥ ६७ ॥
[4]तहि श्रावकाणां गणना न विद्यते ते चाप्रमाणाः सुगतस्य श्रावकाः ।
एकैकक्षेत्रस्मि[5] विनायकानां रश्मिप्रभा दर्शयते हि सर्वान् ॥ ६८ ॥
वीर्यैरुपेताश्च अखण्डशीला अच्छिद्रशीला मणिरत्नसादृशाः ।
दृश्यन्ति पुत्रा नरनायकानां विहरन्ति ये पर्वतकन्दरेषु ॥ ६९ ॥
सर्वस्वदानानि परित्यजन्तः क्षान्तीबला ध्यानरताश्च धीराः ।
बहुबोधिसत्त्वा यथ गङ्गवालिकाः सर्वे ऽपि[6] दृश्यन्ति तथा हि रश्म्या ॥ ७० ॥
अनिञ्जमानाश्च अवेधमानाः[7] क्षान्तौ स्थिता ध्यानरताः समाहिताः ।
दृश्यन्ति पुत्राः सुगतस्य औरसा ध्यानेन ते प्रस्थित अग्रबोधिम् ॥ ७१ ॥
भूतं पदं शान्तमनास्रवं च प्रजानमानाश्च प्रकाशयन्ति ।
देशेन्ति धर्मं बहुलोकधातुषु सुगतानुभावादियमीदृशी क्रिया ॥ ७२ ॥

---

1) प्रकाशयं B. प्रभासयो O.
2) वे A.
3) च Cb. K. W. व A. B.
4) त B. Ca. K. W. O. ते A. Cb.
5) स्मिं K. W.
6) हि B. Cb. K. W. पि A.
7) त A.

दृष्ट्वा च ता पर्ष चतस्र तायिनश्चन्द्रार्कदीपस्य इमं प्रभावम् ।
हर्षस्थिताः सर्वि भवित्व तत्क्षणमन्योन्य पृच्छन्ति कथं नु एतत् ॥ ७३ ॥
अचिराच्च सो नरमरुयक्षपूजितः समाधितो व्युत्थित लोकनायकः ।
वरप्रभं पुत्र तदाध्यभाषत यो बोधिसत्त्वो विदु धर्मभाणकः ॥ ७४ ॥
लोकस्य चक्षुश्च गतिश्च त्वं विदुर्वैश्वासिको धर्मधरश्च मह्यम् ।
त्वं ह्यत्र साक्षी मम धर्मकोशे यथाहु भाषिष्य[1] हिताय प्राणिनाम् ॥ ७५ ॥
संस्थापयित्वा बहुबोधिसत्त्वान्हर्षित्व संवर्णिय संस्तवित्वा ।
प्रभाषते तज्जिन[2] अग्रधर्मान्परिपूर्ण सो अन्तरकल्पषष्टिम् ॥ ७६ ॥
यं चैव सो भाषति लोकनाथो[3] एकासनस्थः प्रवराग्रधर्मम् ।
तं सर्वमाधार[4]यि सो जिनात्मजो वरप्रभो यो अभु धर्मभाणकः ॥ ७७ ॥
स चो[5] जिनो भाषिय अग्रधर्मं प्रहर्षयित्वा जनतामनेकाम् ।
तस्मिंश्च दिवसे वदते स नायकः पुरतो हि लोकस्य सदेवकस्य ॥ ७८ ॥
प्रकाशिता मे इय धर्मनेत्री आचक्षितो धर्मस्वभाव[6] यादृशः ।
निर्वाणकालो मम अद्य भिक्षवो रात्रीय याम[7]स्मि ह मध्यमस्मिन् ॥ ७९ ॥
भवथाप्रमत्ता अधिमुक्तिसारा अभियुज्यथा मह्य इमस्मि शासने ।
सुदुर्लभा भोन्ति जिना महर्षयः कल्पान कोटीनयुतान अत्यया[8]त् ॥ ८० ॥

---

1) ष्ये A. ष्यि Ca. K. W. In O. left out यथाहु; further it has भाषिष्यहं य हित सर्वप्रा°.

2) प्रकाशयी सो जिन O.

3) थ Ca. थः A. थो B. Cb. K. W. नायक O.

4) धार A. B. राध Ca. Cb. K. W.

5) सोऽच Ca. Cb. सो च A. B. W. सो चज्जिनो K. स च O.

6) व left out in A.

7) म left out in A. स्मि ह मध्यम left out in K. W.

8) अभ्य B. K. अत्यये O.

संतापजाता बहुबुद्धपुत्रा दुःखेन चोग्रेण समर्पिताभवन्।
श्रुत्वा न[1] घोषं द्विपदोत्तमस्य निर्वाणशब्दं अतिक्षिप्रमेतत्॥ ८१॥
आश्वासयित्वा च नरेन्द्रराज्ञा या[2] प्राणकोट्यो बहवो अचिन्तियामः[3]।
मा भायथ[4] भिक्षव निर्वृते मयि भविष्यथ[5] बुद्ध ममान्तरेण॥ ८२॥
श्रीगर्भ एषो विदु बोधिसत्त्वो गतिंगतो ज्ञानि[6] अनास्रवस्मिन्[7]।
स्पृशिष्यते उत्तममग्रबोधिं विमलाग्रनेत्रो ति जिनो भविष्यति[8]॥ ८३॥
तामेव रात्रिं तद यामि मध्यमे परिनिर्वृतो हेतुक्षये व दीपः।
शरीर[9] वैस्तारिकु[10] तस्य चाभूत्स्तूपान कोटीनयुता अनन्तका[11]॥ ८४॥
भिक्षू बहू[12] तथ पि च भिक्षुणीयो ये प्रस्थिता उत्तममग्रबोधिम्।
अनल्पकास्ते यथ गङ्गवालिका अभियुक्त तस्य[13] सुगतस्य शासने॥ ८५॥
यश्चापि भिक्षुस्तद धर्मभाणको वरप्रभो येन स धर्म[14] धारितः।
अशीति सो अन्तरकल्पपूर्णा तहि[15] शासने भाषति अग्रधर्मान्॥ ८६॥
अष्टाशतं तस्य अभूषि शिष्याः परिपाचिता ये तद तेन सर्वे[16]।

---

1) O. हि; the rest च for न.
2) ये Ca. Cb.; the rest ता.
3) All but O. न्तियाम्.
4) All but O. था.
5) O. था, the rest ते.
6) न A. Cb. K. W. ति B. नि Ca.
7) All but et अवे ऽस्मिन्.
8) O. जिनुनाम भेष्यति.
9) रु B.
10) क B. O.
11) All but O. काः.
12) भिक्षूश्च तत्र A. K.
13) पि च in Cb. only.
14) सद्धर्म A. K.
15) स्ताहि A. न हि B. तद Cb. ताहि K. O. तादि W.
16) O. सर्वि तेन; the others नेन for तेन.

दृष्टा[1] च तेभिर्बहुबुद्धकोट्यः सत्कारु[2] तेषां च कृतो महर्षिणाम् ॥ ८७ ॥
चर्या चरित्वा तद आनुलोमिकां बुद्धा अभूवन्बहुलोकधातुषु ।
परस्परं ते च अनन्तरेण अन्योन्य व्याकर्षु तदाग्रबोधये ॥ ८८ ॥
तेषां च बुद्धान परंपरेण दीपंकरः पश्चिमको अभूषि ।
देवातिदेवो ऋषिसंघपूजितो विनीतवान्प्राणि[3]सहस्रकोट्यः ॥ ८९ ॥
पश्चासि तस्य सुगतात्मजस्य वरप्रभस्य तद धर्म भाषतः ।
शिष्यः कुसीदश्च स लोलुपात्मा लाभं च ज्ञातिं[4] च गवेषमाणः ॥ ९० ॥
यशोऽर्थिकश्चाप्यतिमात्र आसीत्कुलाकुलं च प्रतिपन्न[5]नासीत् ।
उद्देशस्वाध्यायु तथास्य सर्वो न तिष्ठते भाषितु तस्मि[6] काले ॥ ९१ ॥
नामं च तस्य इममेवमासीद्यशकामनाम्ना दिशतासु विश्रुतः ।
स चापि तेना[7] कुशलेन कर्मणा कल्माष[8]भूतेनभिसंस्कृतेन ॥ ९२ ॥
आरागयी[9] बुद्धसहस्रकोट्यः पूजां च तेषां विपुलामकार्षीत् ।
चीर्णा च चर्या वर आनुलोमिका[10] दृष्टश्च[11] बुद्धो अपु शाक्यसिंहः ॥ ९३ ॥
अयं च सो पश्चिमको भविष्यति अनुत्तरां लप्स्यति चाग्रबोधिम् ।
मैत्रेयगोत्रो भगवान्भविष्यति विनेष्यति[12] प्राणसहस्रकोट्यः ॥ ९४ ॥

---

1) All दृष्ट्वा.
2) O. रु.
3) O. प्राण, preferable.
4) O. ज्ञात्रं.
5) O. °चीर्णमासि.
6) तस्मिं A. K. W.
7) तेनो A. तेन B. Ca. O. तेना Cb. K. W
8) कर्माय B.
9) धर्या O.
10) किं A. की B. Ca. Cb. कां K. W. का O.
11) ष्टं च B. ष्टाश्च A. W. ष्टो च O.
12) O. ते, the others ता.

कौसीद्यप्राप्तस्तद यो बभूव परिनिर्वृतस्य सुगतस्य शासने ।
त्वमेव सो तादृशको बभूव अहं च आसीत्तद धर्मभाणकः ॥ ९५ ॥
इमेन[1] अहं कारणहेतुनाद्य दृष्ट्वा निमित्तं इदमेवरूपम् ।
ज्ञानस्य तस्य प्रथितं निमित्तं प्रथमं मया तत्र वदामि दृष्टम्[2] ॥ ९६ ॥
ध्रुवं जिनेन्द्रो ऽपि समन्तचक्षुः शाक्याधिराजः परमार्थदर्शी ।
तमेव यं[3] इच्छति भाषणाय पर्यायमग्र्यं[4] तद यं मया श्रुतम् ॥ ९७ ॥
तदेव[5] परिपूर्णनिमित्तमद्य उपायकौशल्य विनायकानाम् ।
संस्थापनं कुर्वति शाक्यसिंहो भाषिष्यते धर्मस्वभावमुद्राम् ॥ ९८ ॥
प्रयता सुचित्ता भवथा कृताञ्जली भाषिष्यते[6] लोकहितानुकम्पी ।
वर्षिष्यते धर्ममनन्तवर्षं तर्पिष्यते ये स्थित बोधिहेतोः ॥ ९९ ॥
येषां च संदेहगतीह काचिद्ये संशया[7] या विचिकित्स काचित् ।
व्यपनेष्यते ता विदुरात्मजानां ये बोधिसत्त्वा इह बोधिप्रस्थिताः[8] ॥ १०० ॥

इत्यार्य[9]सद्धर्मपुण्डरीके धर्मपर्याये निदानपरिवर्तो नाम प्रथमः ॥

---

1) तर्हि A. left out in K. W.

2) दृष्टन् K. W.

3) O. च.

4) पर्यार्या A.

5) मे A. Cb. K. दे B. Ca. W.

6) ष्यति O.

7) All but O. संशयाश्चा.

8) Thus O.; the rest तां.

9) B. adds इति.

10) इति in A. K. W. आर्य in B. Cb. The title in O. is सद्धर्मपुण्डरीके वरप्रवरमहारत्नवैतुल्यसूत्रे.

II.

अथ खलु भगवान्स्मृतिमान्संप्रजानस्ततः[1] समाधेर्व्युत्थितो व्युत्थायायुष्मन्तं शारिपुत्रमामन्त्रयते स्म[2]। गम्भीरं शारिपुत्र दुर्दशं दुरनुबोधं बुद्धज्ञानं तथागतैरर्हद्भिः सम्यक्संबुद्धैः प्रतिबुद्धं दुर्विज्ञेयं सर्वश्रावकप्रत्येकबुद्धैः। तत्कस्य हेतोः। बहुबुद्धकोटी[3]नयुतशतसहस्रपर्युपासिताविनो हि शारिपुत्र तथागता अर्हन्तः सम्यक्संबुद्धा बहुबुद्धकोटी[4]नयुतशतसहस्रचीर्णचरिताविनो ऽनुत्तरायां सम्यक्संबोधौ दूरानुगताः कृतवीर्या आश्चर्याद्भुतधर्मसमन्वागता दुर्विज्ञेयधर्मसमन्वागता दुर्विज्ञेयधर्मानु[5]ज्ञाताविनः॥

दुर्विज्ञेयं शारिपुत्र संधाभाष्यं तथागतानामर्हतां सम्यक्संबुद्धानाम्। तत्कस्य हेतोः। स्वप्रत्ययान्धर्मान्प्रकाशयन्ति विविधोपायकौशल्यज्ञानदर्शनहेतुकारणनिर्दशना[6]रम्बणनिरुक्तिप्रज्ञप्ति[7]भिस्तैस्तैरुपायकौशल्यैस्तस्मिंस्तस्मिँल्लग्नान्सत्त्वान्प्रमोचयितुम्। महोपाय[8]कौशल्यज्ञानदर्शनपरमपारमिताप्राप्ताः शारिपुत्र तथागता अर्हन्तः सम्यक्संबुद्धाः। असङ्गाप्रतिहतज्ञानदर्शनबलवैशारद्यावेणिकेन्द्रियबलबोध्यङ्गध्यानविमोक्षसमाधि[9]समापत्त्यद्भुतधर्मसमन्वागता विविधधर्मसंप्रकाशकाः[10]। महाश्चर्याद्भुतप्राप्ताः शारिपुत्र तथागता[11]

---

1) संप्रजानस्ततः A. B. Ca. Cb. O. K. संप्रज्ञातवान् ततः W.

2) यामास A. K. W. O.

3) नि A. Ca. Cb. W.

4) All but B. O. ति.

5) नु left out in B. Ca. Cb.

6) निर्दशन left out in B. Ca. Cb.

7) वि Cb. K.

8) K. W. add ज्ञान before कौशल्य.

9) समाधि left out in K. O.

10) शयका B.

11) Cb. adds ते.

अर्हन्तः सम्यक्संबुद्धाः । अलं शारिपुत्र एतावदेव भाषितं भवतु परमाश्चर्यप्राप्ताः शारिपुत्र तथागता अर्हन्तः सम्यक्संबुद्धाः । तथागत एव शारिपुत्र तथागतस्य धर्मं देशयेद्यान्धर्मांस्तथागतो[1] जानाति । सर्वधर्मानपि शारिपुत्र तथागत एव देशयति । सर्वधर्मानपि तथागत एव[2] जानाति । ये च ते धर्मा यथा च ते धर्मा यादृशाश्च ते धर्मा यल्लक्षणाश्च ते धर्मा यत्स्वभावाश्च ते धर्माः । ये च यथा च यादृशाश्च यल्लक्षणाश्च यत्स्वभावाश्च ते धर्मा इति । तेषु धर्मेषु तथागत एव प्रत्यक्षो ऽपरोक्षः[3] ॥

अथ खलु भगवानिममेवार्थं भूयस्या मात्रया संदर्शयमानस्तस्यां वेलायामिमा गाथा अभाषत ॥

अप्रमेया[4] महावीरा लोके समरुमानुषे ।
न शक्यं सर्वशो ज्ञातुं सर्वसत्त्वैर्विनायकाः ॥ १ ॥
बला विमोक्षाश्च ये[5] तेषां वैशारद्याश्च यादृशाः ।
यादृशा बुद्धधर्माश्च न शक्यं ज्ञातु[6] केनचित् ॥ २ ॥
[7]पूर्वे निषेविता चर्या बुद्धकोटीन[8] अन्तिके ।
गम्भीरा[9] चैव सूक्ष्मा च दुर्विज्ञेया सुदुर्दृशा ॥ ३ ॥
तस्यां चीर्णाय चर्यायां कल्पकोट्यो अचिन्तिया ।
फलं मे बोधिमण्डस्मिन्[10]दृष्टं यादृशकं हि तत् ॥ ४ ॥

---

1) O. त एव जानीते.
2) एवं K. W.
3) From तेषु till °रोक्षः in O. K. W. only.
4) य Ca.
5) ये left out in A.
6) ज्ञातुं A.
7) पूर्वे O. K. पूर्व B. Ca. Cb.
8) म° Cb. K. W. सा° O., preferable.
9) रं A.
10) All but O. ण्डेऽस्मि.

अहं च तत्प्रजानामि ये चान्ये लोकनायकाः ।
यथा यथादृशं चापि लक्षणं चास्य यादृशम् ॥ ५ ॥
न तद्दर्शयितुं शक्यं व्याहारो ऽस्य न विद्यते ।
नाप्यसौ तादृशः कश्चित्[1]सत्त्वो लोके ऽस्मि[2] विद्यते ॥ ६ ॥
[3]यस्य तं देशयेद्धर्मं देशितं [4]चापि जानियात् ।
अन्यत्र बोधिसत्त्वेभ्यो अधि[5]मुक्तीय ये स्थिताः ॥ ७ ॥
ये चापि ते लोकविदुस्य श्रावकाः कृताधिकाराः सुगतानुवर्णिताः ।
क्षीणास्रवा अन्तिमदेहधारिणो न तेष विषयो ऽस्ति जिनान ज्ञाने ॥ ८ ॥
सचेत्र सर्वा इय लोक[6]धातु [7]पूर्णा भवेच्छारिसुतोपमानाम् ।
एकोभवित्वानुविचिन्तयेयुः सुगतस्य ज्ञानं न [8]हि शक्य जानितुम् ॥ ९ ॥
सचे हि त्वंसादृशकेहि पण्डितैः पूर्णा भवेयुर्दश दिशायो[9] ।
ये चापि मह्यं इमि श्रावका ऽन्ये तेषां पि पूर्णा भवि एवमेव ॥ १० ॥
एकोभवित्वान च ते ऽद्य सर्वे विचिन्तयेयुः सुगतस्य ज्ञानम् ।
न [10]शक्त सर्वे सहिता पि ज्ञातुं यथाप्रमेयं मम बुद्धज्ञानम् ॥ ११ ॥

---

1) सर्वो A. B. Ca. W. सर्वे Cb. सत्त्वो K.
2) स्मिं A. K. W. स्मि B. ऽस्मि Cb. Probably to r. लोकास्मि.
3) All but K. W. यस्य.
4) वा B. Ca.
5) मुक्ती हि in all but O.
6) धातुं O., the rest धातुषु.
7) पूर्ण B. पूर्णा O.
8) तु A. ते O.
9) दिशश्रेषाः K. W.
10) All but O. शक्य.

प्रत्येकबुद्धान अनास्रवाणां तीक्ष्णेन्द्रियाणान्तिमदेहधारिणाम् ।
दिशो दश[1] सर्व भवेयु पूर्णा यथा नडानां वनवेणुनां वा ॥ १२ ॥
एकीभवित्वान विचिन्तयेयुर्ममाग्रधर्माण प्रदेशमात्रम् ।
कल्पान कोटीनयुताननन्तान्न तस्य भूतं परिजानि अर्थम् ॥ १३ ॥
नवयानसंप्रस्थित बोधिसत्त्वाः कृताधिकारा बहुबुद्धकोटिषु ।
सुविनिश्चितार्था बहुधर्मभाणकास्तेषां पि पूर्णा दशिमा दिशो भवेत् ॥ १४ ॥
नडान वेणून च नित्यकालम् अच्छिद्रपूर्णो भवि सर्वलोकः ।
एकीभवित्वान विचिन्तयेयुर्यो धर्म साक्षात्सुगतेन दृष्टः ॥ १५ ॥
अनुचिन्तयित्वा बहुकल्पकोट्यो गङ्गा यथा वालिक अप्रमेयाः ।
अनन्यचित्ताः[2] सुक्ष्माय प्रज्ञया तेषां पि चास्मिन्विषयो[3] न विद्यते ॥ १६ ॥
अविवर्तिका ये भवि बोधिसत्त्वा[4] अनल्पका यथरिव गङ्गवालिकाः[5] ।
अनन्यचित्ताश्च विचिन्तयेयुस्तेषां पि चास्मिन्विषयो[6] न विद्यते ॥ १७ ॥
गम्भीरधर्मा सुक्ष्मा पि बुद्धा अतर्किकाः सर्वि अनास्रवाश्च ।
अहं च जानामि हु[7] यादृशा हि ते ये वा जिना लोकि दशद्दिशासु ॥ १८ ॥
यं शारिपुत्र सुगतः प्रभाषते अधिमुक्तिसंपन्न भवाहि[8] तत्र ।
अनन्यथावादि जिनो महर्षी चिरेण पि[9] भाषति उत्तमार्थम् ॥ १९ ॥

---

1) MSS. दशः.

2) त्ताः K. W. त्ता A. B. Ca. Cb.

3) चात्र A. B. Ca. Cb. W. O. चास्मिं K.

4) This quarter is left out in B.

5) काः K. W. का A. B. Ca. Cb.

6) चास्मिं A. K.

7) ह A. हि K. W.

8) न्नु भवाहि O., the others °न्न गवासि (a misread भवेहि).

9) All but O. पी.

आमन्त्रयामि इमि[1] सर्वश्रावकान्प्रत्येकबोधाय च ये ऽभिप्रस्थिताः ।
संस्थापिता[2] ये मम[3] निर्वृतीय[4] संमोचिता दुःखपरंपरातः[5] ॥ २० ॥
उपायकौशल्य ममैतदग्रं भाषामि धर्मं बहु येन लोके ।
तहिं तहिं लग्न प्रमोचयामि त्रीणी[6] च यानान्युपदर्शयामि ॥ २१ ॥

अथ खलु ये तत्र पर्षत्संनिपाते[7] महाश्रावका आज्ञातकौण्डिन्यप्रमुखा अर्हन्तः क्षीणास्रवा द्वादशवशीभूतशतानि ये चान्ये श्रावकयानिका भिक्षुभिक्षुण्युपासकोपासिका ये च प्रत्येकबुद्धयानसंप्रस्थिताः तेषां सर्वेषामेतदभवत् । को नु हेतुः किं कारणं यद्भगवानधिमात्रमुपायकौशल्यं तथागतानां संवर्णयति । गम्भीरश्चायं मया[8] धर्मो ऽभि[9]संबुद्ध इति संवर्णयति । दुर्विज्ञेयश्च सर्वश्रावकप्रत्येकबुद्धैरिति संवर्णयति । यथा[10] तावद्भगवता एकैव विमुक्तिराख्याता वयमपि बुद्धधर्माणां लाभिनो निर्वाणप्राप्ताः । अस्य च वयं[11] भगवतो भाषितस्यार्थं न जानीमः ॥

अथ खल्वायुष्माञ्छारिपुत्रस्तासां चतसृणां पर्षदां विचिकित्साकथंकथां विदित्वा चेतसैव चेतःपरिवितर्कमाज्ञायात्मना[12] च धर्मसंशयप्राप्त[13]स्तस्यां वेलायां भगवन्तमेतद्वो-

1) इमि A. O. इम B. Cb. K. W. इमु Ca.
2) संप्रस्थिता A.
3) मयि Ca. K. मय O.
4) All but O. निर्वृतौ हि.
5) परांपरांतः A. परंपरातः B. Cb. परंपरात् K. परंपरांतः W. परंपराय O.
6) त्रीणि Cb. त्रयश्च O.
7) तत्र पर्षदि ये ते A. °पाते Cb. K. W. तस्यां परिषदि ये ते O.
8) In A. only, मे in O.; cp. p. 34, l. 4.
9) अभि left out in K. W.
10) यदा B. Ca. Cb. K. W. यथा A. यदिदानीं O.
11) Left out in K. W. O. has अतो वचनस्य.
12) ज्ञाय ता आ A.
13) प्ता in all MSS.

चत्। को भगवन्हेतुः कः प्रत्ययो यद्भगवानधिमात्रं पुनः पुनस्तथागतानामुपायकौशल्यज्ञानदर्शन[1]धर्मदेशनां संवर्णयति। गम्भीरश्च मे धर्मो ऽभिसंबुद्ध इति। दुर्विज्ञेयं च संधाभाष्यमिति पुनः पुनः संवर्णयति। न च मे भगवतो ऽन्तिकादेवंरूपो धर्मपर्यायः श्रुतपूर्वः। इमाश्च[2] भगवंश्चतस्रः पर्षदो विचिकित्साकथंकथाप्राप्तास्तत्साधु भगवान्निर्दिशतु यत्संधाय[3] तथागतो गम्भीरस्य तथागतधर्मस्य पुनः पुनः संवर्णनां करोति॥

अथ खल्वायुष्माञ्छारिपुत्रस्तस्यां वेलायामिमा गाथा अभाषत॥

चिरस्याद्य नरादित्य[4] ईदृशीं कुरुते कथाम्।
बला विमोक्षा ध्यानाश्च अप्रमेया मि स्पर्शिताः॥ २२॥
बोधिमण्डं च कीर्तेसि पृच्छकस्ते न विद्यते।
संधाभाष्यं च कीर्तेसि न च त्वां कश्चि[5] पृच्छति॥ २३॥
अपृच्छितो व्याहरसि[6] चर्यां[7] वर्णेसि चात्मनः।
ज्ञानाधिगम[8] कीर्तेसि गम्भीरं च प्रभाषसे॥ २४॥
अद्येमे[9] संशयप्राप्ता वशीभूता[10] अनास्रवाः।
निर्वाणं प्रस्थिता ये च किमेतद्भाषते जिनः॥ २५॥

---

1) दर्शन in Cb. दर्शनं in O.; omitted in the rest.

2) इमां A. B. Ca. Cb. इमाश्च K. W.

3) यत्सत्त्वा A. Ca. K. W. यत्संधाय B. O. यत्संध्याभाष Cb.

4) O. दित्यो.

5) कश्चित् B. Cb. K. W.

6) र O. A. B. K. W. रे Cb.

7) All but O. चर्या.

8) मं A. K. W. म B. Cb. मा Ca.

9) All अद्य मे.

10) म K. W. ह्य O. The *m* and *hi* to avoid hiatus.

प्रत्येकबोधि[1] प्रार्थेन्ति[2] भिक्षुण्यो भिक्षवस्तथा ।
देवा नागाश्च यक्षाश्च गन्धर्वाश्च महोरगाः ॥ २६ ॥
समालपन्तो ह्यन्योन्यं प्रेक्षन्ते[3] द्विपदोत्तमम् ।
कथंकथी[4] वि[5]चिन्तेन्ता[6] व्याकुरुष्व महामुने ॥ २७ ॥
यावन्तः श्रावकाः सन्ति सुगतस्येह सर्वशः ।
अहमत्र पारमीप्राप्तो[7] निर्दिष्टः परमर्षिणा ॥ २८ ॥
ममापि संशयो ह्यत्र स्वके स्थाने नरोत्तम ।
किं निष्ठा मम निर्वाणे अथ चर्या नि दर्शिता[8] ॥ २९ ॥
प्रमुञ्च घोषं वरदुन्दुभिस्वरा[9] उदाहरस्व यथ एष[10] धर्मः ।
इमे स्थिता पुत्र जिनस्य औरसा व्यवलोकयन्तश्च कृताञ्जली जिनम् ॥ ३० ॥
देवाश्च नागाश्च सयक्षराक्षसाः कोटीसहस्रा यथ गङ्गवालिकाः ।
ये चापि प्रार्थेन्ति समग्रबोधिं सहस्रशीतिः परिपूर्ण ये स्थिताः ॥ ३१ ॥
राजान ये महिपति[11] चक्रवर्तिनो ये आगताः क्षेत्रसहस्रकोटिभिः ।
कृताञ्जली सर्वि सगौरवाः स्थिताः कथं नु चर्यां परिपूरयेम[12] ॥ ३२ ॥

---

1) धिं A. K.
2) All but O. प्रार्थेति.
3) O. प्रेक्षन्ति, the rest प्रेक्ष्यन्ते.
4) था B. Cb. K. W.
5) च for वि A. K. W.
6) न्ति O. न्तां Cb. न्ता the rest.
7) All but O. मिता.
8) ताः A. B. Ca. Cb. ता K. W. O.
9) रा A. K. W. राः B. रो Cb. र O.
10) एक A. K. W.
11) ह्री W.
12) इति added in A. K. W. येत् B.

एवमुक्ते भगवानायुष्मन्तं शारिपुत्रमेतदवोचत् । अलं शारिपुत्र । किमनेनार्थेन भाषितेन । तत्कस्य हेतोः । उत्त्रसिष्यति[1] शारिपुत्रायं सदेवको लोकोऽस्मिन्नर्थे व्याक्रियमाणे ॥

द्वैतीयक[2]मप्यायुष्माञ्छारिपुत्रो भगवन्तमध्येषते स्म । भाषतां भगवान्भाषतां[3] सुगत[4] एतमेवार्थम् । तत्कस्य हेतोः । सन्ति भगवंस्तस्यां पर्षदि बहूनि प्राणिशतानि[5] बहूनि प्राणिसहस्राणि बहूनि प्राणिशतसहस्राणि बहूनि प्राणिकोटीनयुत[6]शतसहस्राणि पूर्वबुद्धदर्शावीनि[7] प्रज्ञावन्ति[8] यानि[9] भगवतो भाषितं श्रद्धास्यन्ति प्रतीयिष्यन्त्य[10]द्ग्रहीष्यन्ति ॥

अथ खल्वायुष्माञ्छारिपुत्रो भगवन्तमनया गाथयाध्य[11]भाषत ॥

विस्पष्टु भाषस्व जिनान उत्तमा[12] सन्तीह पर्षाय सहस्र प्राणिनाम् ।
श्राद्धाः[13] प्रसन्नाः सुगते सगौरवा ज्ञास्यन्ति ये धर्ममुदाहृतं ते ॥ ३३ ॥

अथ खलु भगवान्द्वैतीयक[14]मप्यायुष्मन्तं शारिपुत्रमेतदवोचत् । अलं शारिपुत्रानेना-

---

1) उत्त्रंस्यति A. K. W. संत्रासमापत्स्यतीह O.
2) द्वि for द्वै B. Ca. द्विरप्य O.
3) षंतु B. षतु O.
4) All गतैन or गतैत. — एव om. in O.
5) O. प्राण.
6) नि in all but Cb. O.
7) वंति B. विनः A. K. W. O. वीनि Cb.
8) वन्तः A. K. W.
9) ये च A. K. W.
10) प्रतीयिष्यन्ति left out in B. पत्तीयिष्य° O.
11) ध्य A. K. प्य B. भ्र Cb. न्य W. या भा° O.
12) नरेन्द्रराजा K. W. जिनेन्द्रराजा O.
13) MSS. श्रद्धा and श्रद्धाः.
14) द्वि for द्वै B. द्विरप्य O.

र्थेन प्रकाशितेनोत्त्रसिष्यति शारिपुत्रायं सदेवको[1] लोको ऽस्मिन्नर्थे व्याक्रियमाणे[2] ऽभिमानप्राप्ताश्च भिक्षवो महाप्रपातं प्रपतिष्यन्ति ॥

अथ खलु भगवांस्तस्यां वेलायामिमां गाथामभाषत ॥

अलं हि धर्मेणिह भाषितेन सूक्ष्मं इदं ज्ञानमतर्किकं च ।
अभि[3]मानप्राप्ता बहु सन्ति बाला निर्दिष्टध[4]र्म[5]स्मि क्षिपे[6] अज्ञानकाः ॥ ३४ ॥

त्रैती[7]यकमप्यायुष्माञ्शारिपुत्रो भगवन्तम[8]ध्येषते स्म । भाष[9]तां भगवान्भाषतां[9] सुगत [10]एतमेवार्थम् । [11]मादृशानां भगवन्निह पर्षदि बहूनि प्राणिशतानि संविद्यन्ते ऽन्यानि च भगवन्बहूनि प्राणि[12]शतानि बहूनि प्राणिसहस्राणि बहूनि प्राणिशतसहस्राणि बहूनि प्राणिकोटी[13]नयुतशतसहस्राणि यानि भगवता पूर्वभवेषु परिपाचितानि तानि भगवतो भाषितं श्रद्धास्यन्ति प्रती[14]यिष्यन्त्युद्ग्रहीष्यन्ति । तेषां तद्भविष्यति दीर्घरात्रमर्थाय हिताय सुखायेति ॥

---

1) को in Cb. O. only.
2) ऽभि B. Ca. Cb. ऽधि A. K. W. O.
3) ऽभि B. Ca. Cb. K. W. ऽधि A.
4) र्मे A. Cb. K. W.
5) स्मिं A. K. W.
6) पेत् Ca. पन्य O.
7) तृती B. K.
8) A. K. W. add भा.
9) तु B. K. K. O.
10) All गते. एव om. in O.
11) मत्सद O. याद B. Cb. K.
12) प्राण O. throughout.
13) All but Cb. नियुत, which is om. in O.
14) पत्तीयि O.

अथ खल्वायुष्माञ्छारिपुत्रस्तस्यां वेलायामिमा गाथा अभाषत ॥

भाषस्व धर्मं द्विपदानमुत्तमा[1] अहं त्वमध्येषमि ज्येष्ठपुत्रः ।
सन्तीह प्राणीन[2] सहस्रकोट्यो ये श्रद्दधास्यन्ति ते[3] धर्म भाषितं ॥ ३५ ॥
ये च त्वया पूर्वभवेषु नित्यं परिपाचिता सत्त्व सुदीर्घरात्रम् ।
कृताञ्जली ते ऽपि स्थितात्र सर्वे ये श्रद्दधास्यन्ति तवैत धर्मम्[4] ॥ ३६ ॥
अस्मादृशा द्वादशिमे[5] शताश्च ये चापि ते[6] प्रस्थित अग्रबोधये ।
तान्पश्यमानः सुगतः प्रभाषतां[7] तेषां च हर्षं परमं जनेतु ॥ ३७ ॥

अथ खलु भगवांस्त्रैतीयकमप्यायुष्मतः[8] शारिपुत्रस्याध्येषणां[9] विदित्वायुष्मन्तं शारिपुत्रमेतदवोचत् । यदिदानीं त्वं शारिपुत्र यावत्त्रैतीयकमपि तथागतमध्येषसे । एवमध्येषमाणं त्वां शारिपत्रु किं वदयामि । तेन हि शारिपुत्र शृणु साधु च सुष्ठु च मनसिकुरु ॥ भाषिष्ये ऽहं ते ॥

समनन्तरभाषिता चेयं भगवता वागथ खलु ततः पर्षद आभिमानिकानां[10] भिक्षूणां भिक्षुणीनामुपासकानामुपासिकानां पञ्चमात्राणि सहस्राण्युत्थायासनेभ्यो भगवतः पादौ शिरसाभिवन्दित्वा ततः पर्षदो ऽपक्रामन्ति[11] स्म । यथापीदमभिमानाकुशलमूलेनाप्राप्ते[12][13] प्रा-

1) मं A.
2) भोः प्राण° O.
3) सु A. B. ते O. Cb. षु K. W.
4) ते धर्ममेतत् Cb. O.
5) येश्चताश्च A. ते ये शताश्च B मे शताश्च Cb. K. ये च ताश्च W. मे सहस्रा O.
6) मे A. स K.
7) तु B. K. O. W.
8) त्रिरप्य O.
9) All but O. णां.
10) धि A. अधि O.
11) A. B. W. add सं.
12) धि A. W. O. पि B.
13) मानिका अकु O. मानकु the rest.

ऽसंज्ञिनो ऽनधिगते ऽधिगतसंज्ञिनः। ते[1] आत्मानं सव्रणं[2] ज्ञात्वा ततः पर्षदो ऽपक्रान्ताः। भगवांश्च [3]तूष्णीभावेनाधिवासयति स्म॥

अथ खलु भगवानायुष्मन्तं शारिपुत्रमामन्त्रयते स्म[4]। निष्पलावा[5] मे शारिपुत्र पर्षदपगतफल्गुः श्रद्धासारे[6] प्रतिष्ठिता। साधु शारिपुत्रैतेषामभि[7]मानिकानामतो ऽपक्रमणम्। तेन हि शारिपुत्र भाषिष्य एतमर्थम्। साधु भगवन्नित्यायुष्माञ्शारिपुत्रो भगवतः प्रत्यश्रौषीत्॥

भगवानेतदवोचत्। कदाचित्क[8]र्हिचिच्छारिपुत्र तथागत एवंरूपां[9] धर्मदेशनां कथयति। तद्यथापि नाम शारिपुत्रोडुम्बरपुष्पं कदाचित्कर्हिचित्[10]संदृश्यते एवमेव शारिपुत्र तथागतो ऽपि कदाचित्क[10]र्हिचिदेवंरूपां धर्मदेशनां कथयति। श्रद्दधत[11] मे शारिपुत्र भूतवाद्यहमस्मि तथावाद्यहमस्म्यनन्यथावाद्यहमस्मि। दुर्बोध्यं शारिपुत्र तथागतस्य संधाभाष्यम्। तत्कस्य हेतोः। नानानिरुक्तिनिर्देशाभिलापनिर्देशनैर्मया शारिपुत्र विविधैरुपायकौशल्यशतसहस्रै[12]र्धर्मः संप्रकाशितः। अतर्को ऽतर्कावचरस्तथागतविज्ञेयः शारिपुत्र सद्धर्मः। तत्कस्य हेतोः। एककृत्येन शारिपुत्रैककरणीयेन तथागतो ऽर्हन्सम्यक्सं-

---

1) तत Cb. ते O.

2) संवर्णा O. सव्रक्षणां Ca. Cb. A. सव्रणां K. सव्रक्षणां in W., left out in B.

3) तूष्णीं K.

4) यामास A. K. W. यति स्म O.

5) निष्पुंगलावा मे A. निष्पलाये B. निष्पुद्गलावा मे Cb. K. निष्पुंगलाक मे W. निष्पलापा O. Cp. Pāli *palāpa*.

6) नु added in A. For °सारे one would expect °सारा.

7) धि A. O.

8) कर्हे B. Cb. कथं O.

9) पान् A. K.

10) कथं O.

11) ध A. O.

12) र्म A. K. W.

बुद्धो लोक उत्पद्यते महाकृत्येन महाकरणीयेन । कतमच्च शारिपुत्र तथागतस्यैककृत्यमेककरणीयं महाकृत्यं[1] महाकरणीयं[1] येन कृत्येन तथागतो ऽर्हन्सम्यक्संबुद्धो लोक उत्पद्यते[2] । यदिदं तथागतज्ञानदर्शनसमादापनहेतुनिमित्तं सत्त्वानां तथागतो ऽर्हन्सम्यक्संबुद्धो लोक उत्पद्यते । तथागतज्ञानदर्शनसंदर्शनहेतुनिमित्तं[3] सत्त्वानां तथागतो ऽर्हन्सम्यक्संबुद्धो लोक उत्पद्यते । तथागतज्ञानदर्शनावतारणहेतुनिमित्तं सत्त्वानां तथागतो ऽर्हन्सम्यक्संबुद्धो लोक उत्पद्यते । तथागतज्ञान[4]प्रतिबोधनहेतुनिमित्तं सत्त्वानां तथागतो ऽर्हन्सम्यक्संबुद्धो लोक उत्पद्यते । तथागतज्ञानदर्शनमार्गावतारणहेतुनिमित्तं सत्त्वानां तथागतो ऽर्हन्सम्यक्संबुद्धो लोक उत्पद्यते । इदं तच्छारिपुत्र तथागतस्यैककृत्यमेककरणीयं महाकृत्यं महाकरणीयमेकप्रयोजनं लोके प्रादुर्भावाय । इति हि शारिपुत्र[5] यत्तथागतस्यैककृत्यमेककरणीयं महाकृत्यं महाकरणीयं[6] तत्तथागतः करोति । तत्कस्य हेतोः । तथागतज्ञानदर्शनसमादापक एवाहं शारिपुत्र तथागतज्ञानदर्शनसंदर्शक एवाहं शारिपुत्र [7]तथागतज्ञानदर्शनावतारक एवाहं शारिपुत्र तथागतज्ञानदर्शनप्रतिबोधक एवाहं शारिपुत्र तथागतज्ञानदर्शनमार्गावतारक एवाहं शारिपुत्र । एकमेवाहं शारिपुत्र यानमारभ्य सत्त्वानां धर्मं देशयामि यदिदं बुद्धयानं । न किंचिच्छारिपुत्र द्वितीयं वा तृतीयं वा यानं संविद्यते । सर्वत्रैषा शारिपुत्र धर्मता दशदिग्[8]लोके । तत्कस्य हेतोः । येऽपि ते शारिपुत्रातीते ऽध्वन्यभूवन्दशसु दिक्ष्वप्रमेयेष्वसंख्येयेषु[9] लोकधातुषु तथागता अर्हन्तः सम्यक्सं-

1) Left out in A.

2) उत्पाद्यते K. उत्पादि W.

3) संदर्शन left out in B. K. W.

4) A. adds वि.

5) त्रायं B. यं for यत् the others.

6) तं for तत् in all but B., where it is left out.

7) From here till मार्गावतारक left out in A. Cb.

8) दिशि A. B. दशसु दिक्षु O.

9) येष्वसंख्येयेषु B. Ca. Cb. यास्वसंख्येयासु A. K. W. which seems preferable, धातु being usually of fem. g. in S. P.

बुद्धा बहुजनहिताय बहुजनसुखाय लोकानुकम्पायै महतो जनकायस्यार्थाय हिताय सुखाय देवानां च मनुष्याणां च। ये नानाभिनिर्हारनिर्देशविविधहेतुकारणनिदर्शनारम्बण[1]निरुक्त्युपायकौशल्यैर्नानाधिमुक्तानां सत्वानां नानाधात्वाशयानामाशयं विदित्वा धर्मं देशितवन्तः। ते ऽपि सर्वे शारिपुत्र बुद्धा भगवन्त एकमेव यानमारभ्य सत्वानां धर्मं देशितवन्तो यदिदं बुद्धयानं सर्वज्ञतापर्यवसानं यदिदं तथागतज्ञानदर्शनसमादापनमेव सत्वानां तथागतज्ञानदर्शनसंदर्शन[2]मेव तथागतज्ञानदर्शनावतारणमेव तथागतज्ञानदर्शनप्रतिबोधनमेव तथागतज्ञानदर्शनमार्गावतारणमेव सत्वानां धर्मं देशितवन्तः। यैरपि शारिपुत्र सत्वैस्तेषामतीतानां तथागतानामर्हतां सम्यक्संबुद्धानामन्तिकात्सद्धर्मः श्रुतस्ते ऽपि सर्वे ऽनुत्तरायाः सम्यक्संबोधेर्लाभिनो ऽभूवन्॥

ये ऽपि ते शारिपुत्रानागते ऽध्वनि भविष्यन्ति दशसु दिक्ष्वप्रमेयेष्वसंख्येयेषु[3] लोकधातुषु तथागता अर्हन्तः सम्यक्संबुद्धा बहुजनहिताय बहुजनसुखाय लोकानुकम्पायै महतो जनकायस्यार्थाय हिताय सुखाय देवानां च मनुष्याणां च। ये च नानाभिनिर्हारनिर्देशविविधहेतुकारणनिदर्शनारम्बणनिरुक्त्युपायकौशल्यैर्नानाधिमुक्तानां सत्वानां नानाधात्वाशयानामाशयं विदित्वा धर्मं देशयिष्यन्ति। ते ऽपि सर्वे शारिपुत्र बुद्धा भगवन्त एकमेव यानमारभ्य सत्वानां धर्मं देशयिष्यन्ति यदिदं बुद्धयानं सर्वज्ञतापर्यवसानं यदिदं तथागतज्ञानदर्शनसमादापनमेव सत्वानां तथागतज्ञानदर्शनसंदर्शनमेव तथागतज्ञानदर्शनावतारणमेव तथागतज्ञानदर्शनप्रतिबोधनमेव तथागतज्ञानदर्शनमार्गावतारणमेव सत्वानां धर्मं देशयिष्यन्ति। ये ऽपि ते शारिपुत्र सत्वास्तेषामनागतानां तथागतानामर्हतां सम्यक्संबुद्धानामन्तिकात्तं धर्मं श्रोष्यन्ति ते ऽपि सर्वे ऽनुत्तरायाः सम्यक्संबोधेर्लाभिनो भविष्यन्ति॥

---

1) A reads अवतारणा for आरम्बणा.

2) संदर्शन in K. W. only.

3) यास्वसंख्येयासु A. See above.

ये ऽपि ते शारिपुत्रैतर्हि प्रत्युत्पन्ने ऽध्वनि दशसु दिक्ष्वप्रमेयेष्वसंख्येयेषु[1] लोकधातुषु तथागता अर्हन्तः सम्यक्संबुद्धास्तिष्ठन्ति ध्रियन्ते यापयन्ति धर्मं च देशयन्ति बहुजनहिताय बहुजनसुखाय लोकानुकम्पायै महतो जनकायस्यार्थाय हिताय सुखाय देवानां च मनुष्याणां च । ये नानाभिनिर्हारनिर्देशविविधहेतुकारणनिदर्शनारम्बणनिरुक्त्युपायकौशल्यैर्नानाधिमुक्तानां सत्त्वानां नानाधात्वाशयानामाशयं विदित्वा धर्मं देशयन्ति । ते ऽपि सर्वे शारिपुत्र बुद्धा भगवन्त एकमेव यानमारभ्य सत्त्वानां धर्मं देशयन्ति यदिदं बुद्धयानं सर्वज्ञतापर्यवसानं यदिदं तथागतज्ञानदर्शनसमादापनमेव सत्त्वानां तथागतज्ञानदर्शनसंदर्शनमेव तथागतज्ञानदर्शनावतारणमेव तथागतज्ञानदर्शनप्रतिबोधनमेव तथागतज्ञानदर्शनमार्गावतारणमेव सत्त्वानां धर्मं देशयन्ति । ये ऽपि ते शारिपुत्र सत्त्वास्तेषां प्रत्युत्पन्नानां तथागतानामर्हतां सम्यक्संबुद्धानामन्तिकात्तं धर्मं शृण्वन्ति[2] ते ऽपि[3] सर्वे ऽनुत्तरायाः सम्यक्संबोधेर्लाभिनो भविष्यन्ति ॥

अहमपि[4] शारिपुत्रैतर्हि तथागतो ऽर्हन्सम्यक्संबुद्धो बहुजनहिताय बहुजनसुखाय लोकानुकम्पायै महतो जनकायस्यार्थाय हिताय सुखाय देवानां च मनुष्याणां च नानाभिनिर्हारनिर्देशविविधहेतुकारणनिदर्शनारम्बण[5]निरुक्त्युपायकौशल्यैर्नानाधिमुक्तानां सत्त्वानां नानाधात्वाशयानामाशयं विदित्वा धर्मं देशयामि । अहमपि शारिपुत्रैकमेव यानमारभ्य सत्त्वानां धर्मं देशयामि यदिदं बुद्धयानं सर्वज्ञतापर्यवसानं यदिदं तथागतज्ञानदर्शनसमादापनमेव सत्त्वानां[6] तथागतज्ञानदर्शनसंदर्शनमेव तथागतज्ञानदर्शनावतारणमेव तथागतज्ञानदर्शनप्रतिबोधनमेव तथागतज्ञानदर्शनमार्गावतारणमेव सत्त्वानां धर्मं देशया-

1) यास्वसंख्येयासु A.

2) शृणोन्ति K.

3) A. adds शारिपुत्र.

4) ये पि ते A.

5) निर्देशना A. B.

6) In A. only.

मि। ये ऽपि ते शारिपुत्र सत्त्वा एतर्हि ममेमं[1] धर्मं शृण्वन्ति ते ऽपि सर्वे ऽनुत्तरायाः सम्यक्संबोधेर्लाभिनो भविष्यन्ति। तदनेनापि शारिपुत्र पर्यायेणैवं[2] वेदितव्यं यथा नास्ति द्वितीयस्य यानस्य क्वचिद्दशसु दिक्षु लोके प्रज्ञप्तिः कुतः पुनस्तृतीयस्य॥

अपि तु खलु पुनः शारिपुत्र यदा तथागता अर्हन्तः सम्यक्संबुद्धाः कल्पकषाये[3] वोत्पद्यन्ते सत्त्वकषाये वा क्लेशकषाये वा दृष्टिकषाये वायुष्कषाये वोत्पद्यन्ते। एवंरूपेषु शारिपुत्र कल्पसंक्षोभकषायेषु बहुसत्त्वेषु[4] लुब्धेष्वल्पकुशलमूलेषु तदा शारिपुत्र तथागता अर्हन्तः सम्यक्संबुद्धा उपायकौशल्येन तदेवैकं बुद्धयानं त्रियाननिर्देशेन निर्दिशन्ति। तत्र शारिपुत्र ये श्रावका अर्हन्तः प्रत्येकबुद्धा वेमां क्रियां तथागतस्य बुद्धयानसमादपनां[5] न शृण्वन्ति नावतरन्ति नावबुध्यन्ति न ते शारिपुत्र तथागतस्य श्रावका वेदितव्या नाप्यर्हन्तो नापि प्रत्येकबुद्धा वेदितव्याः॥

अपि तु खलु पुनः शारिपुत्र यः कश्चिद्भिक्षुर्वा भिक्षुणी वार्हत्त्वं प्रतिजानीयादनुत्तरायां[6] सम्यक्संबोधौ प्रणिधानमपरिगृह्योच्छिन्नो[7] ऽस्मि बुद्धयानादिति वदेदेतावन्मे समुच्छ्रयस्य पश्चिमकं परिनिर्वाणं वदेदाभिमानिकं तं शारिपुत्र प्रजानीयाः[8]। तत्कस्य हेतोः। अस्थानमेतच्छारिपुत्रानवकाशो यद्भिक्षुरर्हन्क्षीणास्रवः संमुखीभूते तथागत इमं धर्मं श्रुत्वा न श्रद्दध्यात्स्थापयित्वा परिनिर्वृतस्य तथागतस्य। तत्कस्य हेतोः। न हि ते शारिपुत्र

---

1) All but O. दं.

2) नें इदं Ca.

3) येषु A. पञ्चसु कषायेषु लोकेषु O.

4) A. B. add मूलेषु, but the true reading will be बहुजनेषु, sic O.

5) नं A. K. न W. नां Ca. Cb. O.

6) मे प्राप्तं ज्ञानीयात् O.

7) उच्छिन्नो निश्छन्दो A. निच्छंदो B. उच्छिन्ना K. W. निस्तीर्णा स्म इति वाचं भाषेया प्रक्रान्दिका स्मीति O. Probably to r. निष्क्रन्दो ऽस्मि बुद्धयान (Loc. c.) इति.

8) च A. B. Ca. K. W. याः Cb. संज्ञानेयासि O.

श्रावकास्तस्मिन्काले तस्मिन्समये परिनिर्वृते तथागत एतेषामेवंरूपाणां सूत्रान्तानां धारका वा देशका वा भविष्यन्ति । अन्येषु पुनः शारिपुत्र तथागतेष्वर्हत्सु सम्यक्संबुद्धेषु निःसंशया भविष्यन्ति । इमेषु बुद्धधर्मेषु श्रद्दधाध्वं मे शारिपुत्र पत्तीयतावकल्पयत । न हि शारिपुत्र तथागतानां मृषावादः[(1)] संविद्यते । एकमेवेदं शारिपुत्र यानं यदिदं बुद्धयानम् ॥

अथ खलु भगवानेतमेवार्थं[(2)] भूयस्या मात्रया संदर्शयमानस्तस्यां वेलायामिमा गाथा अभाषत ॥

अथा[(3)]भि[(4)]मानप्राप्ता[(5)] ये भिक्षुभिक्षुण्युपासकाः ।
उपासिकाश्च अश्राद्धाः सहस्राः पञ्चनूनकाः ॥ ३८ ॥
संपश्यन्त इमं दोषं छिद्रशिक्षा[(6)]समन्विताः ।
व्रणांश्च परिरक्षन्तः प्रक्रान्ता बालबुद्धयः ॥ ३९ ॥
पर्षत्कषटु ताञ्ज्ञात्वा[(7)] लोकनाथो ऽस्मि धंसि तान्[(8)] ।
तत्तेषां कुशलं नास्ति शृणुयुर्धर्म ये इमम् ॥ ४० ॥
शुद्धा[(9)] च निष्पलावा[(10)] च सुस्थिता परिषन्मम[(11)] ।
फल्गु व्यपगता सर्वा सारा[(12)] चेयं प्रतिष्ठिता ॥ ४१ ॥

---

1) दनां K. दना W.
2) निम Cb. निद् O.
3) अथ added conjecturally.
4) धि B. O.
5) A. adds थ or था.
6) शीला O.
7) कां ज्ञात्वा A. तां ज्ञात्वा B. तां ज्ञाना K. W.
8) स्मि धंसि तां A. स्मि शंसयि B. मुद्राब्रवीत् K. W. धंसन्ति जिनभाषितम् O.
9) श्र A. Ca. K. W. शु B. Cb. O.
10) लापा O.
11) पर्ष संघो मि सुस्थितम् O. संप्रस्थिता पर्षन्मम the others.
12) All सारे.

शृणोहि मे शारिसुता(1) यथैष संबुद्ध धर्मः पुरुषोत्तमेहि ।
यथा च बुद्धा कथयन्ति नायका उपायकौशल्यशतैरनेकैः ॥ ४२ ॥
यथाशयं ज्ञानिय ते चरिं च नानाधिमुक्तानिह प्राणिकोटिनाम् ।
चित्राणि कर्माणि विदित्व तेषां पुराकृतं यत्कुशलं च तेहि ॥ ४३ ॥
नानानिरुक्तीहि च कारणेहि संप्रापयामि इम तेष(2) प्राणिनाम् ।
हेतूहि दृष्टान्तशतेहि चाहं तथा तथा तोषयि सर्वसत्त्वान् ॥ ४४ ॥
सूत्राणि(3) भाषामि तथैव गाथा(4) इतिवृत्तकं जातकमद्भुतं च ।
निदान औपम्यशतैश्च चित्रैर्गेयं च भाषामि तथोपदेशान् ॥ ४५ ॥
ये भोन्ति हीनाभिरता अविद्वसू अचीर्णचर्या बहुबुद्धकोटिषु(5) ।
संसारलग्नाश्च सुदुःखिताश्च निर्वाण तेषामुपदर्शयामि ॥ ४६ ॥
उपायमेतं कुरुते स्वयंभूर्बौद्धस्य(6) ज्ञानस्य प्रबोधनार्थम् ।
न चापि तेषां प्रवदे कदाचिद्युष्मे(7) पि बुद्धा इह लोकि भेष्यथ(8) ॥ ४७ ॥
किंकारणं कालमवेक्ष्य(9) तायी क्षणं च दृष्ट्वा न तु पश्च(10) भाषते ।
सोऽयं क्षणो अद्य कथंचि लब्धो वदामि येनेह च भूतनिश्चयम् ॥ ४८ ॥

---

1) पुत्र A. पुत्रा B. Ca.

2) इमे तेषु A. इम तेष B. Cb. इमुद्देष K. इमुद्दष W. इति तेष O.

3) Sic O. सूत्रांश्च Cb. सूत्रान्त the others.

4) गाथां A. थाः K. W.

5) कल्प B. K.

6) बोध A. K. W. बोद् B. बौद्ध Cb. O.

7) युष्मा A. Ca. Cb.

8) Sic O; बुद्धोह भविष्यथेति the rest.

9) मुपेक्ष्य Cb.

10) पश्चाद्वा K.

नवाङ्गमेतन्मम शासनं च प्रकाशितं सत्त्वबलाबलेन ।
उपाय एषो वरदस्य ज्ञाने प्रवेशनार्थाय निदर्शितो मे ॥ ४९ ॥
भवन्ति मे चेह सदा विशुद्धा व्यक्ता[1] शुची सूरत बुद्धपुत्राः ।
कृताधिकारा बहुबुद्धकोटिषु वैपुल्यसूत्राणि वदामि तेषाम् ॥ ५० ॥
तथा हि ते आशयसंपदाय[2] विशुद्धरूपाय[3] समन्विता ऽभूत् ।
वदामि तान्[4]बुद्ध भविष्यथेति अनागते ऽध्वानि हितानुकम्पकाः ॥ ५१ ॥
श्रुत्वा च प्रीतिस्फुट भोन्ति सर्वे बुद्धा भविष्याम जगत्प्रधानाः ।
पुनश्च हं जानिय तेष चर्यां वैपुल्यसूत्राणि प्रकाशयामि ॥ ५२ ॥
इमे च ते श्रावक नायकस्य येही श्रुतं शासनमेतमग्र्यम् ।
एकापि गाथा श्रुत धारिता वा सर्वेष[5] बोधाय[5] न संशयो ऽस्ति ॥ ५३ ॥
एकं हि यानं द्वितियं[6] न विद्यते तृतियं[7][8] हि नैवास्ति कदाचि लोके ।
अन्यत्रुपाया पुरुषोत्तमानां यद्याननानात्वुपदर्शयन्ति[9] ॥ ५४ ॥
बौद्धस्य ज्ञानस्य[10] प्रकाशनार्थं लोके समुत्पद्यति लोकनाथः ।
एकं हि कार्यं द्वितियं[11] न विद्यते न हीनयानेन नयन्ति बुद्धाः ॥ ५५ ॥

---

1) From व्यक्ता till the end of the first half of the next verse, left out in A.
2) शुद्धचीरा K. W.
3) रूपाकरुणा K. W.
4) ते B.
5) Sic O. सर्वेषु A. B. Ca. सर्वे पि K. W. All बोधाय.
6) ती A. B. K. ति Cb.
7) MSS. तृतीयं.
8) All but O. यः.
9) त्वु A. K. W. नु Cb. न्वु O.
10) यानस्य O, better.
11) ती A. B. K. W. O. ति Cb.

प्रतिष्ठितो यत्र स्वयं स्वयंभूर्यच्चैव बुद्धं यत्र यादृशं च ।
बलाश्च ये ध्यानविमोक्ष इन्द्रियास्तत्रैव(1) सत्त्वा पि प्रतिष्ठपेति(2) ॥ ५६ ॥
मात्सर्यदोषो हि भवेत मह्यं स्पृशित्व बोधिं विरजां विशिष्टाम् ।
यदि ह्येनयानस्मि प्रतिष्ठपेयमेकं पि सत्त्वं न ममेतु(3) साधु ॥ ५७ ॥
मात्सर्य मह्यं न कहिंचि विद्यते(4) ईर्ष्या न मे नापि च छन्दरागः ।
उच्छिन्नपापा मम सर्वधर्मा(5)स्तेनास्मि बुद्धो जगतानुबोधात् ॥ ५८ ॥
यथा ह्यहं चित्रितु लक्षणेहि प्रभासयन्तो इमु सर्वलोकम् ।
पुरस्कृतः प्राणिशतैरनेकैर्देशेमिमां धर्मस्वभावमुद्राम् ॥ ५९ ॥
एवं च चिन्तेम्यहु शारिपुत्र(6) कथं नु एवं भवि सर्वसत्त्वाः ।
द्वात्रिंशतीलक्षणरूपधारिणः स्वयंप्रभा लोकविदू स्वयंभूः(7) ॥ ६० ॥
यथा च पश्यामि यथा च चिन्तये यथा च संकल्प ममासि(8) पूर्वम् ।
परिपूर्णमेतत्प्रणिधान मह्यं बुद्धा च बोधिं च(9) प्रकाशयामि ॥ ६१ ॥
सचेदहं शारिसुता(10) वदेयं सत्त्वान बोधाय जनेय छन्दम् ।
अज्ञानकाः सर्व भ्रमेयुरत्र न जातु गृह्णीयु सुभाषितं मे ॥ ६२ ॥

---

1) तत्रापि B.

2) येमि O. यन्ति the others.

3) समेतु A. मयेति B. समेति Ca. समेति Cb. ममनु K. ममेय O.

4) हि Cb.

5) °न्न सर्वे मम पापधर्मा° O., preferable.

6) त्रा K. W.

7) भू A. K. W. यद्वदहं O. for लोकविदू.

8) पि for सि in all but O.

9) बुद्धा विमानोधि B. the second च in K. W. only. Have we to r. बुद्धान बो°? or बुद्धाय बो°?

10) पुत्रा K. W.

तांश्चैव हं ज्ञानिय एवरूपान चीर्णचर्याः पुरिमासु ज्ञातिषु ।
अध्योषिताः[1] कामगुणेषु सक्ता[2]स्तृष्णाय संमूर्छित मोहचित्ताः ॥ ६३ ॥

ते कामहेतोः प्रपतन्ति दुर्गतिं षट्सू गतीषू परिखिद्यमानाः ।
कटसी[3] च वर्धन्ति[4] पुनः पुनस्ते[5] दुःखेन संपीडित अल्पपुण्याः ॥ ६४ ॥

विलग्न दृष्टीगहनेषु नित्यमस्तीति नास्तीति तथास्ति नास्ति ।
द्वाषष्टिदृष्टीकृत निश्रयित्वा[6] असन्तभावं परिगृह्य ते स्थिताः ॥ ६५ ॥

दुःशोधका मानि च दम्भिनश्च वङ्काः शठा अल्पश्रुताश्च बालाः ।
ते नैव शृण्वन्ति सुबुद्धघोषं कदाचि पि[7] ज्ञातिसहस्रकोटिषु ॥ ६६ ॥

तेषामहं शारिसुता उपायं वदामि दुःखस्य करोथ अन्तम् ।
दुःखेन संपीडित दृष्ट्व सत्त्वान्निर्वाण तत्राप्युपदर्शयामि ॥ ६७ ॥

एवं च भाषाम्यहु नित्यनिर्वृता आदि प्रशान्ता इमि सर्वधर्माः ।
चर्यां च यो[8] पूरयि बुद्धपुत्रो अनागतेऽध्वानि जिनो भविष्यति ॥ ६८ ॥

उपायकौशल्य ममैवरूपं यत्त्रीणि यानान्युपदर्शयामि ।
एकं[9] तु यानं हि[9] नयश्च[10] एक एका चियं देशन नायकानाम् ॥ ६९ ॥

---

1) वुह्योसिता O., अध्योषिताः the others.
2) सवा° O., शक्ता° the rest.
3) कटसी च O., कटांसि the rest.
4) गतिश्च विध्येन्ति K. W.
5) कां A. तां B. Ca. Cb. W. ते O.
6) गतमश्रयित्वा O.
7) नो ज्ञा° O., पिज्ञा° the others.
8) All सो.
9) हि तु A. K. W. तु हि B. Cb.
10) नयश्च A. Cb. K. W.

व्यपनेहि काङ्क्षां तथ संशयं च येषां च केषां चिह काङ्क्ष विद्यते ।
अनन्यथावादिन लोकनायका एकं इदं यान द्वितीय[1] नास्ति ॥ ७० ॥
ये चाप्यभूवन्पुरिमास्तथागताः परिनिर्वृता बुद्धसहस्रनेके ।
अतीतमध्वानमसंख्यकल्पे[2] तेषां[3] प्रमाणं न कदाचि विद्यते ॥ ७१ ॥
सर्वेहि तेहि[4] पुरुषोत्तमेहि[4] प्रकाशिता धर्म बहू विशुद्धाः ।
दृष्टान्तकैः कारणहेतुभिश्च उपायकौशल्यशतैरनेकैः ॥ ७२ ॥
सर्वे च ते दर्शयि एकयानमेकं च यानं अवतारयन्ति ।
एकस्मि[5] याने परिपाचयन्ति अचिन्तिया प्राणिसहस्रकोट्यः ॥ ७३ ॥
अन्ये[6] उपाया विविधा जिनानां येही प्रकाशेन्ति नमाग्रधर्मन् ।
ज्ञात्वाधिमुक्तिं तथ आशयं च तथागतो लोकि सदेवकस्मिन्[7] ॥ ७४ ॥
ये चापि सत्त्वास्तहि तेष संमुखं शृण्वन्ति धर्मं अथ वा श्रुताविनः ।
दानं च दत्तं चरितं[8] च शीलं[9] क्षान्त्या च संपादित सर्वचर्याः ॥ ७५ ॥
वीर्ये[10] च ध्याने[10] च कृताधिकाराः प्रज्ञाय वा चिन्तित एति धर्माः ।
विविधानि पुण्यानि कृतानि येहि[11] ते सर्वि बोधाय[12] अभूषि लाभिनः ॥ ७६ ॥

---

1) यु Ca.
2) ल्पैः Cb.
3) ये Ca.
4) हि Cb. K. भिः O., the rest ही.
5) स्मिन् A. स्मिं K. W.
6) अन्यत्र उ Ca.
7) के स्मिं B.
8) चरिताश्च all but O.
9) ल A. लो B. ले Ca. K. W. लं O. Equally good would be चरिता च शीला, Nom. pl. n.
10) न B.
11) को B.
12) All धाय.

परिनिर्वृतानां च जिनान तेषां ये शासने केचिदभूषि सत्त्वाः ।
क्षान्ता च दान्ता च विनीत तत्र ते सर्वि बोधीय[1] अभूषि लाभिनः ॥ ७७ ॥
ये चापि धातून करोन्ति[2] पूजां जिनान तेषां परिनिर्वृतानाम् ।
रत्नामयान्स्तूपसहस्रनेकान्सुवर्णरूप्यस्य च स्फाटिकस्य ॥ ७८ ॥
ये चाश्मगर्भस्य करोन्ति स्तूपान्कर्केतनमुक्तमयांश्च[3] केचित् ।
वैडूर्यश्रेष्ठस्य तथेन्द्रनीले ते[4] सर्वि बोधीय[1] अभूषि लाभिनः ॥ ७९ ॥
ये चापि शैलेषु करोन्ति स्तूपान्ये चन्दनानामगुरुस्य[5] केचित् ।
ये देवदारुस्य करोन्ति स्तूपान्ये दारुसंघातमयांश्च केचित् ॥ ८० ॥
इष्टामयान्[6]मृत्तिकसंचितान्वा प्रीताश्च कुर्वन्ति जिनान स्तूपान् ।
उद्दिश्य ये पांसुकराशयो ऽपि अटवीषु दुर्गेषु च कारयन्ति ॥ ८१ ॥
सिकतामयान्वा पुन कूट[7] कृत्वा ये केचिदुद्दिश्य जिनान स्तूपान् ।
कुमारकाः क्रीडिषु तत्र तत्र ते सर्वि बोधीय[8] अभूषि लाभिनः ॥ ८२ ॥
रत्नामयान्बिम्ब तथैव केचिद्द्वात्रिंशतीलक्षणरूपधारिणः ।
उद्दिश्य कारापित येभि चापि ते सर्वि बोधीय[8] अभूषि लाभिनः ॥ ८३ ॥
ये सप्तरत्नामय तत्र केचिद्ये ताम्रिका[9] वा तथ कांसिका वा ।
कारापयीषू सुगतान बिम्बा[10] ते सर्वि बोधीय[8] अभूषि लाभिनः ॥ ८४ ॥

---

1) All धाय.

2) Here and in the sequel कारिन्सु O.

3) नं O. ना the rest.

4) All but O. तथेन्द्रनीलैस्ते.

5) मद्रकस्य A. मरुकस्य B. मगरुस्य Cb. मगुरुस्य K. मतुगुरुस्य W. अगुरुस्य O.

6) मया Mss.

7) स्तूपं A. स्तूप K. W.

8) धाय Mss.

9) ता A. का B. Cb. K. W.

10) ॰बिंबान् Cb. निम्बा Ca. B. बंबं A. K. W.

सीसस्य लोहस्य च मृत्तिकाय वा कारापयीषू[1] सुगतान विग्रहान् ।
ये पुस्तकर्मामय दर्शनीयांस्ते सर्वि बोधाय[2] अभूषि लाभिनः ॥ ८५ ॥
ये चित्रभित्तीषु करोन्ति विग्रहान्परिपूर्णगात्राञ्शतपुण्यलक्षणान् ।
लिखेत्स्वयं चापि लिखापयेद्वा ते सर्वि बोधाय[2] अभूषि लाभिनः ॥ ८६ ॥
ये चापि केचित्तहि शिक्षमाणाः क्रीडारतिं चापि विनोदयन्तः ।
नखेन काष्ठेन कृतासि[3] विग्रहांस्ते सर्वि बोधाय[2] अभूषि लाभिनः ॥ ८७ ॥
भित्तीषु पुरुषा च कुमारका वा सर्वे च ते कारुणिका अभूवन् ।
सर्वे ऽपि ते तारयि[4] प्राणिकोट्यः समादपेन्ता[5] बहुबोधिसत्त्वान् ॥ ८८ ॥
धातूषु ये चापि तथागतानां स्तूपेषु वा मृत्तिकविग्रहेषु वा ।
आलेख्य[6] भित्तीष्वपि पांसुस्तूपे पुष्पा च गन्धा च प्रदत्त आसीत् ॥ ८९ ॥
वाद्या[7] च वादापित येहि[8] तत्र भेर्यो ऽथ शङ्खाः पटहाः सुघोषकाः ।
निर्नादिता दुन्दुभयश्च येहि पूजाविधानाय वराग्रबोधिनाम् ॥ ९० ॥
वीणाश्च[9] ताडा पणवाश्च[10] येहि[11] मृदङ्गवंशा[12] प्रणदा[13] मनोज्ञाः ।
एकोत्सवा[14] वा सुकुमारका[15] वा ते सर्वि बोधाय अभूषि लाभिनः ॥ ९१ ॥

---

1) पिन्सु O. The lengthening of the last syllable not necessary.
2) धाय Mss.
3) One would expect अकासि or अकासु; O. has च आलिखिन्सु
4) All but O. सर्वे ऽपि चोत्ता; सर्वे च ते ता O.
5) पिन्सु O. यन्ता or पन्ता the others.
6) आलेख O.
7) वाद्यापि K. W. वाद्यं च O.
8) येभि O. थैव the rest.
9) व A. B. Ca. Cb. च K. W.
10) श्च A. K. W.
11) ह्री B.
12) शङ्ख B. Cb.
13) तुणवा O.
14) एकोत्सवा A. K. W. एकोत्तडा B. Cb. एकानतारा O. 15) कुमु A. Cb.

वादापिता कल्लरियो[1] ऽपि येहि जलमण्डका[2] वाप्यथ मण्डका[3] वा।
सुगतान उद्दिश्य थ पूजनार्थं गीतं [4]सुगीतं मधुरं मनोज्ञम्॥ ९२॥
सर्वे च ते बुद्ध अभूषि लोके कृत्वान तां बहुविधधातुपूजाम्।
किमल्पकं पि[5] सुगतान धातुषु एकं पि वादापिय वाद्यभाण्डम्॥ ९३॥
पुष्पेण चैकेन पि पूजयित्वा आलेख्य भित्तौ सुगतान बिम्बन्।
विक्षिप्तचित्ता पि च पूजयित्वा अनुपूर्व द्रक्ष्यन्ति च[6] बुद्धकोट्यः॥ ९४॥
यैश्चाञ्जलि तत्र कृतो ऽपि[7] स्तूपे परिपूर्ण एका तलशक्तिका वा।
उन्नामितं शीर्षमभून्मुहूर्तमवनामितं काय तथैकवारम्॥ ९५॥
नमो ऽस्तु बुद्धाय[8] कृतैकवारं येही तदा धातुधरेषु तेषु।
विक्षिप्तचित्तैरपि एकवारं ते सर्वि प्राप्ता इममग्रबोधिम्॥ ९६॥
सुगतान तेषां तद तस्मि[9] काले[10] परिनिर्वृतानामथ तिष्ठतां वा।
ये धर्मनामापि शृणिंसु सत्त्वास्ते सर्वि बोधीय[11] अभूषि लाभिनः॥ ९७॥
अनागता पि[12] बहुबुद्धकोट्यो अचिन्तिया येषु प्रमाणु नास्ति।
ते पी जिना उत्तमलोकनाथाः प्रकाशयिष्यन्ति उपायमेतम्॥ ९८॥

---

1) जर्जरिकाश्च O.
2) मंद्का A. मद्दुका B. मत्तका K. मत्तका W. मण्डुका O.
3) गडका A. मड्डुका B. सुत्त K. सत्र W. Probably to r. मड्डुका.
4) च A. B. K. W. सु Cb.
5) All but O. पी. अल्पाल्पकापि O.
6) ते A. B. Ca. Cb. च K. W. दृष्टा बहु O.
7) घि A. मि K. पि B. W. कृतासि O.
8) बोधाय K. W.
9) तस्मिं A. B. Ca. K. W. तस्मि Cb.
10) Thus O; the others लोके.
11) All बोधाय.
12) All पी.

उपायकौशल्यमनन्तु तेषां भविष्यती[1] लोकविनायकानाम् ।
येना विनेष्यन्तिह प्राणकोट्यो बौद्धस्मि ज्ञानस्मि अनास्रवस्मिन्[2] ॥ ९९ ॥

एको ऽपि सत्त्वो न कदाचि तेषां श्रुत्वान धर्मं न भवेय बुद्धः ।
प्रणिधानमेतद्धि तथागतानां चरित्व बोधाय चरापयेयम् ॥ १०० ॥

धर्ममुखा कोटिसहस्रनेके[3] प्रकाशयिष्यन्ति अनागते ऽध्वे[4] ।
उपदर्शयन्तो इममेकयानं वदयन्ति धर्मं हि तथागतत्वे ॥ १०१ ॥

स्थितिका हि एषा सद धर्मनेत्री प्रकृतिश्च धर्माण सदा प्रभास्वरा ।
विदित्व बुद्धा द्विपदानमुत्तमा प्रकाशयिष्यन्ति ममेकयानम् ॥ १०२ ॥

धर्मस्थितिं धर्मनियामतां च नित्यस्थितां लोकि इमामकम्प्याम् ।
बुद्धाश्च बोधिं पृथिवीय मण्डे प्रकाशयिष्यन्ति उपायकौशलम्[5] ॥ १०३ ॥

दशसू दिशासू नरदेवपूजितास्तिष्ठन्ति बुद्धा यथ गङ्गवालिकाः ।
सुखापनार्थं इह सर्वप्राणिनां ते चापि भाषन्तिममग्रबोधिम्[6] ॥ १०४ ॥

उपायकौशल्य प्रकाशयन्ति विविधानि यानान्युपदर्शयन्ति[7] ।
एकं च यानं परिदीपयन्ति बुद्धा इमामुत्तमशान्तभूमिम् ॥ १०५ ॥

चरितं च ते ज्ञानिय सर्वदेहिनां यथाशयं यच्च पुरा निषेवितम्[8] ।
वीर्यं च स्थामं च विदित्व तेषां ज्ञात्वाधिमुक्तिं च प्रकाशयन्ति ॥ १०६ ॥

---

1) ष्यते O. ष्यतो the rest.

2) बोधेस्मिं ज्ञानेस्मि अनास्रवेस्मिन् A. बुद्धस्मि ज्ञानस्मि B. बोद्धस्मि Cb. बौद्धस्मि K. बोधेस्मि W. बौद्धस्मि यानस्मि O.

3) Thus Mss.

4) ध्वे A. K. W. O. ध्वनि B. Cb.

5) All कौशल्यम्, in O, however, कौशल्य प्रकाशयन्ति

6) ग्रयानं B. Cb. K. O.

7) यन्ति Cb. याति O. यन्तः the rest.

8) न्नुपासिसेवितं A.

दृष्टान्तहेतून्बहु दर्शयन्ति बहुकारणाज्ज्ञानबलेन नायकाः ।
नानाधिमुक्तांश्च विदित्व सत्त्वान्नानाभिनिर्हाररु[1]पदर्शयन्ति ॥ १०७ ॥
अहं पि चैतर्हि जिनेन्द्रनायको[2] उत्पन्न सत्त्वान सुखापनार्थम् ।
संदर्शयामि[3] इम बुद्धबोधिं नानाभिनिर्हारसहस्रकोटिभिः ॥ १०८ ॥
देशेमि धर्मं च बहुप्रकारं अधिमुक्तिमध्याशय ज्ञात्व प्राणिनाम् ।
संहर्षयामि[3] विविधैरुपायैः प्रत्यात्मिकं ज्ञानबलं ममैतत् ॥ १०९ ॥
अहं पि पश्यामि दरिद्रसत्त्वान्प्रज्ञाय पुण्येहि च विप्रहीणान् ।
प्रस्कन्द[4] संसारि निरुद्ध दुर्गे[5] मग्नाः पुनः दुःखपरंपरासु ॥ ११० ॥
तृष्णाविलग्नांश्चमरीव वाले कामैरिहान्धीकृतसर्वकालम् ।
न बुद्धमेषन्ति महानुभावं न धर्म मार्गन्ति दुखान्त[6]गामिनम्[7] ॥ १११ ॥
गतीषु षट्सु[8] परिरुद्धचित्ताः कुदृष्टिदृष्टीषु स्थिता अकम्प्याः[9] ।
दुःखेन दुःखानु[10]प्रधावमानाः कारुण्य मह्यं बलवत्तु तेषु[11] ॥ ११२ ॥
सो ऽहं विदित्वा तहि बोधिमण्डे सप्ताह त्रीणि परिपूर्ण संस्थितः ।
अर्थं[12] हि चिन्तेमिममेवरूपं[13] उल्लोक[14]यन्पादपमेव तत्र ॥ ११३ ॥

---

1) र उप A. K. W. र प्र O.

2) को A. काः B. को K. W. राजा for नायको O.

3) All मी.

4) One would expect प्रस्कन्न.

5) मार्गे Cb. The three nominatives in this verse ungrammatical.

6) दुः A. W.

7) नाम् B.

8) All °सू followed by परिशुद्ध, ऽपरिशुद्ध, but पलिशुद्ध O. Our reading conjectural. Cp. Pāli *palibuddha*.

9) म्प्यान् W.

10) दुःखेन दुःखातु प्रधावमानः O. दुःखानुदुःखं प्रतिवेधमानः the others. दुःखानु° is for दुःखमनु°.

11) All but O. षाम्.

12) अर्थे A. K. W. कथं B. अर्थं Cb. O.

13) विचिन्तेमि कथं करोमि O.

14) आलोक B.

प्रेक्षामि तं चानिमिषं द्रुमेन्द्रं तस्यैव हेष्टे अनुचङ्क्रमामि ।
आश्चर्यज्ञानं च इदं[1] विशिष्टं सत्त्वाश्च मोहान्ध अविद्वसू इमे[2] ॥ ११४ ॥
ब्रह्मा च मां याचति तस्मि काले शक्रश्च चत्वारि च लोकपालाः ।
महेश्वरो ईश्वर एव चापि मरुद्गणानां च सहस्रकोट्यः ॥ ११५ ॥
कृताञ्जली सर्वि स्थिताः सगौरवा अहं च चिन्तेमि कथं करोमि ।
अहं च बोधीय वदामि वर्णान् इमे च दुःखेरभिभूत सत्त्वाः ॥ ११६ ॥
ते मह्य धर्मं क्षिपि बाल भाषितं क्षिपित्व गच्छेयुरपायभूमिम् ।
श्रेयो मम[3] नैव कदाचि भाषितुं अद्यैव मे निर्वृतिरस्तु शान्ता ॥ ११७ ॥
पुरिमांश्च बुद्धान्समनुस्मरन्तो[4] उपायकौशल्य[5] यथा च तेषाम् ।
यंनून हं पि[6] इम बुद्धबोधिं त्रिधा विभाज्येह प्रकाशयेयम् ॥ ११८ ॥
एवं च मे चिन्तितु[7] एष[8] धर्मो[9] ये चान्ये बुद्धा दशसु द्दिशासु ।
दर्शिन्सु[10] ते मह्य तदात्मभावं साधुं[11] ति घोषं समुदीरयन्ति ॥ ११९ ॥
साधू मुने लोकविनायकाग्र्य[12] अनुत्तरं ज्ञानमिहाधिगम्य ।
उपायकौशल्य विचिन्तयन्तो अनुशिक्षसे लोकविनायकानाम् ॥ १२० ॥

---

1) इमां A. K. W. इमं B. इदं Ca. मिमं Cb.

2) अविद्दलाश्च O.

3) All but O. मम.

4) रामि Ca. O.

5) ल्यु Cb.

6) All यो.

7) त B. Cb.

8) एव K.

9) र्म A.

10) र्शि B. Ca. र्श Cb. K. W. र्शि O.

11) Rather साधू.

12) ग्रा A. O. ग्र B. Ca. ग्रं Cb. ग्रं K. ग्रां W.

वयं पि बुद्धाय[1] परं[2] तदा पदं तृधा च कृत्वान[3] प्रकाशयामः ।
क्रोनाधिमुक्ता हि अविद्वसू नरा भविष्यथा बुद्ध न श्रद्दधेयुः ॥ १२१ ॥
ततो वयं कारणसंग्रहेण उपायकौशल्य निषेवमाणाः ।
फलाभिलाषं परिकीर्तयन्तः समादपेमो बहुबोधिसत्त्वान् ॥ १२२ ॥
अहं चुदग्रस्तद[4] आसि श्रुत्वा घोषं मनोज्ञं पुरुषर्षभाणाम् ।
उदग्रचित्तो भणि तेष तायिनां न मोहवादी प्रवरा महर्षी ॥ १२३ ॥
अहं पि एवं समुदाचरिष्ये यथा वदन्ति[5] विदु लोकनायकाः ।
अहं पि संक्षोभि इमस्मि दारुणे उत्पन्न सत्त्वान कषायमध्ये[6] ॥ १२४ ॥
ततो[7] ह्यहं शारिसुता विदित्वा वाराणसीं प्रस्थितु तस्मि काले ।
तहि पञ्चकानां प्रवदामि भिक्षुणां धर्मं उपायेन प्रशान्तभूमिम् ॥ १२५ ॥
ततः प्रवृत्तं मम धर्मचक्रं निर्वाणशब्दश्च[8] अभूषि लोके ।
अर्हन्तशब्दस्तथ[9] धर्मशब्दः[10] संघस्य[11] शब्दश्च अभूषि तत्र ॥ १२६ ॥
भाषामि वर्षाणि अनल्पकानि निर्वाणभूमिं[12] चुपदर्शयामि ।
संसारदुःखस्य च एष अन्तो एवं वदामि[13] अहु नित्यकालम् ॥ १२७ ॥

---

1) बुद्धाय O., बुद्धा हि the others; बुद्धाय for बुद्धाय.
2) हि यनं B. हि वरं B. K. हि परं Ca. W. विहरं Cb. उत्तमं पदं O.
3) तृविधं करित्वान O. तृधा च कृत्वा हि the rest.
4) चप्युदग्रं A. मुदग्र B. चूदग्र Ca. चोदग्र Cb. K. W. ह्युदग्र O.
5) All but O. न्ती.
6) काशत्व O. Cp. Pāli *kasaṭa*.
7) प्य A. K. W.
8) ब्दंच A. O. स्च K. W.
9) शब्दं तथ A. O.
10) शब्दं A. O.
11) श्च K. W.
12) मिमु B. O.
13) वदेमि O., a form also used in Pāli. Other Mss. वदामी.

यस्मिंश्च काले अहु शारिपुत्र पश्यामि पुत्रान्द्विपदोत्तमानाम् ।
ये प्रस्थिता उत्तममग्रबोधिं कोटीसहस्राणि अनल्प[1]कानि ॥ १२८ ॥

उपसंक्रमित्वा च ममैव अन्तिके कृताञ्जलीः सर्वि स्थिताः सगौरवाः ।
येही श्रुतो धर्म जिनान आसीत्[2] उपायकौशल्य बहुप्रकारम् ॥ १२९ ॥

ततो मम[3] एतदभूषि तत्क्षणं समयो मम[4] भाषितुमग्रधर्मम् ।
यस्याहमर्थं इह लोकि जातः प्रकाशयामि[5] तमिहाग्रबोधिम् ॥ १३० ॥

दुःश्रद्दधं एतु भविष्यते ऽद्य निमित्तसंज्ञीनिह बालबुद्धिनाम् ।
अधिमानप्राप्तान[6] अविद्वसूनां इमे तु श्रोष्यन्ति हि बोधिसत्त्वाः ॥ १३१ ॥

विशारदश्चाहु तदा प्रहृष्टः संलीयनां[7] सर्व विवर्जयित्वा ।
भाषामि मध्ये सुगतात्मजानां तांश्चैव बोधाय समादपेमि ॥ १३२ ॥

संदृश्य चैतादृशबुद्धपुत्रांस्तवापि काङ्क्षा व्यपनीत भेष्यति ।
ये चा शता द्वादशिमे अनास्रवा बुद्धा भविष्यन्तिमि लोकि सर्वे ॥ १३३ ॥

यथैव तेषां परि[8]माण तायिनाम् अनागतानां च जिनान धर्मता ।
ममापि एषैव विकल्पवर्जिता तथैव हं देशयि अद्य तुभ्यम् ॥ १३४ ॥

कदाचि कर्हिचि[9] कथंचि लोके उत्पादु भोति पुरुषर्षभाणाम् ।
उत्पद्य चा लोकि अनन्तचक्षुषः कदाचिदेतादृशु धर्म देशयुः[10] ॥ १३५ ॥

---

1) अनन्त A. K. W. O. अनल्प B. Cb.
2) आशी A. आशी B. Cb. आसीत K. आसीत् W. आसि O.
3) All but O. मया.
4) मना A. K. W. मया B. मम O.
5) All but O. मो.
6) प्तानवि A. प्तान् अ B. Cb. प्तान अ Ca. O. प्ता अ K, प्तो वि W.
7) नं सर्वि B. Ca.
8) All पारि.
9) कर्हिचि A. किंचिच्च B. कंचिच्च Ca. काश्चिच्च Cb. कर्हिचिच्च K. कर्हिचिच्च W. The metre in A., K., W. faultive.
10) देशकः A. K. W. °यु: B. Ca. °सु: Cb. यिसु! O (a misread यिषु).

सुदुर्लभो ईदृशु अग्रधर्मः कल्पान कोटीनयुतैरपि स्यात् ।
सुदुर्लभा ईदृशकाश्च सत्त्वाः श्रुत्वान[1] ये श्रद्दधि अग्रधर्मम् ॥ १३६ ॥
औदुम्बरं पुष्प यथैव दुर्लभं कदाचि कर्हिचि[2] कथंचि दृश्यते ।
मनोज्ञरूपं च जनस्य तद्भवेदाश्चर्य[3] लोकस्य सदेवकस्य ॥ १३७ ॥
अतश्च आश्चर्यतरं वदामि श्रुत्वान[4] यो धर्ममिमं सुभाषितम् ।
अनुमोदि एकं पि भणेय[5] वाचं कृत सर्वबुद्धान भवेय पूजा[6] ॥ १३८ ॥
व्यपनेहि काङ्क्षामिह संशयं च आरोचयामि[7] अहु धर्मराजा ।
समादपेमि[7] अहमग्रबोधौ[8] न श्रावकाः केचिदिहास्ति मह्यम् ॥ १३९ ॥
तव शारिपुत्रैतु रहस्यु भोतु ये चापिमे श्रावक मह्य सर्वे ।
ये बोधिसत्त्वाश्च इमे प्रधाना रहस्यमेतन्मम धारयन्तु ॥ १४० ॥
किंकारणं पञ्चकषायकाले लुब्धाश्च दुष्टाश्च भवन्ति सत्त्वाः ।
कामैरिहान्धीकृत बालबुद्धयो न तेष बोधाय कदाचि चित्तम् ॥ १४१ ॥
श्रुत्वा च यानं मम एतदेकं प्रकाशितं तेन जिनेन[10] आसीत्[11] ।
अनागतेऽध्वानि भ्रमेयु सत्त्वाः सूत्रं क्षिपित्वा नरकं व्रजेयुः ॥ १४२ ॥

---

1) च A. K. W. न B. Cb.

2) कर्हिचिच्च A. K. W. किंचिच्च B. Ca. O. कश्चिच्च Cb. The same remark as above.

3) र्यु Ca.

4) च सो A. च यो B. K. W. न यो Cb.

5) ट्य A. र्य K. W. पि B. Cb. वाच भाषि O.

6) भवेत पूजा O. भवेयु पूजाम् the rest.

7) All but O. मो.

8) अहु अग्र A. K. W. अहु बुद्ध B. अहमग्र Ca. अहमग्य Cb.

9) त्र K. W.

10) तेहि जिनेहि A. K. W. तने हि जिनेहि B. तेभि जिनेहि Ca. तेन जिनेन Cb. O.

11) आसि O.

लज्जी शुची ये च भवेयु सत्त्वाः संप्रस्थिता उत्तममग्रबोधिम् ।
विशारदो भूत्व वदेमि तेषामेकस्य यानस्य अनन्तवर्णान्[1] ॥ १४३ ॥
एतादृशी देशन नायकानामुपायकौशल्यमिदं वरिष्ठम् ।
बहूनि संधावचनेहि चोक्तं दुर्बोध्यमेतं हि अशिक्षितेहि ॥ १४४ ॥
तस्माद्धि संधावचनं विजानिया बुद्धान लोकाचरियाण तायिनाम् ।
जहित्व काङ्क्षां विजहित्व संशयं भविष्यथा बुद्ध जनेथ हर्षम्[2] ॥ १४५ ॥

इत्यार्य[3]सद्धर्मपुण्डरीके धर्मपर्याये उपायकौशल्यपरिवर्तो नाम द्वितीयः ॥

---

1) र्णा A. K. W. र्णान् B. र्णा Cb.

2) Mss. add इति.

3) इति in A. K. W. आर्य in B. श्री is added in A. instead of आर्य. The same in similar cases hereafter. O has सद्धर्मपुण्डरीके महावैतुल्यसूत्ररत्ने.

III.

अथ खल्वायुष्माञ्शारिपुत्रस्तस्यां वेलायां तुष्ट उदग्र आत्तमनाः प्रमुदितः प्रीतिसौमनस्यजातो येन भगवांस्तेनाञ्जलिं प्रणाम्य[1] भगवतो[2]ऽभिमुखो[2] भगवन्तमेव[2] व्यवलोकयमानो भगवन्तमेतदवोचत्। आश्चर्याद्भुतप्राप्तोऽस्मि भगवन्नौद्बिल्यप्राप्त इदमेवंरूपं भगवतोऽन्तिकाद्घोषं श्रुत्वा। तत्कस्य हेतोः। अश्रुत्वैव तावदहं भगवन्निदमेवंरूपं[3] भगवतोऽन्तिकाद्धर्मं तदन्यान्बोधिसत्त्वान्दृष्ट्वा बोधिसत्त्वानां चानागतेऽध्वनि बुद्धनाम श्रुत्वातीव शोचाम्यतीव संतप्ये भ्रष्टोऽस्म्येवंरूपात्तथागतज्ञान[गोचराज्ज्ञान][4]दर्शनात्। यदा चाहं भगवन्नभीक्ष्णं गच्छामि पर्वतगिरिकन्दराणि वनषण्डान्यारामनदीवृक्षमूलान्येकान्तानि दिवाविहाराय तदाप्यहं भगवन्यद्भूयस्त्वेनानेनैव विहारेण विहरामि। तुल्य[5]नामधर्मधातुप्रवेशे वयं भगवता हीनेन यानेन निर्यातिताः। एवं च मे भगवंस्तस्मिन्समये भवत्यस्माकमेवैषोऽपराधो नैव भगवतोऽपराधः। तत्कस्य हेतोः। सचेद्भगवानस्माभिः प्रतीक्षितः स्यात्सामुत्कर्षिकीं धर्मदेशनां कथयमानो यदिदमनुत्तरां सम्यक्संबोधिमारभ्य तेष्वेव वयं भगवन्धर्मेषु[6] निर्याताः स्याम। यत्पुनर्भगवन्नस्माभिरनुपस्थितेषु बोधिसत्त्वेषु संधाभाष्यं भगवतोऽजानमानैस्त्वरमाणैः प्रथमभाषितैव तथागतस्य धर्मदेशना श्रुत्वोद्गृहीता धारिता भाविता चिन्तिता मनसिकृता सोऽहं भगवन्नात्मपरिभाषणयैव[7] भूयिष्ठेन रात्रिं-

---

1) Mss. प्रणाम्य. Equally good would be प्रणमय्य and प्रणामयित्वा.

2) भगवतोऽभिमुखो एव left out in A. K. W.

3) रूपं left out in K. W.

4) The syllables in brackets wanting in O.

5) तुल्य A. Ca. Cb. K. W. तुल्यो B. तुल्ये O. Cp. Kern's version, p. 60, note 2, and st. 8.

6) K. adds अ.

7) या एव A. B. या एवं K. W. ययैव Ca. येवया Cb. याय एवं O.

दिवान्यतिनामयामि[1]। अद्यास्मि[2] भगवन्निर्वाणप्राप्तः। अद्यास्मि[3] भगवन्परिनिर्वृतः। अद्य मे भगवन्नर्हत्वं प्राप्तं। अद्याहं भगवन्[3]भगवतः पुत्रो ज्येष्ठ औरसो मुखतो जातो धर्मजो धर्मनिर्मितो धर्मदायादो धर्मनिर्वृत्तः[4]। अपगतपरिदाहो ऽस्म्यद्य भगवन्निममेवंरूपमद्भुतधर्ममश्रुतपूर्वं भगवतो ऽन्तिकाद्घोषं श्रुत्वा[5]॥

अथ खल्वायुष्मान्शारिपुत्रस्तस्यां वेलायां भगवन्तमाभिर्गाथाभिरध्यभाषत ॥

आश्चर्यप्राप्तो ऽस्मि महाविनायक[6] औद्बिल्यजातो इमु घोष[7] श्रुत्वा ।
कथंकथा मह्य न भूय काचित्परिपाचितो ऽहं इह[8] अग्रयाने ॥ १ ॥
आश्चर्यभूतः सुगतान घोषः काङ्क्षां च शोकं च जहाति प्राणिनाम् ।
क्षीणास्रवस्य मम यश्च शोको विगतो मि[9] सर्वं श्रुणियान घोषम् ॥ २ ॥
दिवाविहारं[10] अनुचङ्क्रमन्तो वनषण्ड आरामथ वृक्षमूलम्[11] ।
गिरिकन्दरांश्चाप्युपसेवमानो अनुचिन्तयामि[12] इममेव चिन्ताम् ॥ ३ ॥
अहो ऽस्मि परिवञ्चितु पापचित्तैस्तुल्येषु धर्मेषु अनास्रवेषु ।
यन्नाम त्रैधातुकि अग्रधर्मं न देशयिष्यामि अनागते ऽध्वे ॥ ४ ॥

---

1) दिवां K. दिवां परिणामयामि W. रात्रिंदिवमान्य° O.
2) स्मि A. Ca. Cb. स्मिन् B. स्मिं K. W.
3) भगवन् left out in A. K. W.
4) निर्वृतः O.
5) सान्तिकाच्छ्रुत्वा O.
6) उ K. W.
7) घं B. Ca. Cb. घ K. W.
8) इमु A.
9) म A. मि B. Ca. Cb. स्मिं K. W. पि O.
10) हारं चानु A. हारमनु B. हारामनु Cb. हारं च नु Ca. हारं चनु K. हारं चानु W.
11) Thus O.; मूलान् the rest.
12) All but O. मी.

द्वात्रिंशतीलक्षण मह्य भ्रष्टा[1] सुवर्णवर्णाच्छविता[2] च भ्रष्टा ।
बला विमोक्षाश्चिमि सर्वि रिञ्चिता तुल्येषु धर्मेषु अहो ऽस्मि मूढः ॥ ५ ॥
अनुव्यञ्जना ये च महामुनीनामशीतिपूर्णाः प्रवरा विशिष्टाः ।
अष्टादशावेणिक ये च धर्मास्ते चापि भ्रष्टा अहु वञ्चितो ऽस्मि ॥ ६ ॥
दृष्ट्वा च त्वां लोकहितानुकम्पी[3] दिवाविहारं परिगम्य चैकः ।
हा वञ्चितो ऽस्मीति विचिन्तयामि असङ्गज्ञानातु अचिन्तियातः ॥ ७ ॥
रात्रिंदिवानि क्षपयामि[4] नाथ भूयिष्ठ सो एव विचिन्तयन्तः ।
पृच्छामि तावद्भगवन्तमेव[5] भ्रष्टो ऽहमस्मीत्यथ वा न वेति ॥ ८ ॥
एवं च मे चिन्तयतो जिनेन्द्र गच्छन्ति रात्रिंदिव नित्यकालम् ।
दृष्ट्वा च अन्यान्बहु बोधिसत्त्वान्संवर्णितांल्लोकविनायकेन ॥ ९ ॥
श्रुत्वा च सो ऽहं इमु बुद्धधर्मं संधाय एतत्किल भाषितं ति ।
अतर्किकं सूक्ष्ममनास्रवं च ज्ञानं प्रणेति[6] जिन बोधिमण्डे ॥ १० ॥
दृष्टीविलग्नो ह्यहमासि पूर्वं परिव्राजकस्तीर्थिकसंमतश्च ।
ततो मम आशयु ज्ञात्व नाथो दृष्टीविमोक्षाय ब्रवीति निर्वृतिम् ॥ ११ ॥
विमुच्य ता दृष्टिकृतानि सर्वशः शून्यांश्च धर्मानहु स्पर्शयित्वा ।
ततो विजानाम्यहु निर्वृतो ऽस्मि न चापि निर्वाणमिदं प्रवुच्यति[7] ॥ १२ ॥

---

1) भ्रष्ट O., भ्रष्टाः and भ्राष्टाः the others.

2) All but O. विना.

3) I. e. Skr. °कम्पिन्. O. has °कम्पका.

4) क्षि Cb. K. W.

5) वा K. W.

6) All but O. ती.

7) प्रकटह्यते O. Undoubtedly an older reading had प्रवुच्यति, a Sanskṛtised पवुच्चति.

यदा तु बुद्धो भवते ऽग्रसत्त्वः पुरस्कृतो नरमरुनयुतशतैः ।
द्वात्रिंशतीलक्षणरूपधारी अशेषतो निर्वृतु भोति तत्र[1] ॥ १३ ॥
व्यपनीत[2] सर्वाणि[3] मि मन्यितानि श्रुत्वा च घोषं अहमद्य निर्वृतः ।
यदापि व्याकुर्वसि अग्रबोधौ पुरतो हि लोकस्य सदेवकस्य ॥ १४ ॥
बलवच्च आसीन्मम छम्भितत्वं[4] प्रथमं गिरं श्रुत्व विनायकस्य ।
मा हैव मारो स भवेद्विहेठको अभिनिर्मिणित्वा भुवि बुद्धवेषम् ॥ १५ ॥
यदा तु हेतूहि च कारणैश्च दृष्टान्तकोटीनयुतैश्च दर्शिता ।
सुपरिस्थिता सा वरबुद्धबोधि[5]स्ततो ऽस्मि निष्काङ्क्ष श्रुणित्व धर्मम् ॥ १६ ॥
यदा च मे बुद्धसहस्रकोट्यः कीर्तिष्यतो[6] तान्परिनिर्वृताञ्जिनान् ।
यथा च तैर्देशितु एष धर्म उपायकौशल्य प्रतिष्ठिहित्वा ॥ १७ ॥
अनागताश्चो[7] बहुबुद्ध लोके तिष्ठन्ति ये चो[7] परमार्थदर्शिनः ।
उपायकौशल्यशतैश्च धर्मं निदर्शयिष्यन्त्यथ देशयन्ति[8] च ॥ १८ ॥
यदा च ते आत्मन यादृशी चरी अभिनिष्क्रमित्वा प्रभृतीय[9] संस्तुता[10] ।

1) निर्वृति तत्र भोति O.

2) य A. K. W. त B. Ca. Cb.

3) नि A. सर्वे मम O.

4) छेल्लितत्वं A. संचिन्तत्वं B. छम्भितत्वं Ca. O. छंभितत्वां Cb. छम्भितत्वं K. W.

5) धि A. B. Ca. K. W. धिं Cb. O. The Skr. Sandhi, of course, not original.

6) कीर्तें, O. कीर्ति the others.

7) च for चो O., rightly.

8) दर्शयंति A. B. Ca. Cb. देशयन्ति K. W.

9) अभिनिष्क्रमणात्प्रवृत्तो A. Cb. अ° प्रभृतौ B. अ° प्रभृता Ca. अ° प्रभृतो K. W. Our r. = O.

10) All but O. ता:.

बुद्धं[1] च ते यादृशु धर्मचक्रं यथा च ते ऽवस्थित धर्मदेशना ॥ १९ ॥
ततश्च जानामि न एष मारो भूतां चरिं दर्शयि लोकनाथः ।
न ह्यत्र माराण गतीह विद्यते ममैव चित्तं विचिकित्सप्राप्तम् ॥ २० ॥
यदा तु मधुरेण गभीर[2]वल्गुना संहर्षितो बुद्धस्वरेण चाहम् ।
तदा मि विध्वंसित [3]सर्वसंशया विचिकित्स नष्टा च स्थितो ऽस्मि[4] ज्ञाने ॥ २१ ॥
निःसंशयं भेष्यि तथागतो ऽहं पुरस्कृतो लोकि सदेवकेस्मिन्[5] ।
संधाय वक्ष्ये इमु बुद्धबोधिं समादपेन्तो[6] बहुबोधिसत्त्वान् ॥ २२ ॥

एवमुक्ते भगवानायुष्मन्तं शारिपुत्रमेतदवोचत् । आरोचयामि ते शारिपुत्र प्रतिवेदयामि ते ऽस्य सदेवकस्य लोकस्य पुरतः समारकस्य सब्रह्मकस्य सश्रमणब्राह्मणिकायाः प्रजायाः[6] पुरतो मया त्वं शारिपुत्र विंशतीनां बुद्धकोटी[7]नयुतशतसहस्राणामन्तिके[8] परिपाचितो ऽनुत्तरायां सम्यक्संबोधौ । मम च त्वं[9] शारिपुत्र दीर्घरात्रमनुशिक्षितो ऽभूत् । स त्वं शारिपुत्र बोधिसत्त्व[10]संमन्त्रितेन बोधिसत्त्वरहस्येनेह मम प्रवचन उपपन्नः । स त्वं शारिपुत्र बोधिसत्त्वाधिष्ठानेन तत्पौर्वकं चर्याप्रणिधानं बोधिसत्त्वसंमन्त्रितं बोधिसत्त्वरहस्यं न समनुस्मरसि । निर्वृतो[11] ऽस्मीति मन्यसे । सो ऽहं त्वां[11] शारिपुत्र पूर्वचर्याप्रणिधानज्ञानानुबो-

---

1) बुद्धश्च B.
2) MSS. गम्भीर.
3) सर्वि B.
4) स्मिं K. W.
5) कस्मिं K. कस्मि O. केस्मिन् the rest.
6) पिष्ये O.
7) left out in K. W.
8) न Ab. O. नि in other MSS.
9) सत्वं A. मम च त्वं B. Cb. स च त्वं K. W. मया च त्वं O.
10) स A. B. Ca. K. W. and it is left out in Cb. But see below.
11) अनिर्वृतो निर्वृतो O. All but O. स्तीति.

धर्ममनुस्मारयितुकाम इमं सद्धर्मपुण्डरीकं धर्मपर्यायं सूत्रान्तं महावैपुल्यं बोधिसत्त्वाववादं[1] सर्वबुद्धपरिग्रहं श्रावकाणां संप्रकाशयामि ॥

अपि खलु पुनः शारिपुत्र भविष्यसि त्वमनागते ऽध्वन्यप्रमेयैः कल्पैरचिन्त्यैरप्र-[2]माणैर्बहूनां तथागतकोटीनयुत[3]शतसहस्राणां सद्धर्मं धारयित्वा विविधां च पूजां कृत्वेमा-मेव बोधिसत्त्वचर्यां परिपूर्य[4] पद्मप्रभो नाम तथागतो ऽर्हन्सम्यक्संबुद्धो लोके भविष्यसि विद्याचरणसंपन्नः सुगतो लोकविदनुत्तरः पुरुषदम्यसारथिः शास्ता देवानां च मनुष्याणां च[5] बुद्धो भगवान् ॥

तेन खलु पुनः शारिपुत्र समयेन तस्य भगवतः पद्मप्रभस्य तथागतस्य विरजं नाम बुद्धक्षेत्रं भविष्यति समं रमणीयं प्रासादिकं परमसुदर्शनीयं[6] परिशुद्धं च स्फीतं चर्द्धं च क्षेमं च सुभिक्षं च बहुजननारीगणाकीर्णं[7] च मरुप्रकीर्णं च वैडूर्यमयं सुवर्णसूत्राष्टापदनिबद्धम्। तेषु चाष्टापदेषु[8] रत्नवृक्षा भविष्यन्ति सप्तानां रत्नानां पुष्पफलैः सततसमितं समर्पिताः ॥

सो ऽपि शारिपुत्र पद्मप्रभस्तथागतो ऽर्हन्सम्यक्संबुद्धस्त्रीण्येव यानान्यारभ्य धर्मं देशयिष्यति । किंचापि शारिपुत्र स तथागतो न कल्पकषाय[9] उत्पत्स्यते । अपि तु प्रणिधानवशेन धर्मं देशयिष्यति ॥

---

1) The title in O. is constantly सूत्रं महावैपुल्यं बोधिसत्त्वोत्पादं.

2) अप्रमाणै left out in K. W.

3) न Cb. O. The others have नि.

4) परिपूरयित्वा A. K. W. O. परिपूर्य B. Ca. Cb.

5) O. has regularly देवमनुष्याणां, agreeing with Pāli *devamanussānaṃ*.

6) प्रदर्श A. K. W. दर्श B. O. सुदर्श Ca. परमदर्श Cb.

7) बहुजनमनुष्याकीर्णं Cb. बहुनरदेवपरिपूर्णं च O., with omission of मरु-प्रकीर्णं च. One MS. has बहुजनमरुप्रकीर्णं.

8) °पदीकृतं सर्वत्र चाष्टापदे O. Have we to r. तत्र चाष्टापदे?

9) B. adds काले.

महारत्नप्रतिमण्डितश्च नाम शारिपुत्र स कल्पो भविष्यति । तत्किं मन्यसे शारिपुत्र केन कारणेन स कल्पो महारत्नप्रतिमण्डित इत्युच्यते । रत्नाणि[1] शारिपुत्र बुद्धक्षेत्रे बोधिसत्वा उच्यन्ते । ते तस्मिन्काले[2] तस्यां विरजायां लोकधातौ बहवो बोधिसत्वा भविष्यन्त्यप्रमेयासंख्येयाचिन्त्यातुल्यामाप्या गणनां[3] समतिक्रान्ता[4] अन्यत्र तथागतगणनया । तेन कारणेन स कल्पो महारत्नप्रतिमण्डित इत्युच्यते ॥

तेन खलु पुनः शारिपुत्र[5] समयेन बोधिसत्वास्तस्मिन्बुद्धक्षेत्रे यद्भूयसा[6] रत्नपद्मविक्रामिणो भविष्यन्ति । अनादिकर्मिकाश्च ते बोधिसत्वा भविष्यन्ति चिरचरितकुशलमूला बहुबुद्धशतसहस्रचीर्ण[7]ब्रह्मचर्यास्तथागतपरिसंस्तुता बुद्धज्ञानाभियुक्ता महाभिज्ञा[8]परिकर्म[9]निर्जाताः सर्वधर्मनयकुशला[10] मार्दवाः स्मृतिमन्तः । भूयिष्ठेन[11] शारिपुत्रैवंरूपाणां बोधिसत्वानां परिपूर्णं तद्बुद्धक्षेत्रं भविष्यति ॥

तस्य खलु पुनः शारिपुत्र पद्मप्रभस्य तथागतस्य द्वादशान्तरकल्पा आयुष्प्रमाणं[12] भविष्यति स्थापयित्वा कुमारभूतत्वम् । तेषां च सत्वानामष्टान्तरकल्पा आयुष्प्रमाणं भवि-

1) रत्नं A. B. Ca. Cb. W., left out in K. रत्नानि O.

2) B. adds तस्मिन्समये, then reads तस्मि विरजासि. O has कल्पे for काले.

3) MSS. ना.

4) वीतिवृत्ता O. Cp. Pāli *vītivatta*.

5) शारिपुत्र is put in after समयेन in A. K. W.

6) भूयसो O.

7) र्णाः A. W. र्ण Cb. र्णः K. चरित B.

8) भियुक्ता महाभिज्ञा left out in A. यान for ज्ञान O. ज्ञाना W.

9) कार्य B.

10) कुशलमूला B.

11) भूयस्त्वेन B. भूयिष्ठं O.

12) कल्पमायु A. K. W. कल्पा आयु B. Cb. कल्पनायु O.

ष्यति[1]। स च शारिपुत्र पद्मप्रभस्तथागतो द्वादशानामन्तर[2]कल्पानामत्ययेन धृतिपरिपूर्णं नाम बोधिसत्त्वं महासत्त्वं व्याकृत्या[3]नुत्तरायां सम्यक्संबोधौ परिनिर्वास्यति। अयं भिक्षवो धृतिपरिपूर्णो बोधिसत्त्वो महासत्त्वो ममानन्तर[4]मनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंभोत्स्यते। पद्मवृषभविक्रामी[5] नाम तथागतोऽर्हन्सम्यक्संबुद्धो लोके भविष्यति विद्याचरणसंपन्नः सुगतो लोकविदनुत्तरः पुरुषदम्यसारथिः शास्ता देवानां च मनुष्याणां च बुद्धो भगवान्। तस्यापि शारिपुत्र पद्मवृषभविक्रामिणस्तथागतस्यैवंरूपमेव बुद्धक्षेत्रं भविष्यति॥

तस्य खलु पुनः शारिपुत्र पद्मप्रभस्य तथागतस्य परिनिर्वृतस्य द्वात्रिंशदन्तरकल्पान्सद्धर्मः[6] स्थास्यति। ततस्तस्य तस्मिन्सद्धर्मक्षीणे द्वात्रिंशदन्तरकल्पान्सद्धर्मप्रतिरूपकः स्थास्यति॥

अथ खलु भगवांस्तस्यां वेलायामिमा गाथा अभाषत॥

भविष्यसे शारिसुता तुवं पि[7] अनागतेऽध्वानि जिनस्तथागतः।
पद्मप्रभो नाम समन्तचक्षु[8]र्विनेष्यसे प्राणिसहस्रकोट्यः॥ २३॥
बहुबुद्धकोटीषु करित्व सत्क्रियां[9] चर्याबलं तत्र उपार्जयित्वा।
उत्पादयित्वा च दशो[10] बलानि स्पृशिष्यसे उत्तममग्रबोधिम्॥ २४॥

---

1) From स्थापयित्वा till भविष्यति left out in B. कल्पाना O.

2) दशान्तर Cb.

3) त्वा A. Ca. Cb. K. W. त्या B.

4) MSS. ममान्तरम° and ममान्तराद्°.

5) क्रमो O. So too in the sequel.

6) A. K. W. add प्रति.

7) सुतानुकम्पी Cb. Cp. Kern's English version, p. 68 note 2.

8) चक्षुः in all MSS.

9) यां A. याम् K. W. यान् Cb. पूजां B.

10) दशवु Cb.

अचिन्तिये अपरिमितस्मि[1] कल्पे प्रभूतरत्नस्तद कल्पु[2] भेष्यति ।
विरजा[3] च नाम्ना[4] तद लोकधातुः क्षेत्रं विशुद्धं द्विपदोत्तमस्य ॥ २५ ॥
वैडूर्यसंस्तीर्ण[5] तथैव भूमिः सुवर्णसूत्रप्रतिमण्डिता च ।
रत्नामयैर्वृक्षशतैरुपेता सुदर्शनीयैः फलपुष्पमण्डितैः ॥ २६ ॥
स्मृतिमन्त तस्मिन्[6]बहुबोधिसत्त्वाः चर्याभिनिर्हारसुकोविदाश्च ।
ये शिक्षिता बुद्धशतेषु चर्या ते तत्र क्षेत्रे उपपद्य सन्ति ॥ २७ ॥
सो चज्जिनः[7] पश्चिमके समुच्छ्रये कुमारभूमीमतिनामयित्वा ।
जहित्व कामानभिनिष्क्रमित्वा स्पृशिष्यते उत्तममग्रबोधिम् ॥ २८ ॥
सम द्वादशा[8] अन्तरकल्प तस्य भविष्यते आयु तदा[9] जिनस्य ।
मनुजानमभ्यन्तर[10]कल्प अष्ट आयुष्प्रमाणं तहि तेष भेष्यति ॥ २९ ॥
परिनिर्वृतस्यापि जिनस्य[11] तस्य द्वात्रिंशती[12] अन्तरकल्पपूर्णाम् ।
सद्धर्म संस्थास्यति तस्मि[13] काले हिताय लोकस्य सदेवकस्य ॥ ३० ॥

---

1) स्मिं A. K. W.

2) ल्प A. B.

3) जा A. B. Ca. Cb. O. जो K. W.

4) नामा O. नाम्नस्त° the others.

5) All but O. संतीर्णा.

6) तत्र A. B. K. W. O.

7) सचेज्जिनः A. K. W. सचज्जिनः B. सो पिज्जिनः Ca. सो जिनः Cb. स च जिनः O.

8) शाद् B. शाभ्य O.

9) स A. K. W. त Cb. left out in B. तत्र O.

10) Thus O.; the others जानयी अन्त°.

11) तथाग Cb.

12) द्वाविंश O. तो in all.

13) स्मिं A. K. W. स्मि B. O. तत्र Cb.

सद्धर्मि [1] नीति प्रतिरूपको स्य [2] द्वात्रिंशती अन्तरकल्प स्थास्यति ।
शरीरवैस्तारिक तस्य तायिनः सुसत्कृतो नरमरुतैश्च नित्यम् ॥ ३१ ॥
एतादृशः सो भगवान्भविष्यति प्रहृष्ट त्वं शारिसुता भवस्व ।
त्वमेव सो तादृशको भविष्यसि अनाभिभूतो द्विपदानमुत्तमः [3] ॥ ३२ ॥

अथ खलु तास्तस्याः पर्षदो भिक्षुभिक्षुण्युपासकोपासिकादेवनागयक्षगन्धर्वासुरगरुडकिंनरमहोरगमनुष्यामनुष्या [4] आयुष्मतः शारिपुत्रस्येदं व्याकरणमनुत्तरायां सम्यक्संबोधौ भगवतो ऽन्तिकात्संमुखं श्रुत्वा तुष्टा उदग्रा आत्तमनसः [5] प्रमुदिताः प्रीतिसौमनस्यजाताः स्वकस्वकैश्चीवरैर्भगवन्तमभिच्छादयामासुः । शक्रश्च देवानामिन्द्रो ब्रह्मा च सहांपतिरन्याश्च देवपुत्रशतसहस्रकोट्यो भगवन्तं दिव्यैर्वस्त्रैरभिच्छादयामासुः । दिव्यैश्च मान्दारवैर्म [6] हामान्दारवैश्च पुष्पैरभ्यवकिरन्ति स्म । दिव्यानि च वस्त्राण्युपर्यन्तरीक्षे भ्रामयन्ति स्म । दिव्यानि च तूर्यशतसहस्राणि दुन्दुभयश्चोपर्यन्तरीक्षे पराहनन्ति [7] स्म । महान्तं च पुष्पवर्षमभिप्रवर्षयित्वैवं च वाचं भाषन्ते स्म । पूर्वं भगवता वाराणस्यामृषिपतने मृगदावे धर्मचक्रं प्रवर्तितमिदं पुनर्भगवताद्यानुत्तरं द्वितीयं धर्मचक्रं प्रवर्तितम् ॥

ते च देवपुत्रास्तस्यां वेलायामिमा गाथा अभाषन्त ॥

धर्मचक्रं प्रवर्तेसि लोके अप्रतिपुद्गल [8] ।
वाराणस्यां महावीर स्कन्धानामुदयं व्ययम् ॥ ३३ ॥

---

1) Thus O.; the others धर्म.

2) All but O. कस्य.

3) उ B. O.

4) ष्यशतश्च A. K. ष्याश्च शतश्च W. ष्यशतसहस्राणि O.

5) मनस्का A. K. W.

6) रवमहा B. Cb.

7) पराघ्नंति A. B. Ca. Cb. पराहनन्ति K. W. पराहनिन्तु O.

8) लः A. K. W.

प्रथमं प्रवर्तितं तत्र द्वितीयमिह नायक।
दुःश्रद्दधेय यस्तेषां(1) देशितो ऽद्य विनायक(2)॥ ३४॥
बहुधर्मः श्रुतो ऽस्माभिर्लोक(3)नाथस्य संमुखम्।
न चायमीदृशो धर्मः श्रुतपूर्वः कदाचन॥ ३५॥
अनुमोदाम महावीर संधाभाष्यं महर्षिणाम्।
यथार्यो(4) व्याकृतो ह्येष शारिपुत्रो विशारदः॥ ३६॥
वयमप्येदृशाः स्यामो बुद्धा लोके अनुत्तराः।
संधा(5)भाष्येण देशेन्तो बुद्धबोधिमनुत्तराम्॥ ३७॥
यच्छ्रुतं कृतमस्माभिरस्मिँल्लोके(6) परत्र वा।
आरागितञ्च(7) यद्बुद्धः(8) प्रार्थना भोतु बोधये॥ ३८॥

अथ खल्वायुष्माञ्शारिपुत्रो भगवन्तमेतदवोचत्। निष्काङ्क्षो ऽस्मि भगवन्विगतकथंकथो भगवतो ऽन्तिकात्संमुखमिदमात्मनो व्याकरणं श्रुत्वानुत्तरायां सम्यक्संबोधौ। यानि चेमानि भगवन्द्वादश वशीभूतशतानि भगवता पूर्वं शैक्षभूमौ स्थापितान्येवमव(9)वदितान्येवमनुशिष्टान्यभूवन्। एतत्पर्यवसानो मे भिक्षवो धर्मविनयो यदिदं जातिजराव्या-

1) दुःश्रद्दधेयो यदन्येषां A. दुश्रद्दयो यमन्येष्यन् B. दुःश्रद्देयो यस्तेषां Cb. दुःश्रद्दधेयं। यदन्यषां K. दुःश्रद्दधेयं यदन्येषां W. दुःश्राद्धेयमिदं धर्म O.

2) देशितं अद्य शास्तृणां (r. शास्तृणा) O. Perhaps the whole to r. दुःश्रद्धेयं यदन्येषां देशिताद्य (i. e. देशितमद्य) विनायक.

3) स्माकं लो K. W.

4) यथा यो A. B. K. W. यथार्यो Ca. Cb.

5) संधाय K. W.

6) स्मिं लोके A. Ca. Cb. K. W. स्मिन्लोके B.

7) आराधित O.

8) All but O. संबुद्धः.

9) All but O. एव.

[1]धिमरणशोकसमतिक्रमो निर्वाणसमवसरणः । इमे च भगवन्द्वे भिक्षुसहस्रे शैक्षा[2]शैक्षाणां भगवतः श्रावकाणां सर्वेषामात्मदृष्टिविभवदृष्टि[3]सर्व[4]दृष्टिविवर्जितानां निर्वाणभूमिस्थिता स्म इत्यात्मानं संजानतां ते भगवतो ऽन्तिका[5]दिदमेवंरूपमश्रुतपूर्वं धर्मं श्रुत्वा काङ्क्षाप्राप्ताः पन्नाः । तत्साधु भगवान्भाषतामेषां[6] भिक्षूणां कौकृत्यविनोदनार्थं यथा[7] भगवन्नेता[8]श्चतस्रः पर्षदो निष्काङ्क्षा निर्विचिकित्सा भवेयुः[9] ॥

एवमुक्ते भगवानायुष्मन्तं शारिपुत्रमेतदवोचत् । ननु ते मया शारिपुत्र पूर्वमेवाख्यातं यथा नानाभिनिर्हारनिर्देशविविधहेतुकारणनिदर्शना[10]रम्बणनिरुक्त्युपायकौशल्यैर्नानाधिमुक्तानां सत्त्वानां नानाधात्वाशयानामाशयं विदित्वा तथागतो ऽर्हन्सम्यक्संबुद्धो धर्मं देशयति । इमामेवानुत्तरां सम्यक्संबोधिमारभ्य सर्वधर्मदेशनाभिर्बोधिसत्त्वयानमेव समादापयति[11] । अपि तु खलु पुनः शारिपुत्रौपम्यं ते करिष्यामि यस्येहार्थस्य भूयस्या[12] मात्रया संदर्शनार्थम् । तत्कस्य हेतोः । उपमयेहैकत्या[13] विज्ञपुरुषा भाषितस्यार्थमाजानन्ति ॥

---

1) व्याधि in Cb. O. only.

2) शैक्षा left out in B. K. W.

3) विभवदृष्टि left out in K. W.

4) सत्त्व B.

5) All द्.

6) भाष त्वमेषां A. भाषतामेवं एषां B. भाषतामेषां Cb. भाषस्व त्वमेषः K. W.

7) Left out in K. W.

8) वाश्चिमाश्च A. वनिमां च K. W.

9) विहरेयुः A. K. W.

10) निर्देश A. K. W.

11) तीति B.

12) भूयसो O.; cp. Pāli *bhīyoso*.

13) All but O. एकतया.

तद्यथापि नाम शारिपुत्रेह स्यात्कस्मिंश्चिदेव ग्रामे वानगरे वा निगमे वा जनपदे[1] वा[1] जनपदप्रदेशे वा राष्ट्रे वा राजधान्यां वा गृहपतिर्जीर्णो वृद्धो महल्लको ऽभ्यतीतवयोऽनुप्राप्त आढ्यो[2] महाधनो महाभोगः । मह[2]च्चास्य निवेशनं भवेदुच्छ्रितं च विस्तीर्णं च चिरकृतं च जीर्णं च द्वयोर्वा त्रयाणां वा चतुर्णां वा पञ्चानां वा प्राणि[3]शतानामावासः । एकद्वारं च तन्निवेशनं[4] भवेत् । तृणसंछन्नञ्च भवेत् । विगलितप्रासादं च भवेत् । पूतिस्तम्भमूलं च भवेत् । संशीर्ण[5]कुड्यकटलेपनं च भवेत् । तच्च सहसैव महताग्निस्कन्धेन सर्वपार्श्वेषु सर्वावन्तं[6] निवेशनं[6] प्रदीप्तं भवेत् । तस्य च पुरुषस्य बहवः कुमारकाः स्युः पञ्च वा दश वा विंशतिर्वा स च पु[7]रुषस्तस्मान्निवेशनाद्बहिर्निर्गतः स्यात् ॥

अथ खलु शारिपुत्र स पुरुषस्तं स्वकं निवेशनं महताग्निस्कन्धेन समन्तात्संप्रज्वलितं दृष्ट्वा भीतस्त्रस्त उद्विग्नचित्तो भवेदेवं चानुविचिन्तयेत्प्रतिबलो ऽहमनेन महताग्निस्कन्धेनासंस्पृष्टो ऽपरिदग्धः क्षिप्रमेव स्वस्तिनास्माद्गृहादादीप्ताद्द्वारेण निर्गन्तुं निर्धावितुम् । अपि तु[8] य इमे ममैव पुत्रा बालकाः कुमारका अस्मिन्नेव निवेशन आदीप्ते तैस्तैः क्रीडनकैः क्रीडन्ति रमन्ति[9] परिचारयन्ति[10] । इमं चागारमादीप्तं न जानन्ति न बुध्यन्ते न विदन्ति न चेतयन्ति नोद्वेगमापद्यन्ते । संतप्यमाना अप्यनेन महताग्निस्कन्धेन महता च दुःखस्कन्धेन स्पृष्टाः समाना न दुःखं मनसि कुर्वन्ति । नापि निर्गमनमनसिकारमुत्पादयन्ति ॥

---

1) Left out in K. W.

2) महान्तं चास्य A. B. K. W. महत्तं चास्य O.

3) K. W. add क.

4) In Cb. only.

5) सन्नीर्ण A. संमीर्ण B. संकीर्ण Cb. संशीर्ण K. O. संन्नीर्ण W.

6) Left out in B. O.

7) सचेत्पु A. K. W. स च पु B. Ca. Cb.

8) B. adds खलु पुनर् O. खलु.

9) Better would be रमन्ते, the reading later on.

10) Left out in K. W.

स च शारिपुत्र पुरुषो बलवान्भवेद्बाहुबलिकः । स एवमनुविचिन्तयेदहमस्मि बलवान्बाहुबलिकश्च । यन्न्वहं सर्वानिमान्[1] कुमारकान्[2] एकपिण्डयित्वोत्सङ्गेनादायास्माद्गृहान्निर्गमयेयम् । स पुनरेवमनुविचिन्तयेत् । इदं खलु निवेशनमेकप्रवेशं संवृतद्वारमेव कुमारकाश्चपलाश्चञ्चला बालजातीयाश्च मा हैव परिभ्रमेयुः । ते ऽनेन महताग्निस्कन्धेनानयव्यसनमापद्येरन् । यन्नूनमहमेतान्संचोदयेयमिति प्रतिसंख्याय तान्कुमारकानामन्त्रयते स्म । आगच्छत[3] भवन्तः[4] कुमारका निर्गच्छत[5] । आदीप्तमिदं गृहं महताग्निस्कन्धेन । मा हैवात्रैव सर्वे ऽनेन महताग्निस्कन्धेन धक्ष्यथानयव्यसनमापत्स्यथ[6] ॥ अथ खलु ते कुमारका एवं तस्य हितकामस्य पुरुषस्य तद्भाषितं नावबुध्यन्ते नोद्विजन्ति नोत्त्रसन्ति न संत्रसन्ति[7] न संत्रासमापद्यन्ते न विचिन्तयन्ति न निर्धावन्ति नापि जानन्ति[8] न विजानन्ति किमेतदादीप्तं नामेति । अन्यत्र तेन तेनैव धावन्ति विधावन्ति पुनः पुनश्च तं पितरमवलोकयन्ति । तत्कस्य हेतोः । यथापीदं बालभावत्वात् ॥

अथ खलु स पुरुष एवमनुविचिन्तयेत् । आदीप्तमिदं निवेशनं महताग्निस्कन्धेन संप्रदीप्तं मा हैवाहं चेमे च कुमारका इहैवानेन महताग्निस्कन्धेनानय[9]व्यसनमापत्स्यामहे । यन्न्वहमुपायकौशल्येनेमान्कुमारकानस्माद्गृहान्निष्क्रामयेयम्[10] । स च पुरुषस्तेषां कुमारकाणामाशयज्ञो भवेदधिमुक्तिं च विजानीयात् । तेषां च कुमारकाणामनेकविधान्य-

---

1) सर्वाणीमानि O. सर्वाणिमां the rest.

2) All कान्ये.

3) ध A. O.

4) भगवन्तः कुमारकाहो O.

5) ध A. K. W. O. त Cb.

6) A. K. W. add ये खलु पुनः व्यसनमापत्स्यथं. O. has मा हैव दह्यमानाश्चानयाद्यसनमापत्स्यथेति. The correct Skr. form is °धं.

7) Left out in K. W.

8) न तुलयन्ति O.

9) नया व्यसना व्य O.

10) निष्क्रामयेयं O. Cp. p. 76, l. 10.

नेकानि क्रीडनकानि[1] भवेयुर्विविधानि[2] च रमणीयकानीष्टानि[3] कान्तानि प्रियाणि मनआपानि[4] तानि च दुर्लभानि भवेयुः । अथ खलु स पुरुषस्तेषां कुमारकाणामाशयज्ञस्तान्कुमारकानेतदवोचत् । यानि तानि कुमारका युष्माकं क्रीडनकानि रमणीयकान्याश्चर्याद्भुतानि येषामलाभात्संतप्यथ[5] नानावर्णानि बहुप्रकाराणि । तद्यथा गोरथकान्यजरथकानि[6][7] मृगरथकानि[7] । यानि भवतामिष्टानि कान्तानि प्रियाणि मनआपानि तानि च मया सर्वाणि बहिर्निवेशनद्वारे स्थापितानि युष्माकं क्रीडनहेतोः । आगच्छन्तु भवन्तो निर्धावन्त्वस्मान्निवेशनादहं वो यस्य यस्य येनार्थो येन प्रयोजनं भविष्यति तस्मै तस्मै तत्प्रदास्यामि । आगच्छत[8] शीघ्रं तेषां कारणं निर्धावत[9] । अथ खलु ते कुमारकास्तेषां क्रीडनकानां रमणीयकानामर्थाय[10] यथेप्सितानां यथासंकल्पितानामिष्टानां कान्तानां प्रियाणां मनआपानां नामधेयानि श्रुत्वा तस्मादादीप्तादगारात्क्षिप्रमेवारब्धवीर्या[11] बलवता जवेनान्योन्यमप्रतीक्षमाणाः कः प्रथमं कः प्रथमतरमित्यन्योन्यं संघट्टितकायास्तस्मादादीप्ता[12]दगारात्क्षिप्रमेव निर्धाविताः ॥

---

1) डापन Ca. O.

2) From भवेयु till कानि left out in A. K. W. क left out in Ca. रमणीयकानि left out in A. K. W.

3) From कान्तानि till भवतामिष्टानि left out in A.

4) मनापानि B. Cb. O. K. W. मनआपानि Ca.

5) ध्वे K. W. संतापमापद्यथ O.

6) गोण B.

7) नि left out in B. Cb.

8) च्छथ A. K. W. O. च्छन्त B. च्छत Cb.

9) थ Cb. O.

10) अर्थाय left out in K. W.

11) All but O. °लब्ध.

12) या त A. K. W. योस्त B. यां त Cb.

अथ स पुरुषः क्षेमस्वस्तिना तान्कुमारकान्निर्गतान्[1] दृष्ट्वाभयप्राप्तानिति विदित्वा[2]काशे ग्रामचत्वर उपविष्टः प्रीतिप्रामोद्यजातो निरुपादानो विगतनि[3]वरणो ऽभयप्राप्तो भवेत्। अथ खलु ते कुमारका येन स पिता तेनोपसंक्रामन्[4]नुपसंक्रम्यैवं वदेयुः। देहि नस्तात तानि विविधानि क्रीडनकानि रमणीयानि[5]। तद्यथा गो[6]रथकान्यजरथकानि मृगरथकानि। अथ खलु शारिपुत्र स पुरुषस्तेषां स्वकानां पुत्राणां वातजवसंपन्नान्गोरथकाननुप्रयच्छेत्सप्तरत्नमयान्सवेदिकान्सकिङ्किणीजालाभिप्रलम्बितानु[7]च्चान्प्रगृहीतानाश्चर्याद्भुतरत्नालंकृतान्रत्नदामकृतशोभान्पुष्पमाल्यालंकृतांस्तूलिकागोणिकास्तरणान्दूष्यपट्ट[8]प्रत्यास्तीर्णानुभयतो लोहि[9]तोपधानाञ्श्वेतैः प्रपाण्डरैः शीघ्रजवैर्गोणैर्यो[10]जितान्बहुपुरुषपरिगृहीतान्सवैजयन्तान्। गो[11]रथकानेव वातबलजवसंपन्नानेकवर्णानेकविधानेकैकस्य दारकस्य दद्यात्। तत्कस्य हेतोः। तथा हि[12] शारिपुत्र स पुरुष आढ्यश्च भवेन्महाधनश्च प्रभूतकोशकोष्ठागारश्च।[13] स एवं पश्येत्[14]। अलं न एषां कुमारकाणामन्यैर्या[15]नैर्दत्तैरिति।

---

1) निर्गतान् left out in B. परिमुक्ता O.

2) वा B.

3) नी O.; the form constantly used in Mahâvastu, agreeing with Pâli *nîvaraṇa*.

4) उपसंक्रामन् in B. Cb. only. उपसंक्रमेयुरुपसंक्रमित्वा O.

5) O. has better यकानि; cp. above p. 74.

6) गोण B.

7) च्चात्प्र A. च्चा प्र B. K. W. च्चान्प्र Cb.

8) प्रत्याती A. K. W. वस्त्रास्ती B. प्रत्यास्ती Cb. O.

9) हितकृता A. K. W.

10) योजितां A. B. योजयित्वा Cb. O. योजयितां K. W.

11) गोण Cb.

12) Left out in K. W.

13) In K. W. only.

14) मन्येद्° O. B.

15) नैर्दत्तै A. Cb. K. W. नैदाते B. नैर्दत्तैस्त O.

तत्कस्य हेतोः। सर्व एवैते कुमारका ममैव पुत्राः सर्वे च मे प्रिया मनआपाः[1]। संविद्यन्ते च म[2] इमान्येवंरूपाणि महायानानि समं च मयैते कुमारकाः सर्वे चिन्तयितव्या न विषमम्। अहमपि बहुकोशकोष्ठागारः सर्वसत्त्वानाम्[3]प्यहमिमान्येवंरूपाणि महायानानि दद्याम्। किमङ्ग पुनः स्वकानां पुत्राणाम्। ते च दारकास्तस्मिन्समये तेषु महायानेष्वभिरूढा आश्चर्याद्भुतप्राप्ता भवेयुः। तत्किं मन्यसे शारिपुत्र मा हैव तस्य पुरुषस्य मृषावादः स्याद्येन तेषां दारकाणां पूर्वं त्रीणि यानान्युपदर्शयित्वा पश्चात्सर्वेषां[4] महायानान्येव दत्तान्युदारयानान्येव दत्तानि॥

शारिपुत्र[5] आह[5]। न ह्येतद्भगवन्[6] न ह्येतत्सुगत। अनेनैव तावद्भगवन्कारणेन स पुरुषो न मृषावादी भवेद्यत्तेन पुरुषेणोपायकौशल्येन ते दारका[7]स्तस्मादादीप्ताद्गृहान्निष्कासिता[8] जीवितेन चाभिच्छादिताः। तत्कस्य हेतोः। आत्मभावप्रतिलम्भेनैव भगवन्सर्वक्रीडनकानि लब्धानि भवन्ति। यद्यपि[9] तावद्भगवन्स पुरुषस्तेषां कुमारकाणामेकरथमपि न दद्यात्तथापि तावद्भगवन्स पुरुषो न[10] मृषावादी भवेत्। तत्कस्य हेतोः। तथा हि भगवंस्तेन पुरुषेण पूर्वमेवैव[11]मनुविचिन्तितमुपायकौशल्येनाहमिमान्कुमारकां[12]स्तस्मान्महतो दुःखस्कन्धात्परिमोचयिष्यामीति। अनेनापि भगवन्पर्यायेण तस्य पुरुषस्य न मृषावादो

1) मनापाः in all MSS. for मनआपाः.

2) मे in all MSS.

3) सत्त्वेभ्यो B.

4) सर्वेभ्यो B.

5) Left out in Cb.

6) Left out in K. W.

7) कुमारका B. Cb. बालदारका O.

8) निष्क्रामिता O. Cp. p. 73, l. 14.

9) All but O. यद्यदि.

10) In B. K. only. नं A.

11) एव in K. W. only.

12) MSS. कान्त.

भवेत् । कः पुनर्वादो यत्तेन पुरुषेण प्रभूतकोशकोष्ठागारमस्तीति कृत्वा पुत्रप्रियतामेव मन्यमानेन श्लाघमानेनैकवर्णान्येकयानानि दत्तानि यदुत(1) महायानानि । नास्ति भगवंस्तस्य पुरुषस्य मृषावादः ॥

एवमुक्ते भगवानायुष्मन्तं शारिपुत्रमेतदवोचत् । साधु साधु शारिपुत्र । एवमेतच्छारिपुत्र । एवमेतद्यथा वदसि । एवमेव(2) शारिपुत्र तथागतो ऽर्हन्(3) सम्यक्संबुद्धः सर्वभयविनिवृत्तः सर्वोपद्रवोपायासोपसर्गदुःखदौर्मनस्याविद्यान्धकारतमस्तिमिरपटलपर्यवनाहेभ्यः सर्वेण सर्वं(4) सर्वथा विप्रमुक्तः । तथागतो ज्ञानबलवैशारद्यावेणिकबुद्धधर्मसमन्वागत ऋद्धिबलेनातिबलवाँल्लोकपिता महोपायकौशल्यज्ञान(5)परमपारमिताप्राप्तो महाकारुणिको ऽपरिखिन्नमानसो हितैष्यनुकम्पकः । स(6) त्रैधातुके महति(7) दुःखदौर्मनस्यस्कन्धेनादीप्ते(8) जीर्णपटलशरणनिवेशनसदृश उत्पद्यते सत्त्वानां जातिजराव्याधिमरणशोकपरिदेवदुःखदौर्मनस्योपायासाविद्यान्धकारतमस्तिमिरपटलपर्यवनाहप्रतिष्ठानां रागद्वेषमोहपरिमोचनहेतोरनुत्तरायां सम्यक्संबोधौ समादापनहेतोः । स उत्पन्नः(9) समानः पश्यति सत्त्वान्दह्यमानान्पच्यमानांस्तप्यमानान्परितप्यमानाञ्जातिजराव्याधिमरणशोकपरिदेवदुःखदौर्मनस्योपायासैः परिभोगनिमित्तं च कामहेतुनिदानं चानेकविधानि दुःखानि प्रत्यनुभवन्ति । दृष्टधार्मिकं च पर्येष्टि(10)निदानं परिग्रहनिदानं च सांपरायिकं नरकतिर्यग्योनियमलोकेष्वनेक-

1) यदिदं Cb. O.

2) एवं A. K. W. एवमेव B. Cb.

3) A. K. W. add च.

4) Left out in K. W.

5) ज्ञान left out in Cb. K. शल्येन K. ज्ञानदर्शन O.

6) सर्व A. W.

7) त left out in A. K. W.

8) सेन A. K. W. स B. सो Cb.

9) समुत्प A. K. W. स उप B. सदुत्प Cb.

10) पर्याष्ट K. W.

विधानि दुःखानि प्रत्यनुभविष्यन्ति[1]। देवमनुष्यदारिद्र्यमनिष्टसंयोगमिष्टविनाभाविकानि च दुःखानि प्रत्यनुभवन्ति। तत्रैव च दुःखस्कन्धे परिवर्तमानाः क्रीडन्ति रमन्ते परिचारयन्ति नोत्त्रसन्ति न संत्रसन्ति न संत्रासमापद्यन्ते न बुध्यन्ते न चेतयन्ति[2] नोद्विजन्ति न निःसरणं[3] पर्येषन्ते तत्रैव चादीप्तागारसदृशे त्रैधातुकेऽभिरमन्ते तेन तेनैव विधावन्ति। तेन च महता दुःखस्कन्धेनाभ्याहता न दुःखमनसिकारसंज्ञामुत्पादयन्ति॥

तत्र शारिपुत्र तथागत एवं पश्यति। अहं खल्वेषां सत्त्वानां पिता। मया ह्येते सत्त्वा अस्मादेवंरूपान्महतो दुःखस्कन्धात्परिमोचयितव्या मया चैषां सत्त्वानाम[4]प्रमेयमचिन्त्यं बुद्धज्ञानसुखं दातव्यं येनैते सत्त्वाः क्रीडिष्यन्ति रमिष्यन्ति परिचारयिष्यन्ति विक्रीडितानि च[5] करिष्यन्ति॥

तत्र शारिपुत्र तथागत एवं पश्यति। सचेदहं ज्ञानबलोऽस्मीति कृत्वर्द्धिबलोऽस्मीति कृत्वानुपायेनैषां सत्त्वानां तथागतज्ञान[6]बलवैशारद्यानि संश्रावयेयं नैते सत्त्वा एभिर्धर्मैर्निर्यायेयुः। तत्कस्य हेतोः। अध्यवसिता ह्यमी सत्त्वाः पञ्चसु कामगुणेषु[7] त्रैधातुक[8]रत्यामपरिमुक्ता जातिजराव्याधिमरणशोकपरिदेवदुःखदौर्मनस्योपायासेभ्यो दह्यन्ते पच्यन्ते तप्यन्ते परितप्यन्ते[9]। अनिर्धावितास्त्रैधातुकादादीप्तजीर्णपटलशरण[10]निवेशनसदृशात्कथमेते बुद्धज्ञानं परिभोत्स्यन्ते[11]॥

---

1) भवन्ति A. Ca. Cb. K. W. भविष्यन्ति B.

2) चिन्तयन्ति O.

3) निश A. K. निस B. निःश Cb. W. निस्स O.

4) चेभ्यः सत्वेभ्य अप्र B.

5) In Cb. K. only.

6) ज्ञान left out in K. W. ज्ञानदर्शन O.

7) A. K. W. add अध्यवसिता ह्यमी सत्वास्.

8) के K. W. Cb.

9) Left out in W.

10) Thus O., agreeing with p. 79, l. 9—10. The others have दीप्तशरणपटलानि°.

11) बुध्येयुस्तत्र O.

तत्र शारिपुत्र तथागतो ऽप्यथापि[1] नाम स पुरुषो बाहुबलिकः स्थापयित्वा बाहुबलमुपायकौशल्येन तान्कुमारकांस्तस्मादादीप्तादगारान्निष्कासयति[2] निष्कासयित्वा[3] च तेषां पश्चादुदाराणि महायानानि[4] दद्यात्[5] एवमेव शारिपुत्र तथागतो ऽप्यर्हन्सम्यक्संबुद्धः तथागतज्ञानबलवैशारद्यसमन्वागतः स्थापयित्वा तथागतज्ञान[6]बलवैशारद्यमुपायकौशल्यज्ञानेनादीप्तजीर्णपटलशरणनिवेशनसदृशात्त्रैधातुकात्सत्त्वानां निष्कासनहेतोस्त्रीणि यानान्युपदर्शयति यदुत[7] श्रावकयानं प्रत्येकबुद्धयानं बोधिसत्त्वयानमिति । त्रिभिश्च यानैः सत्त्वाँल्लोभयत्येवं चैषां वदति । मा भवन्तो ऽस्मिन्नादीप्तागारसदृशे त्रैधातुके ऽभि[8]रमथं हीनेषु रूपशब्दगन्धरसस्पर्शेषु । अत्र हि यूयं त्रैधातुके ऽभिरताः पञ्चकामगुणसहगतया तृष्णया दह्यथ तप्यथ[9] परितप्यथ । निर्धावथ[10] यूयमस्मात्त्रैधातुकात्त्रीणि यानान्यनुप्राप्स्यथ[11] यदिदं श्रावकयानं प्रत्येकबुद्धयानं बोधिसत्त्वयानमिति । अहं वो ऽत्र स्थाने प्रतिभूरहं वो[12] दास्याम्येतानि त्रीणि यानान्यभियुज्य[13]ध्वं त्रैधातुकान्निःसरणहेतोः । एवं चैताँल्लोभयामि । एतानि भोः सत्त्वा यान्यार्याणि चार्यप्रशस्तानि च[14] महारमणीयसमन्वागतानि चा-

---

1) In O. तद्यथा.

2) निष्कासितानि नि A. निष्कासये नि B. निष्कासेय नि Cb. निष्कासितानि नि K. निष्कासितानि नि W. निष्कासयति O.

3) निष्काम्य चैतेभ्यः कुमारकेभ्य पश्चा B. निष्कासयित्वा O.

4) दारान्महायानानेव B.

5) °द्दे A. Ca. Cb. W. त् । ए B.

6) ज्ञान left out in B. Cb. ज्ञानदर्शन O.

7) यदिदं B. Cb. O.

8) भि in A. O. only. °ध्व O.

9) In B. O. only.

10) धम् A. त B. K. W. ध Cb. निर्धापय O.

11) Thus O. °प्राप्नुवन्ति the others.

12) Left out in K. W.

13) य Cb. O. Correct would be ध्वं.

14) Left out in A. Cb.

कृपणमेतैर्भवन्तः क्रीडिष्यथ रमिष्यथ परिचारयिष्यथ । इन्द्रियबलबोध्यङ्गध्यानविमोक्षसमाधिसमापत्तिभिश्च महतीं रतिं प्रत्यनुभविष्यथ । महता च सुखसौमनस्येन समन्वागता भविष्यथ ॥

तत्र शारिपुत्र ये सत्त्वाः पण्डितजातीया भवन्ति[1] ते तथागतस्य लोकपितुरभिश्रद्दधति[2][3] । अभिश्रद्दधित्वा[4] च तथागतशासने ऽभियुज्यन्ते[5] उद्योगमापद्यन्ते[6] । तत्र केचित्सत्त्वाः परघोषश्रवानुगमनमाकाङ्क्षमाणा[7] आत्मपरिनिर्वाणहेतोश्चतुरार्यसत्यानुबोधाय[8] तथागतशासने ऽभियुज्यन्ते[9] । त उच्यन्ते श्रावकयानमाकाङ्क्षमाणास्त्रैधातुकान्निर्धावन्ति तद्यथापि नाम तस्मादादीप्तादगारादन्यतरे[10] दारका मृगरथमाकाङ्क्षमाणा[11] निर्धाविताः । अन्ये सत्त्वा अनाचार्यकं ज्ञानं दमशमथमाकाङ्क्षमाणा आत्मपरिनिर्वाणहेतोर्हेतुप्रत्ययानुबोधाय तथागतशासने ऽभियुज्यन्ते[12] । त उच्यन्ते प्रत्येकबुद्धयानमाकाङ्क्षमाणास्त्रैधातुकान्निर्धावन्ति तद्यथापि नाम तस्मादादीप्तादगारादन्यतरे[13] दारका अजरथमाकाङ्क्षमाणा[14] निर्धाविताः[15] । अपरे

1) भविष्यंति B. Cb.

2) तुम् A. K. W. तुर्भाषितम् O.

3) श्रद्धास्यन्ति B. Cb. O.

4) श्रद्धाय B. too correct.

5) रूज्यंत A. युज्यन्ते K. W. left out in B. Cb. °द्योगमारप्स्यन्ति O.

6) उद्यो left out in Cb. पत्स्यंते B. Cb.

7) नुयाना K.

8) A. Ca. add परित्याग between आत्म and प°.

9) रूज्यंते A. ति Cb. O.

10) र K.

11) B. adds का.

12) ति Cb. O.

13) अगाराद् left out in K. निष्क्रान्ता इति O.

14) K. W. add का.

15) धावंति A. K. W.

पुनः सत्त्वाः सर्वज्ञज्ञानं बुद्धज्ञानं[1] स्वयंभूज्ञानमनाचा[2]र्यकं[3] ज्ञानमाकाङ्क्षमाणा बहुजनहिताय बहुजनसुखाय लोकानुकम्पायै महतो जनकायस्यार्थाय हिताय सुखाय देवानां च मनुष्याणां च सर्वसत्त्वपरिनिर्वाणहेतोस्तथागतज्ञानबलवैशारद्यानुबोधाय तथागतशासने ऽभियुज्यन्ते । त उच्यन्ते महायानमाकाङ्क्षमाणास्त्रैधातुकान्निर्धावन्तीति । तेन कारणेनोच्यन्ते बोधिसत्त्वा महासत्त्वा इति । तद्यथापि नाम तस्मादादीप्तादगारादन्यतरे दारका गोरथ[4]काकाङ्क्षमाणा निर्धाविताः[5] ॥

तद्यथापि नाम शारिपुत्र स पुरुषस्तान्कुमारकांस्तस्मादादीप्तादगारान्निर्धावितान्दृष्ट्वा क्षेमस्वस्तिभ्यां[6] परिमुक्तानभयप्राप्तानिति विदित्वात्मानं च महाधनं विदित्वा[7] तेषां दारकाणामेकमेव[8] यानमुदारमनुप्रयच्छेत्[9] एवमेव शारिपुत्र तथागतो ऽर्हन्सम्यक्संबुद्धो यदा पश्यत्यनेकाः सत्त्वकोटीस्त्रै[10]धातुकात्परिमुक्ता दुःखभयभैरवोपद्रवपरिमुक्तां[11]स्तथागतशासने द्वारेण निर्धाविताः परिमुक्ताः सर्वभयोपद्रवकान्तारेभ्यो निर्वृतिसुखप्राप्ताः । तानेतां[12]ञ्शारिपुत्र तस्मिन्समये तथागतो ऽर्हन्सम्यक्संबुद्धः प्रभूतो महाज्ञानबलवैशारद्यकोश इति विदित्वा सर्वे चैते ममैव पुत्रा इति ज्ञात्वा बुद्धयानेनैव तान्सत्त्वान्परिनिर्वापयति । न च कस्यचित्सत्त्वस्य प्रत्यात्मिकं परिनिर्वाणं वदति[13] । सर्वांश्च तान्सत्त्वांस्तथागतपरिनि-

1) Left out in B. Cb.

2) स्वयंभुवस्यानंनाचा A. स्वयंभुज्ञानमनाचा B. Cb. स्वयंभुवः ज्ञानमाचा K. W.

3) कं left out in Cb.

4) Cb. adds क.

5) ता स्युः A. K. W. निष्क्रान्तामिति O.

6) त्वां W. क्षेमेण स्वस्तिना O

7) From आत्मानं till विदित्वा left out in Cb. आत्मनश्च W.

8) तेभ्यो दारकेभ्यः एक B.

9) प्रदत्तं । ए A. W. प्रदत्त । ए K. प्रयच्छेत् । ए B. प्रयच्छेत Cb. प्रयच्छति O.

10) का सत्त्वकोटीः A. K. W. का सत्त्वकोटी B. °कोटीम् O. का: सत्त्वकोटीनाम् Cb.

11) पूर्णा Cb.

12) तानेमांच्छा A. तानेनांच्छा K. W. एता शा B. तमेनाच्छा Cb.

13) वदति B. O. वदामि A. Cb. K. W.

र्वाणेन महापरिनिर्वाणेन[1] परिनिर्वापयति[2]। ये चापि ते शारिपुत्र सत्त्वास्त्रैधातुकात्परिमुक्ता भवन्ति तेषां[3] तथागतो ध्यानविमोक्षसमाधिसमापत्तीरार्याणि[4] परमसुखानि क्रीडनकानि रमणीयकानि[5] ददाति सर्वाण्येतान्येकवर्णानि[6]। तद्यथापि नाम शारिपुत्र तस्य पुरुषस्य न मृषावादो भवेद्येन[7] त्रीणि यानान्युपदर्शयित्वा तेषां कुमारकाणामेकमेव[8] महायानं सर्वेषां[9] दत्तं[10] सप्तरत्नमयं सर्वालंकारविभूषितमेकवर्णमेवोदारयानमेव सर्वेषामग्रयानमेव[9] दत्तं भवेत्[11] एवमेव शारिपुत्र तथागतो ऽप्यर्हन्सम्यक्संबुद्धो न मृषावादी भवति येन पूर्वमुपायकौशल्येन त्रीणि यानान्युपदर्शयित्वा पश्चान्महायानेनैव सत्त्वान्परिनिर्वापयति। तत्कस्य हेतोः। तथागतो हि शारिपुत्र प्रभूतज्ञानबलवैशारद्यकोशकोष्ठागारसमन्वागतः प्रतिबलः सर्वसत्त्वानां सर्वज्ञज्ञानसहगतं धर्ममुपदर्शयितुम्। अनेनापि शारिपुत्र पर्यायेणैवं वेदितव्यम्। यथोपायकौशल्यज्ञानाभिनिर्हारैस्तथागत एकमेव महायानं देशयति॥

अथ खलु भगवांस्तस्यां वेलायामिमा गाथा अभाषत॥

यथा[12] हि पुरुषस्य भवेदगारं जीर्णं महन्तं[13] च सुदुर्बलं[14] च।
विशीर्ण प्रासाद तथा भवेत स्तम्भाश्च मूलेषु भवेयु पूतिकाः॥ ३९॥

---

1) Left out in B.

2) यामि Cb.

3) तेभ्यस्त B.

4) त्तिरा A. K. W. त्ती आ B. त्तय आ Cb. त्तयः आ O.

5) रा A. K. W.

6) एतानि in B. only.

7) भवति। येन Cb. O.

8) तेभ्यः कुमारकाभ्यः B.

9) सर्वेभ्यो B.

10) दत्तं A. B. Ca. Cb. O. दद्यातत्तं K. दद्यात W.

11) Left out in O. B. Cb.

12) यथा K. O. तथा A. B. Ca. Cb. W.

13) All but O. महान्तं.

14) सुदुर्लभं च A. B. Cb. सुदुर्बलं च K. O. सुदुर्बलश्च W.

गवाक्षहर्म्या गलितैकदेशा[1] विशीर्ण कुड्यं कटलेपनं च ।
जीर्णप्रवृद्धं[2] धुतवेदिकं च तृणच्छदं सर्वत ओपतन्तम् ॥ ४० ॥
शतान पञ्चान अनूनकानां आवासु सो तत्र भवेत प्राणिनाम्[3] ।
बहूनि च[4] निष्कुटसंकटानि[5] उच्चारपूर्णानि जुगुप्सितानि ॥ ४१ ॥
गोपानसी विगलित तत्र सर्वा कुड्याश्च भित्तीश्च तथैव स्रस्ताः ।
गृध्राण कोट्यो निवसन्ति तत्र पारावतोलूक तथान्यपक्षिणः ॥ ४२ ॥
आशीविषा[6] दारुण तत्र सन्ति देशे प्रदेशेषु महाविषोग्राः ।
विचित्रिका वृश्चिक मूषिकाश्च एतान[7] आवासु सुदुष्टप्राणिनाम् ॥ ४३ ॥
देशे च देशे अमनुष्य भूयो[8] उच्चारप्रस्रावविनाशितं च ।
कृमिकीटखद्योतकपूरितं च श्वभिः शृगालैश्च[9] निनादितं[10] च ॥ ४४ ॥
भेरुण्डका दारुण तत्र सन्ति मनुष्यकुणपानि विभक्षयन्तः[11] ।
तेषां च निर्याणु प्रतीक्षमाणाः श्वानाः[12] शृगालाश्च[9] वसन्त्यनेके ॥ ४५ ॥
ते दुर्बला नित्य क्षुधाभिभूता देशेषु देशेषु विखादमानाः[13] ।
कलहं करोन्ताश्च निनादयन्ति सुभैरवं तद्गृहमेवरूपम् ॥ ४६ ॥

---

1) MSS. शां, but O. quite different.

2) प्रवृद्धोद्धृत O.

3) All but O. तेषाम्.

4) All but O. चा.

5) O. संकुटानि.

6) आसी B. Ca. Cb. K. W. आशी A. O.

7) ने K. विविधान O.

8) रूपो अमनुज्ञा (i. e. नोज्ञा) भूयः O. To read अमनुज्ञभूयो?

9) All but O. °रैश्च

10) निनदितं A. विनामितं B. Cb. निनादितं Ca. K. O. निनादिता W.

11) ये भक्षयन्ति O.

12) श्वानाः A. O. श्वाना B. Cb. K. W.

13) विषादमाणाः A.

सुरौद्रचित्ता पि वसन्ति यत्ता मनुष्यकुणपानि विकड्डमानाः।
देशेषु देशेषु वसन्ति तत्र शतापदी[1] गोनस[2]काश्च व्याडाः॥ ४७॥
देशेषु देशेषु च निक्षिप[3]न्ति ते पोतकान्यालयना[4]नि कृत्वा।
न्यस्तानि न्यस्तानि च तानि तेषां ते यत्त भूयो परिभत्तयन्ति॥ ४८॥
यदा च ते यत्त भवन्ति तृप्ताः परसत्त्व खादित्व सुरौद्रचित्ताः।
परसत्त्वमांसैः परितृप्तगात्राः कलहं तदा तत्र करोन्ति तीव्रम्॥ ४९॥
विघस्तलेनेषु[5] वसन्ति तत्र कुम्भाण्डका दारुणरौद्रचित्ताः।
वितस्तिमात्रास्तथ हस्तमात्रा द्विहस्तमात्राश्चनुचङ्क्रमन्ति[6]॥ ५०॥
ते चापि श्वानान्परिगृह्य पादैरुत्तानका[7]न् कृत्व तथैव भूमौ।
ग्रीवासु चोत्पीड्य वितंसयन्तो[8] व्यायासयन्तश्च[9] रमन्ति तत्र॥ ५१॥
नानाश्च कृष्णाश्च तथैव दुर्बला उच्चा महन्ताश्च[10] वसन्ति प्रेताः।
जिघत्सिता भोजन मार्गमाणा आर्तस्वरं क्रन्दिषु तत्र तत्र॥ ५२॥
सूचीमुखा गोणमुखाश्च केचित् मनुष्य[11]मात्रास्तथ श्वानमात्राः।
प्रकीर्णकेशाश्च करोन्ति शब्दमाहारतृष्णापरिदह्यमानाः॥ ५३॥

---

1) शतपादिका O.

2) All गोण.

3) परि B. Ca. Cb. पनि O.

4) ना A. B. का Cb. O.; left out in K. W.

5) MSS. लयनेषु; but O. ऊर्धस्थले तत्र.

6) °त्रामनु° O., the *m* being a means to avoid hiatus.

7) कां A. Cb. K. W. कं B. कानि O.

8) घभत्सयन्तो A. K. च भंसमन्त B. विभर्त्संत्त Ca. च भर्त्संत्त Cb. व ततसमन्तो W. Our r. conjectural.

9) व्यश्वात्रयंतश्च A. वस्यायसंतश्च B. व्यसाययंतास्च Ca. व्यसायंतश्च Cb. व्यस्वावयन्तश्च K. W. वब्यापयन्तिश्च O. Our r. conjectural.

10) All but O. मह्ना°.

11) त्। ग्रन A. K. W. त्। ग्र B. त्। म Cb. न्म Ca. O. वक्त्रा for मात्र in O.

चतुर्दिशं चात्र विलोकयन्ति गवाक्ष(1) उल्लोकनकेहि नित्यम् ।
ते यक्षप्रेताश्च पिशाचकाश्च गृध्राश्च आहार गवेषमाणाः ॥ ५४ ॥
एतादृशं भैरवु(2) तद्गृहं भवेत् महल्लकं च सुदुर्बलं च ।
विजर्जरं दुर्बल(3)भित्तरं(4) च पुरुषस्य एकस्य परिग्रहं भवेत् ॥ ५५ ॥
स(5) च(6) बाह्यतः स्यात्पुरुषो गृहस्य निवेशनं तच्च भवेत्प्रदीप्तम् ।
सहसा समन्तेन चतुर्दिशं च ज्वालासहस्रैः परिदीप्यमानम्(7) ॥ ५६ ॥
वंशाश्च दारूणि च अग्नितापिताः करोन्ति शब्दं गुरुकं सुभैरवम् ।
प्रदीप्त स्तम्भाश्च तथैव भित्तयो यक्षाश्च प्रेताश्च मुचन्ति नादम् ॥ ५७ ॥
संलूपिता(8) गृध्रशताश्च भूयः(9) कुम्भाण्डकाः प्लोष्टमुखा(10) भ्रमन्ति ।
समन्ततो व्याडशताश्च तत्र नदन्ति क्रोशन्ति च दह्यमानाः ॥ ५८ ॥
पिशाचकास्तत्र बहू भ्रमन्ति संतापिता अग्निन(11) मन्दपुण्याः(12) ।
दन्तेहि पाटेन्ति ते(13) अन्यमन्यं रुधिरेण सिञ्चन्ति च दह्यमानाः ॥ ५९ ॥
भेरुण्डका कालगताश्च तत्र खादन्ति नष्टाश्च ते अन्यमन्यम् ।
उच्चार दह्यत्यमनोज्ञगन्धः प्रवायते(14) लोकि चतुर्दिशासु ॥ ६० ॥

---

1) क्षे Cb.
2) वु K. W. व A. B. Cb. O.
3) भित्तरु A. K. W. दुर्बल B. Cb.
4) All but O. भैरवं. भित्तानि O.
5) Left out in W.
6) Left out in B. K.
7) नां in all MSS. but O.
8) सलूपिता O. (Skr. संलोपिता). The others but K. तू.
9) भूते A. भूयन् B. Cb. W. भूयन् K. भूयः O.
10) चाष्ट A. प्रोष्ट B. स्रोष्ट Cb. पाण्ड K. W. तत्र बहू O.
11) ना K. W.
12) नमल्पपुण्याः O., r. °न अ° with shortening of ā before a vowel.
13) ते A. Ca. Cb. K. W. न B
14) प्रदायती O.

शतापदीयो प्रपलायमानाः कुम्भाण्डकास्तां[1] परिभक्षयन्ति ।
प्रदीप्तकेशाश्च भ्रमन्ति[2] प्रेताः क्षुधाय दाहेन[3] च दह्यमानाः ॥ ६१ ॥
एतादृशं भैरव तन्निवेशनं ज्वालासहस्रैर्हि विनिश्चरद्भिः[4] ।
पुरुषश्च सो तस्य गृहस्य स्वामी द्वारस्मि अस्थासि विपश्यमानः[5] ॥ ६२ ॥
शृणोति चासौ स्वके अत्र[6] पुत्रान्क्रीडापनैः क्रीडनसक्तबुद्धीन्[7] ।
रमन्ति ते क्रीडनकप्रमत्ता[8] यथापि बाला अविजानमानाः ॥ ६३ ॥
श्रुत्वा च सो[9] तत्र प्रविष्टु क्षिप्रं प्रमोचनार्थाय तदात्मजानाम् ।
मा मह्य बाला इमि सर्वदारका दह्येयु नश्येयु च क्षिप्रमेव ॥ ६४ ॥
स भाषते तेषमगारदोषान्दुःखं इदं भोः कुलपुत्र दारुणम् ।
विविधाश्च सत्वेह अयं च अग्नि[10] महन्तिका[11] दुःखपरंपरात्र[12] ॥ ६५ ॥
आशीविषा यत्र सुरौद्रचित्ताः कुम्भाण्डप्रेता बहवो वसन्ति ।
भेरुण्डका श्वानशृगालसंघा[13] गृध्राश्च आहार गवेषमाणाः ॥ ६६ ॥
एतादृशात्र[14] बहवो वसन्ति विनापि चाग्नेः[15] परमं सुभैरवम् ।
दुःखं इदं केवलमेवरूपं समन्ततश्चाग्निरयं प्रदीप्तः ॥ ६७ ॥

---

1) MSS. तान्प.
2) भवन्ति A. K. W. भ्रमन्ति B. Cb. O.
3) दाहेन A. K. W. दाह्येन B. Cb.
4) श्चरंति A. °ज्वाणि °श्चरन्ति O.
5) ना A. B. W. नाः Cb. K. नः O.
6) MSS. स्वकमत्र, the *e* short before vowel. The r. in O. quite different.
7) श A. र B. Cb. स K. W.
8) MSS. तान् and त्तान्. O. different.
9) सो B. स O. The others सौ.
10) अग्नि A. K. W. अग्नो B. Cb. अग्निरु Ca. O.
11) All but O. महा°.
12) रातु Cb.
13) All but O. र.
14) शास्मिं A. K. W. शास्तत्र B. शातत्र Cb. शात्र O.
15) All but O. चाग्न्या.

ते चोच्यमानास्तथ बालबुद्धयः कुमारकाः क्रीडनके प्रमत्ताः ।
न चिन्तयन्ते पितरं भणन्तं न चापि तेषां मनसीकरोन्ति ॥ ६८ ॥

पुरुषश्च सो तत्र तदा विचिन्तयेत्सुदुःखितो ऽस्मी(1) इह पुत्रचिन्तया ।
किं मह्य पुत्रेहि अपुत्रकस्य मा नाम दह्येयुरिहाग्निना इमे ॥ ६९ ॥

उपाय(2) सो चिन्तयि तस्मि(3) काले लुब्धा(4) इमे क्रीडनकेषु बालाः ।
न चात्र क्रीडा च रती(5) च काचिद्बालान हो यादृशु मूढभावः ॥ ७० ॥

स तानवोचच्छृणुथा(6) कुमारका नानाविधा यानक या(7) ममास्ति ।
मृगैरजैर्गोणवरैश्च युक्ता उच्चा महन्ता(8) समलंकृता(9) च ॥ ७१ ॥

ता(10) बाह्यतो अस्य निवेशनस्य निर्धावथा तेहि करोथ(11) कार्यम् ।
युष्माकमर्थे मय कारितानि निर्याथ तैस्तुष्टमनाः समेत्य ॥ ७२ ॥

ते यान एतादृशका(12) निशाम्य आरब्धवीर्यास्त्वरिता हि भूत्वा ।
निर्धावितास्तत्क्षणमेव सर्वे(15) आकाशि(16) तिष्ठन्ति(17) दुखेन(18) मुक्ताः(19) ॥ ७३ ॥

---

1) All but O. स्मो.
2) All but O. उपायि.
3) स्मिं A. Cb. W.
4) यथा Cb.
5) All but O. चरतीव.
6) था B. Cb. O. The rest ता.
7) यो A. W. ये B. Cb. या K.
8) All but O. ह्रान्ताः.
9) युक्ता O. ताश्च the rest.
10) All ते.
11) कुरुध A. Cb. W. कुरुधं K. कुरुथ B. करोथ O.
12) MSS. कान्.
13) All but O. लब्ध.
14) °ता भवित्वा O. °तांहि भूत्वा the others.
15) र्वे Cb.
16) शा A. Cb. W. स K. सि B.
17) All but O. add च.
18) All दुः.
19) न in B. only. विप्रमु Cb. O.

पुरुषश्च सो निर्गति(1) दृष्ट्व दारकान्यामस्य मध्ये स्थितु चत्वरस्मिन्(2)।
उपविश्य सिंहासनि तानुवाच अहो अहं निर्वृतु अद्य मार्षाः(3) ॥ ७४ ॥
ये दुःखलब्धा मम(4) ते तपस्विनः पुत्राः प्रिया औरस विंश बालाः।
ते दारुणे दुर्गगृहे अभूवन्बहुजन्तुपूर्णे च सुभैरवे च ॥ ७५ ॥
आदीप्तके ज्वालसहस्रपूर्णे रता च ते क्रीडरतीषु आसन्।
मया च ते मोचित अद्य सर्वे येनाहु निर्वाणु समागतो(5) ऽद्य ॥ ७६ ॥
सुखस्थितं तं(6) पितरं विदित्वा उपगम्य ते दारक एवमाहुः।
ददाहि नस्तात यथाभिभाषितं त्रिविधानि यानानि मनोरमाणि ॥ ७७ ॥
सचेत्तव सत्यक तात(7) सर्वं यद्भाषितं तत्र निवेशने ते(8)।
त्रिविधानि यानानि ह(9) संप्रदास्ये ददस्व कालो ऽयमिहाद्य तेषाम् ॥ ७८ ॥
पुरुषश्च सो कोशबली भवेत(10) सुवर्णरूप्यामणिमुक्तिकस्य(11)।
हिरण्य दासाश्च अनल्पकाः स्युरुपस्थायका(12) नेकविधानयाना(13) ॥ ७९ ॥

---

1) O. त, the rest तु. निर्गतिनिर्गते, Skr. निर्गतान्.

2) O. चरे the others चरेस्मिन्.

3) मार्षा A. K. W. सर्वाः B. सत्वाः Cb. मारिषा O.

4) मय A. मम O. मयि the rest.

5) यामुपा B. Cb. निर्वृत अद्य मारिषाः O.

6) च A. K. W. तं B. left out in Cb.

7) सचैव तं सत्यं कारुता च A. W. सचैवकं सत्यक तात B. सदेव ते सत्यक तात Cb. सचेत्तव सत्य ददाहि तात O.

8) ति B. नस्मि O.

9) ह A. K. W. च B. चो Cb.

10) त् Cb. K. विदित्वा O.

11) मुक्ति Cb. O. मौक्ति K. W. मुक्त Ca. A. B.

12) उपस्थपेस्य O. उपस्थान अने the others. Our reading conjectural.

13) MSS. यानान् and यानम्.

रत्नामया गोणरथा विशिष्टाः सवेदिकाः किङ्किणिजालनद्धाः ।
छत्रध्वजेभिः समलंकृताश्च मुक्तामणीजालिकछादिताश्च[1] ॥ ८० ॥
सुवर्णपुष्पाण[2] कृतैश्च दामैर्दामेषु देशेषु प्रलम्बमानैः ।
वस्त्रैरुदारैः परिसंवृताश्च प्रत्यास्तृता दुष्यवरैश्च शुक्लैः ॥ ८१ ॥
मृदुकान पट्टान तथैव तत्र वरतूलिकासंस्तृत[3] येहि ते रथाः ।
प्रत्यास्तृताः कोटिसहस्रमूल्यैर्वरैश्च कोच्छैः[4] कलहंसलक्षणैः ॥ ८२ ॥
श्वेताः सुपुष्टा[5] बलवन्त गोणा महाप्रमाणा अभिदर्शनीयाः ।
ये योजिता रत्नरथेषु तेषु परिगृहीताः पुरुषैरनेकैः ॥ ८३ ॥
एतादृशान्सो पुरुषो ददाति पुत्राण सर्वाण वरान्विशिष्टान् ।
ते चापि तुष्टात्तमनाश्च तेहि दिशाश्च विदिशाश्च व्रजन्ति क्रीडकाः ॥ ८४ ॥
एवमेव[6] हं शारिसुता महर्षी सत्त्वान त्राणश्च पिता च भोमि ।
पुत्राश्च ते[7] प्राणिन सर्वि मह्यं त्रैधातुके कामविलग्न बालाः ॥ ८५ ॥
त्रैधातुकं च[8] यथ तन्निवेशनं सुभैरवं दुःखशताभिकीर्णम् ।
अशेषतः[9] प्रज्वलितं समन्ताज्जातीजराव्याधिशतैरनेकैः ॥ ८६ ॥

---

1) Instead of the Nominatives here and in the next following vs. the MSS. have Accusatives.

2) Sic O.; रूप्या the rest. सहस्र for कृतैश्च O.

3) All but O. संस्कृत.

4) कोट्टान् A. कोट्ट् B. कोटा Cb. [illegible]डन् K. कोट्ट् W. कोच्चैं O. Ours conjectural; cp. कोच्छ Divyāvadāna 553, 2; Pāli *koccha*, Skr. कूर्च.

5) Sic O.; सुपुष्या the rest.

6) एमेवाहं A. Ca. Cb. K. W. एवमेव हं B.

7) मे A. B. K. W. त Cb.

8) वा A.

9) Sic O.; अशेषतं the rest

अहं[1] च त्रैधातुकमुक्त शान्तो[2] एकान्तस्थायी पवने[3] वसामि।
त्रैधातुकं च ममिदं परिग्रहो ये ह्यत्र दह्यन्ति[4] ममेति पुत्राः॥ ८७॥
अहं च आदीनव[5] तत्र दर्शयी[6] विदित्व त्राणं अहमेव चैषाम्।
न चैव मे ते शृणि सर्वि बाला यथापि कामेषु विलग्नबुद्धयः॥ ८८॥
उपायकौशल्यमहं प्रयोजयी यानानि त्रीणि प्रवदामि चैषाम्।
ज्ञात्वा च त्रैधातुकि नेक[7]दोषान्निर्धावनार्थाय[8] वदाम्युपायम्॥ ८९॥
मां चैव ये निश्रित भोन्ति पुत्राः षडभिज्ञत्रैविद्यमहानुभावाः।
प्रत्येकबुद्धाश्च भवन्ति ये ऽत्र अविवर्तिका[9] ये चिह[10] बोधिसत्त्वाः॥ ९०॥
समान पुत्राण हु[11] तेष तत्क्षणमिमेन दृष्टान्तवरेण पण्डित[12]।
वदामि एकं इमु[13] बुद्धयानं परिगृह्णथा सर्वि जिना भविष्यथ॥ ९१॥
तच्चा[14] वरिष्ठं सुमनोरमं च विशिष्टरूपं चिह[15] सर्वलोके।
बुद्धान ज्ञानं द्विपदोत्तमानामुदाररूपं तथ वन्दनीयम्॥ ९२॥

---

1) From त्रै° till वसामि left out in K.

2) तो A. W. O. तः B. तौ Cb.

3) All but O. °ह वने. Cp. Mahāvastu II, 372, and Pāli *pavana.*

4) मे A. B. Ca. Cb. मै K. W.

5) वु A. K. W.

6) यों A. Cb. यि B. यी B. Ca. दर्शी K. W.

7) नै K. W. निर्धापनार्थाय O.

8) सिद्धावनास्थाय Cb. or निर्धावनार्थाय, see Kern's version, p. 88, note. The rest निर्वापना°.

9) All but O. अवैव°.

10) ये विह A. ये चिह B. ये हि च Cb. यो चिह K. या चिह W.

11) नाहु A. K. W. णाहु Ca. णाह B. नह Cb. O.

12) ता A. K. W. ता B. Cb. कोलित O.

13) वर् B. K. W.

14) तं च A. तथा B. तं चो Cb. तं चा K. W. तं चैव इष्टं O.

15) विह in all MSS. cp. verse 90 above.

बलानि ध्यानानि तथा विमोक्षाः समाधिनां कोटिशता अनेका[1]।
अयं रथो ईदृशको वरिष्ठो रमन्ति येनं[2] सद बुद्धपुत्राः ॥ ९३ ॥
क्रीडन्ति एतेन क्षपन्ति[3] रात्र्यो दिवसांश्च पक्षानृतवो ऽथ मासान्।
संवत्सरानन्तरकल्पमेव[4] च क्षपन्ति[3] कल्पान सहस्रकोट्यः ॥ ९४ ॥
रत्नामयं यानमिदं वरिष्ठं गच्छन्ति येन इह बोधिमण्डे।
विक्रीडमाना बहु[5]बोधिसत्त्वा ये च शृणोन्ति[6] सुगतस्य श्रावकाः ॥ ९५ ॥
एवं प्रजानाहि त्वमद्य तिष्य नास्तीह यानं द्वितियं[7] कहिंचित्।
दिशो दश सर्व गवेषयित्वा स्थापेत्वुपायं[8] पुरुषोत्तमानाम् ॥ ९६ ॥
पुत्रा मम यूयमहं पिता वो मया च निष्कासित यूय दुःखात्।
परिद[9]ह्यमाना बहुकल्पकोट्यस्त्रैधातुकातो भयभैरवातः[10] ॥ ९७ ॥
एवं च हं तत्र[11] वदामि निर्वृतिमनिर्वृता यूय तथैव चाद्य।
संसारदुःखादिह यूय मुक्ता बौद्धं[12] तु यानं च गवेषितव्यम् ॥ ९८ ॥

---

1) शतां च नैके A. K. शताश्च नैके B. Cb. शता च नैके W. सहस्रानेका O.

2) A. Ca. K. W. have येनेह.

3) Sic O.; क्षयन्ति the others.

4) All but O. कल्प एव.

5) इह A. Cb. K. बहु B. left out in W.

6) ति A. B. Cb. O. ती K. W. To r. चो or चा for च.

7) ती A. B. K. W. ति Cb.

8) स्थाप्येत्वुपायं A. स्थापित्व यानं B. स्थापेदवुपायं Cb. स्थापेत्वुपायं K. स्थापेत्वुपायं W. स्थाप्य उपाय° O. Cp. Pali *thapetvā*.

9) गृ A. Cb.

10) भैरवात् O.; preferable.

11) अत्र K. W.

12) बौधं A. W. बोद्धं B. Cb. बौध K. बोधाय O.

ये बोधिसत्त्वाश्च इहास्ति केचिच्छृण्वन्ति सर्वे मम बुद्धनेत्रीम्[1] ।
उपायकौशल्यमिदं जिनस्य येनो विनेति[2] बहुबोधिसत्त्वान् ॥ ९९ ॥
हीनेषु कामेषु जुगुप्सितेषु रता यदा भोन्तिमि यत्र[3] सत्त्वाः[4] ।
दुःखं तदा भाषति लोकनायको अनन्यथावादि इहार्यसत्यम् ॥ १०० ॥
ये चापि दुःखस्य अजानमाना मूलं न पश्यन्ति ह बालबुद्धयः ।
मार्ग हि तेषामनुदर्शयामि समुदागमस्[5]तृष्णा दुखस्य[6] संभवः ॥ १०१ ॥
तृष्णानिरोधार्थ सदा अनिश्रिता निरोधसत्यं तृतियं इदं[7] मे ।
अनन्यथा येन च मुच्यते नरो मार्ग हि भावित्व विमुक्त भोति ॥ १०२ ॥
कुतश्च ते शारिसुता विमुक्ता असत्यग्राहातु[8] विमुक्त भोन्ति ।
न च ताव ते सर्वत[9] मुक्त भोन्ति अनिर्वृतांस्तान्वदतीह नायकः[10] ॥ १०३ ॥
किंकारणं नास्य वदामि मोक्षमप्राप्तिमामुत्तममग्रबोधिम् ।
ममैष छन्दो अहु धर्मराजा सुखापनार्थायिह लोकि जातः ॥ १०४ ॥
इय शारिपुत्र मम धर्ममुद्रा या पश्चकाले मम[12] अद्य भाषिता ।
हिताय लोकस्य सदेवकस्य दिशासु विदिशासु च[13] देशयस्व ॥ १०५ ॥

---

1) त्रीं Cb. त्रीन् A. Ca. K. W. धर्मनेत्रीः O.

2) ये बुद्धनेत्री W. यथा विनेति O. येनो विनेत्री the rest.

3) अत्र B. Cb.

4) सत्त्वा Cb. रमन्ति ये तत्र बहूनि बालाः O.

5) समुदागम seems here to be used as another name for समुदय, or beginning, origin; cp. Pāli.

6) Sic B. दुःखस्य the rest.

7) इदं A. इमं B. इयं Cb. K. W. ममेदम् O.

8) अ in B. O. only; अहेभिर्वि° O.

9) त A. Cb. O. त्र K. W.

10) नायकाः O.; the others विनायकः.

11) पश्चिमके कालि Cb. पश्चिमकालि K.

12) All but O. ममाद्य.

13) प्रकाशयस्व O. Kumārajīwa seems to read न instead of च as he translates 戶匃遂力勿 宣傅

यश्चापि ते भाषति कश्चि सत्त्वो (1) अनुमोदयामीति वदेत वाचम् ।
मूर्ध्नेन चेदं प्रतिगृह्य सूत्रं अविवर्तिकं तं नरु धारयस्व (2) ॥ १०६ ॥

दृष्टाश्च (3) तेन (4) पुरिमास्तथागताः सत्कारु तेषां च कृतो अभूषि (5) ।
श्रुतश्च धर्मो अयमेवरूपो य एत सूत्रं अभिश्रद्दधेत ॥ १०७ ॥

अहं च त्वं चैव भवेत दृष्टो अयं च सर्वो मम भिक्षुसंघः ।
दृष्टाश्च सर्वे इमि बोधिसत्त्वा ये श्रद्दधे भाषितमद्य मह्यम् ॥ १०८ ॥

सूत्रं इमं बालजनप्रमोहनम् (6) अभिज्ञ ज्ञात्वा न ममैत (7) भाषितम् ।
विषयो हि नैवास्तिह श्रावकाणां प्रत्येकबुद्धान गतिर्न चात्र ॥ १०९ ॥

अधिमुक्तिसारस्तुव शारिपुत्र किं वा पुनर्मह्य इमे ऽन्यश्रावकाः (8) ।
एते ऽपि श्रद्धाय ममैव यान्ति प्रत्यात्मिकं ज्ञानु न चैव विद्यते ॥ ११० ॥

मा चैव त्वं स्तम्भिषु मा च मानिषु मायुक्तयोगान वदेसि एतत् (9) ।
बाला हि कामेषु सदा प्रमत्ता अजानका धर्मु क्षिपेयु (10) भाषितम् ॥ १११ ॥

उपायकौशल्य क्षिपित्व मह्यं या बुद्धनेत्री सद लोकि संस्थिता ।
भृकुटिं करित्वान क्षिपित्व याने विपाकु (11) तस्येह शृणोहि तीव्रम् ॥ ११२ ॥

---

1) सत्त्वः । अनु A. B. K. W. O. सर्वः । अनु Cb. सत्त्वो ऽनु Ca

2) नरु धारयाहि O.

3) Sic O.; दृष्ट्वा च the rest.

4) तेन A. Cb. K. W. O. तेनो B.

5) भविष्यति A. B. अभूवन् Cb. K. W. अभूषि O.

6) हं । अ A. K. W. हनं । अ Cb. O. बोधनं । अ B.

7) Sic O.; हि मि एव तु A. हि मि एव Cb. W. एवं K. ममैव Cb.

8) का in all MSS.

9) एव तत् A. एतं B. एव Cb. एतत् K. W. The r. in O. is °गाय ब्रवाहि सूत्रम्.

10) धर्म प्रतिक्षिपन्ति O.

11) क B. Cb. O.

क्षिपित्व सूत्रं इदमेवरूपं मयि तिष्ठमाने परिनिर्वृते वा ।
भिक्षूषु वा तेषु खिलानि कृत्वा तेषां विपाकं ममिहं[1] शृणोहि[2] ॥ ११३ ॥
च्युत्वा मनुष्येषु अवीचि तेषां प्रतिष्ठ भोती परिपूर्णकल्पान् ।
ततश्च भूयो ऽन्तरकल्पनेकांश्[3]च्युताश्च तत्र प्रपतन्ति[4] बालाः ॥ ११४ ॥
यदा च नरकेषु[5] च्युता भवन्ति ततश्च तिर्यक्षु व्रजन्ति भूयः[6] ।
सुदुर्बलाः श्वानशृगालभूताः परेष[7] क्रीडापनका भवन्ति ॥ ११५ ॥
वर्णेन ते कालक तत्र भोन्ति कल्माषका व्राणिक[8] कण्डुलाश्च[9] ।
निर्लोमका दुर्बल भोन्ति भूयो विद्वेषमाणा मम अग्रबोधिम् ॥ ११६ ॥
जुगुप्सिता प्राणिषु नित्य भोन्ति लोष्टप्रहाराभिहता रुदन्तः ।
दण्डेषु[10] संत्रासित तत्र तत्र क्षुधापिपासाहत शुष्कगात्राः ॥ ११७ ॥
उष्ट्राथ वा गर्दभ भोन्ति भूयो भारं वहन्तः कशदण्डताडिताः ।
आहारचिन्तामनुचिन्तयन्तो ये बुद्धनेत्री[11] क्षिपि बालबुद्धयः ॥ ११८ ॥
पुनश्च ते क्रोष्टुक भोन्ति[12] तत्र बीभत्सकाः[13] काणकु कण्डकाश्च ।
उत्पीडिता ग्रामकुमारकेहि लोष्टप्रहाराभिहताश्च बालाः ॥ ११९ ॥

---

1) विपाकममिहं A. W. विपाकममिह B. विपाकं ममिह Cb. O. विपाकमिह K. Perhaps originally इहं in the sense of «now».

2) थ A. K. W. O.

3) न्तरनेककल्पान् B. °नेकांश् A. K. W.

4) व्रजंति Cb. च्युताश्च्युतास्तत्र पतन्ति O. preferable.

5) नरकेभ्य O.

6) तिर्यग्गतौ ते पुनरेव यान्ति O.

7) Sic O.; परेषु the rest.

8) व्र A. Cb. K. W. व्रा B.

9) ण्ड A. B. K. W. ण्डु Cb. खुडुलका व्रणोत्सता O.

10) दण्डेन O. दण्डेषु perhaps a misread दण्डेहि.

11) R. °नेत्रीं ?

12) तु A. K. W. भोंति B. शांति Cb.

13) विभत्स A. भीभत्स B. K. W. भभित्स Cb.

ततश्च्यवित्वान च भूयु बालाः पञ्चाशतीनां मम शासनानाम् ।
दीर्घात्मभावा हि भवन्ति प्राणिनो जडाश्च मूढाः परिवर्तमानाः ॥ १२० ॥
अपादका भोन्ति च कीटसंज्ञिनो(1) विबाध्यमाना बहुप्राणिकोटिभिः ।
सुदारुणां ते अनुभोन्ति वेदनां क्षिपित्व सूत्रं इममेवरूपम् ॥ १२१ ॥
पुरुषात्मभावं च यदा लभन्ते ते कुण्डका लङ्कक(2) भोन्ति तत्र ।
कुब्जाश्च काणा च जडा जघन्या अश्रद्दधन्ता(3) इम सूत्र सन्तम् ॥ १२२ ॥
अप्रत्ययनीयाश्च(4) भवन्ति लोके पूती मुखात्तेष(5) प्रयाति गन्धः(6) ।
यत्नप्रदो उक्रमि(7) तेष(8) काये अश्रद्दधन्तानिम(9) बुद्धबोधिम् ॥ १२३ ॥
दरिद्रका प्रेषणकारकाश्च उपस्थायका नित्य परस्य दुर्बलाः(10) ।
आबाध तेषां बहुकाश्च भोन्ति अनाथभूता विहरन्ति लोके ॥ १२४ ॥
यस्यैव ते तत्र करोन्ति सेवनामदातुकामो भवती(11) स तेषाम् ।
दत्तं पि चो(12) नश्यति क्षिप्रमेव फलं हि पापस्य इमेवरूपम् ॥ १२५ ॥

---

1) कोत्रशक्तिणो A. कोधिसंज्ञानः B. कीटसंज्ञिना Cb. कीटसंज्ञिणां K. कीटसंज्ञिणो W. कीटसर्पि O.

2) लं A. Cb. K. W. O. ला B. For कुण्डका O. has खुड्डका.

3) धन्ता Cb. धिन्ता O.

4) का Cb.

5) षु Cb.

6) नित्यं Cb.

7) उक्रमि A. Cb. K. O. ओक्रमि B. उत्पमि W.

8) षु A. W.

9) तानि मम A. तानिम B. K. W. तानि मम Cb.

10) ला in all MSS. The original Prākṛt had, of course, no visarga. Cp. काणा च for Skr. काणाश्च १२२. Likewise दरिद्रका.

11) ति K. W.

12) चो A. B. K. W. चा Cb. The lengthening here not necessary. The reading in O. quite different.

यच्चापि[1] ते तत्र लभन्ति औषधं सुयुक्तरूपं कुशलेहि दत्तम् ।
तेनापि तेषां रुज भूय वर्धते सो व्याधिरन्तं न कदाचि गच्छति ॥ १२६ ॥
अन्येहि चौर्याणि कृतानि भोन्ति डमराथ[2] डिम्बास्तथ विग्रहाश्च ।
द्रव्यापहाराश्च कृतास्तथान्यैर्निपतन्ति तस्योपरि[3] पापकर्मणः ॥ १२७ ॥
न जातु सो पश्यति लोकनाथं नरेन्द्रराजं महि शासमानम् ।
तस्याक्षणेष्वेव हि वासु[4] भोति इमां क्षिपित्वा मम बुद्धनेत्रीम् ॥ १२८ ॥
न चापि सो धर्म शृणोति बालो बधिरश्च सो भोति अचेतनश्च ।
क्षिपित्व बोधीमिममेवरूपामुपशान्ति तस्या न कदाचि भोति ॥ १२९ ॥
सहस्रनेका[5] नयुतांश्च भूयः कल्पान कोट्यो यथ गङ्गवालिकाः ।
जडात्मभावो विकलश्च भोति क्षिपित्व सूत्रं इमु पापकं[6] फलम् ॥ १३० ॥
उद्यानभूमो नरको ऽस्य भोति निवेशनं तस्य अपायभूमिः ।
खरसूकरा क्रोष्टुक भूमिसूचकाः[7] प्रतिष्ठितस्येह भवन्ति नित्यम् ॥ १३१ ॥
मनुष्यभावत्वमुपेत्य चापि अन्धत्व बधिरत्व जडत्वमेति ।
परप्रेष्य[8] सो भोति दरिद्र नित्यं तत्कालि[9] तस्याभरणानिमानि[10] ॥ १३२ ॥
वस्त्राणि चो व्याधय भोन्ति[11] तस्य व्रणान कोटीनयुताश्च काये ।
विचर्चिका कण्डु तथैव पामा कुष्ठं किलासं तथ आमगन्धः ॥ १३३ ॥

---

1) यत्रापि A. यं चापि B. Cb. यच्चापि K. W.
2) डमरं च डिम्ब कलहं च O.
3) तस्य Cb. तेषां O.
4) धासु K. W. भवाति वासं O.
5) All but O. नेके.
6) इममीदृशं A. B. K. W. इमु पापकं Cb. इदं पापकं O.
7) सूचकाः O.
8) ष्य A. Cb. K. W. O. ष्यु B.
9) त्र Cb. K. W. सत्कालस्तस्या B. तांहि कालि O.
10) °वरणा भवन्ति O.
11) बहूनि तस्यैव भवन्ति व्याधयो O.

BIBLIOTHECA BUDDHICA.

СОБРАНІЕ БУДДІЙСКИХЪ ТЕКСТОВЪ,

ИЗДАВАЕМЫХЪ ИМПЕРАТОРСКОЙ АКАДЕМІЕЮ НАУКЪ

ПОДЪ РЕДАКЦІЕЮ АКАДЕМИКА С. Ѳ. ОЛЬДЕНБУРГА.

Изданы: Publiés:

I. Çikṣāsamuccaya. Ed. C. Bendall. I—IV Fsc.
II. Rāṣṭrapālaparipṛcchā. Publ. par L. Finot. I Fsc.
III. Avadānaçataka. Ed. J. S. Speyer. Vol. I (I—IV Fsc.). Vol. II. Fsc. I—II.
IV. Madhyamakavṛtti. Publ. par L. de la Vallée Poussin. Fsc. I—VI.
V. Сборникъ 300 Бурхановъ. Изд. С. Ѳ. Ольденбургъ. Ч. I.
VI. А. Грюнведель. Описаніе буддійскаго собранія кн. Э. Э. Ухтомскаго. I—II Fsc.
VIII. Nyāyabindu и Nyāyabinduṭīkā (тибетскій переводъ). Изд. Ѳ. И. Щербатской. Fsc. I—II.
IX. Madhyamakāvatāra par Candrakīrti (traduction tibétaine). Publ. par L. de la Vallée Poussin. Fsc. II.
X. Saddharmapuṇḍarīka. Ed. by Prof. H. Kern and Prof. Bunyiu Nanjio. Fsc. I.

Печатаются: Sous presse:

III. Avadānaçataka. Ed. J. S. Speyer. Vol. II. Fsc. III.
IV. Madhyamakavṛtti. Publ. par L. de la Vallée Poussin. Fsc. VII.
VII. Nyāyabindu и Nyāyabinduṭīkā (санскритскій текстъ). Изд. Ѳ. И. Щербатской. Fsc. I.
VIII. Nyāyabindu и Nyāyabinduṭīkā (тибетскій переводъ). Изд. Ѳ. И. Щербатской. Fsc. III.
IX. Madhyamakāvatāra (traduction tibétaine). Publ. par L. de la Vallée Poussin. Fsc. III.
X. Saddharmapuṇḍarīka. Ed. by Prof. H. Kern and Prof. Bunyu Nanjio. Fsc. II.
XI. Abhisamayālaṃkāraprajñāpāramitopadeçaçāstra (санскритскій и тибетскій тексты). Изд. Ѳ. И. Щербатской. Fsc. I.
XII. Nyāyabinduṭīkāvivṛtti. Изд. Ѳ. И. Щербатской.
XIII. Mahāvyutpatti съ указателемъ. Изд. И. П. Минаевъ и Н. Д. Мироновъ. Fsc. I.

Приготовляются къ печати: En préparation:

Karuṇāpuṇḍarīka. Ed. by C. M. Ridding.
Pañcaviṃçatisāhasrikāprajñāpāramitāsūtra. Изд. Ѳ. И. Щербатской и Б. Б. Барадинъ.
Amarakoça (тибетскій переводъ). Изд. Ѳ. И. Щербатской и Н. Д. Мироновъ.
Kālacakratantra. Ed. Prof. A. Grünwedel.
Sādhanamālā. Изд. С. Ѳ. Ольденбургъ.
Saddharmalaṅkāvatāra. Изд. Ѳ. И. Щербатской.
Pañcarakṣā. Изд. С. Ѳ. Ольденбургъ.
Çālistambasūtra (санскритскій и тибетскій тексты). Изд. L. de la Vallée Poussin.
